

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ การพัฒนางานนิเทศภายในด้านการจัดการเรียน การสอนของโรงเรียนบางกะปิในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าพร้อมทั้งนำเสนอสาระเกี่ยวกับเรื่อง การบริหารวิชาการ การนิเทศการศึกษา การจัดการเรียนรู้ การออกแบบการจัดการเรียน การสอน การวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบแนวคิดการวิจัย ซึ่งมีสาระดังนี้

1. การบริหารวิชาการ
  - 1.1 ความหมายของการบริหารวิชาการ
  - 1.2 หลักการและกระบวนการบริหารงานวิชาการ
  - 1.3 ความสำคัญของงานวิชาการ
  - 1.4 ขอบข่ายการบริหารวิชาการในโรงเรียน
2. การนิเทศการศึกษา
  - 2.1 ความหมายของการนิเทศการศึกษา
  - 2.2 จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา
  - 2.3 การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน
  - 2.4 กระบวนการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน
3. การจัดการเรียนรู้
  - 3.1 ความหมายของการจัดการเรียนรู้
  - 3.2 เทคนิคการจัดการเรียนรู้
  - 3.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการเรียนรู้
  - 3.4 การจัดการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
  - 3.5 ทฤษฎีการเรียนรู้
4. การออกแบบการจัดการเรียนการสอน
  - 4.1 การจูงใจ
  - 4.2 การใช้ผังมโนทัศน์
  - 4.3 การถ่ายโยงการเรียนรู้
  - 4.4 การเรียนรู้จากการปฏิบัติ
5. การวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา
  - 5.1 ความหมายของการวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา
  - 5.2 ลักษณะการวิจัยและพัฒนา
  - 5.3 แนวคิดและขั้นตอนการวิจัยและพัฒนา
  - 5.4 ข้อดีและข้อจำกัดของการวิจัยและพัฒนา
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. การบริหารวิชาการ

การบริหารวิชาการเป็นงานที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียน เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับการดำเนินงานทุกประเภทในโรงเรียน มุ่งเน้นคุณภาพการจัดการเรียนการสอนเป็นจุดมุ่งหมายหลัก โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

1.1 ความหมายการบริหารวิชาการ

มีผู้ให้นิยามความหมายของการบริหารวิชาการไว้หลายท่าน มีดังนี้

จิตติมา วรณศรี (2557: 3) ให้ความหมายของการบริหารวิชาการว่า เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้และการพัฒนาผู้เรียน ประกอบด้วยงานต่างๆ ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล การใช้สื่อ เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553: 2) ให้ความหมายของการบริหารวิชาการว่า เป็นการบริหารสถานศึกษา โดยมีการจัดกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

สันติ บุญภิรมย์ (2552: 22) ให้ความหมายของการบริหารวิชาการว่าเป็นการบริหารจัดการกิจกรรมทุกชนิดทุกประเภทที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนและการบริหารสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ดำเนินไปได้อย่างราบรื่น การบริหารจึงเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้งานวิชาการเกิดพลวัตและส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพประสิทธิผล และคุณภาพของการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ภาวิตา ธาราศรีสุทธิ (2550: 3) ให้ความหมายของการบริหารวิชาการว่า เป็นการบริหารสถานศึกษาหรือการดำเนินงานทุกชนิดในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ซึ่งมีโรงเรียนเป็นหน่วยปฏิบัติการที่มีหน้าที่และภารกิจโดยตรงในการจัดการศึกษามีหน้าที่พัฒนานักเรียนให้มีความรู้ความสามารถ นำไปใช้ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขมีคุณค่า และมีศักดิ์ศรี

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ (2548: 1) ให้ความหมายของการบริหารวิชาการว่าเป็นมาตรฐานการศึกษาของชาติ เป็นอุดมการณ์สำคัญของการจัดการศึกษา คือ การจัดให้มีการศึกษาตลอดชีวิต และการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

จึงพอสรุปได้ว่าการบริหารวิชาการ เป็นการบริหารสถานศึกษาและการจัดกิจกรรมทุกชนิดที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนและการบริหารสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการจัดการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

1.2 หลักการและกระบวนการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการมีลักษณะเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการในเชิงระบบ ดังนั้นการบริหารวิชาการ ผู้บริหารต้องใช้หลักประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยคำนึงถึงเป้าหมายที่สำคัญ คือ ผู้เรียนเป็นสำคัญ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553: 6-7) กล่าวถึงหลักการที่สำคัญในการบริหารวิชาการว่า ประกอบด้วย

1. ประสิทธิภาพ (Efficiency) คือ การเพิ่มผลผลิตโดยไม่เพิ่มการลงทุน ซึ่งหมายถึง ผู้เรียนสำเร็จหลักสูตรตามที่สถานศึกษากำหนดโดยไม่ลาออกกลางคัน หรือเรียนเกินและช้ากว่าเวลาที่สถานศึกษากำหนด

2. ประสิทธิภาพ (Effectiveness) คือ ผู้เรียนมีผลการเรียนและการประเมินอยู่ในระดับสูงหรือเรียกได้ว่ามีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถ ทักษะตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรสถานศึกษา

3. หลัก 3 องค์ประกอบ (3 – Es) ได้แก่ ประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ ประหยัด

3.1 หลักประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง การปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้เป็นไปตาม ขั้นตอนและกระบวนการ มีปัญหาและอุปสรรคขณะดำเนินการก็สามารถปรับปรุงแก้ไขได้ การมีประสิทธิภาพเน้นไปที่กระบวนการ (Process) การใช้กลยุทธ์และเทคนิควิธีต่าง ๆ ที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์มากที่สุด

3.2 หลักประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึง ได้ผลผลิต (Outcome) ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ตรงตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรมีความรู้ความสามารถ มีทักษะเพิ่มขึ้นรวมทั้งการคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ได้รับ อย่างไรก็ตามมักใช้สองคำนี้ควบคู่กันคือมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3.3 หลักประหยัด (Economy) หมายถึง การใช้เวลา น้อย การลงทุนน้อย การใช้กำลังหรือแรงงานน้อย โดยไม่ต้องเพิ่มทรัพยากรบริหาร แต่ได้ผลผลิตตามที่คาดหวัง ดังนั้นการลงทุนทางวิชาการจึงต้องคำนึงหลักความประหยัดด้วยเช่นกัน

4. หลักความเป็นวิชาการ (Academics) หมายถึง ลักษณะที่ครอบคลุมเนื้อหาสาระของวิชาการ ได้แก่ หลักการพัฒนาหลักสูตร หลักการเรียนรู้ หลักการสอน หลักการวัดผลประเมินผล หลักการนิเทศการศึกษา และหลักการวิจัย เป็นต้น

ในส่วนของกระบวนการบริหารงานวิชาการมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงกระบวนการบริหารงานวิชาการไว้ ดังนี้

จิตติมา วรณศรี (2557: 6-8) กล่าวถึงกระบวนการบริหารงานวิชาการว่า ควรดำเนินการอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ด้วยกระบวนการบริหาร PDCA ดังนี้

1. การวางแผน (Plan:P) เป็นการดำเนินการเพื่อจัดเตรียม วางแผนงาน ทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อจัดประสบการณ์หรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ได้แก่ การวางแผนงานวิชาการ การพัฒนาหลักสูตร และการพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้

1.1 การวางแผนงานวิชาการ เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการกำหนดทิศทางและแนวทางการดำเนินงานวิชาการ ได้แก่ การกำหนดเป้าหมายของงานวิชาการ การกำหนดโครงการกิจกรรมด้านวิชาการ การจัดทำปฏิทินการดำเนินงาน การจัดสรรและกำหนดทรัพยากรในการดำเนินงานโครงการ/กิจกรรม การกำหนดโครงสร้างการบริหารงานวิชาการ การกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบแก่บุคลากร

1.2 การพัฒนาหลักสูตร เป็นการดำเนินงานเกี่ยวข้องกับการจัดประสบการณ์เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณสมบัติ/คุณลักษณะตามที่คาดหวัง ได้แก่ การแต่งตั้งคณะกรรมการหลักสูตรโดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ ปัญหา/ความต้องการของท้องถิ่น กำหนดสาระการเรียนรู้ กำหนดแนวทางการวัดประเมินผล และจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

2. การปฏิบัติตามแผน (Do:D) เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร อันได้แก่การพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้

2.1 การพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้ เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดเตรียมสื่อวัสดุ อุปกรณ์ คู่มือ ชุดการสอน วีดิทัศน์ คอมพิวเตอร์หรืออื่น ๆ เพื่อประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ รวมทั้งพัฒนาแหล่งเรียนรู้

2.2 การจัดการเรียนรู้ เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งควรมีกิจกรรมที่หลากหลายเน้นผู้เรียนให้มีบทบาทในการปฏิบัติกิจกรรม ฝึกทักษะการคิด การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกับเพื่อน การจัดการเรียนรู้ถือเป็นขั้นตอนสำคัญของการจัดการศึกษาที่ส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการศึกษา

3. การตรวจสอบ (Check:C) เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน ผลการเรียนรู้ รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนของครูเพื่อสรุปประเมินผลว่าสามารถบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรมากน้อยเพียงใด ได้แก่ การนิเทศภายใน และการวัดผลประเมินผล

3.1 การนิเทศภายใน เป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับการติดตาม และช่วยเหลือ แนะนำ ส่งเสริมสนับสนุนให้ครู/บุคลากรในสถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานตามบทบาทความรับผิดชอบได้สำเร็จ ซึ่งผู้บริหารหรือผู้นิเทศควรกำหนดแผนการนิเทศ ดำเนินการนิเทศการปฏิบัติงาน เพื่อช่วยให้การบริหารงานวิชาการบรรลุเป้าหมายที่กำหนด

3.2 การวัดผลประเมินผล เป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างการเรียนการสอน และหลังการเรียนการสอนเพื่อประกอบการตัดสินใจว่า ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์หรือไม่ มากน้อยเพียงใด มีปัญหา/อุปสรรคในการพัฒนาผู้เรียนอย่างไรบ้าง โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายตรงตามสภาพจริง

4. การปรับปรุง (Act:A) เป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับการพิจารณากำหนดแนวทางปรับปรุงพัฒนาผลผลิตจากการดำเนินงานวิชาการ ได้แก่ การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

3.1 การวิจัยเพื่อการเรียนรู้ เป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น หรือมีคุณลักษณะ/พฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ โดยเริ่มต้นจากปัญหาที่พบในการจัดการเรียนรู้ หรือนำข้อมูลสารสนเทศจากการวัดและประเมินผลการเรียนรู้อมาใช้วิเคราะห์ปัญหา เพื่อกำหนดวิธีการ/สร้างนวัตกรรมในการแก้ปัญหา/พัฒนาผู้เรียน ซึ่งจะนำไปสู่การวางแผนปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ต่อไป

ในขณะที่พอลตา บุตรสุทธีวงศ์ (2554: 123) มีความเห็นว่ากระบวนการบริหารงานวิชาการควรต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. การจัดหลักสูตรสถานศึกษา ให้เป็นไปตามกรอบหลักสูตรแกนกลางและตรงตามความต้องการของท้องถิ่น ชุมชน โดยให้มีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ การเป็นครูภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. การมีส่วนร่วม ต้องส่งเสริมให้ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคม มีส่วนร่วมทั้งร่วมกันคิด ร่วมกันกำหนดนโยบายตลอดจนร่วมกันทำ

3. ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
4. มีการประกันคุณภาพการศึกษา โดยมีการประเมิน ตรวจสอบอย่างมีคุณภาพเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน
5. มีการร่วมมือร่วมใจกันเป็นเครือข่าย เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพราะถือหลักการที่ว่า EDUCATION FOR ALL

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่าหลักการบริหารวิชาการที่สำคัญควรประกอบด้วย หลักการพัฒนาคุณภาพ หลักการมีส่วนร่วม หลักประสิทธิภาพ หลักประสิทธิผล หลักความเป็นวิชาการ ซึ่งการจัดการเรียนรู้ต้องยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามหลักการประกันคุณภาพการศึกษา ในส่วนของกระบวนการบริหารวิชาการนั้น ควรมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ด้วยกระบวนการบริหาร PDCA โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วม มีการประกันคุณภาพ และมีการร่วมมือร่วมใจกันเป็นเครือข่าย

1.3 ความสำคัญของงานวิชาการ

งานวิชาการเป็นงานหลักหรือภารกิจหลักของสถานศึกษา ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่าง ๆ สนองตอบหลักสูตรและจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับทุกคนในสถานศึกษาจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553: 33) กล่าวถึงความสำคัญของงานวิชาการว่า เป็นงานหลักของสถานศึกษาที่มีความสำคัญยิ่งโดยมีความสำคัญ ดังนี้

1. งานวิชาการเป็นงานที่มุ่งเน้นการพัฒนาสติปัญญา ความรู้ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม เจตคติและค่านิยม ให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุขในการดำรงชีวิต ตลอดจนเป็นผู้มีคุณค่าในสังคม

2. งานวิชาการเป็นตัวกำหนดปริมาณงานของโรงเรียน เมื่อโรงเรียนมีงานวิชาการมากปริมาณงานด้านอื่น ๆ ย่อมมีมากตามไปด้วย

3. งานวิชาการเป็นเครื่องกำหนดการจัดสรรทรัพยากรให้แก่โรงเรียน ไม่ว่าจะ เป็นในรูปแบบของงบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์ จะจัดให้ตามสัดส่วนของปริมาณงานวิชาการของโรงเรียน โรงเรียนจะได้รับการจัดสรรงบประมาณมากขึ้นขึ้นอยู่กับปริมาณงานของโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปริมาณงานด้านวิชาการ

4. งานวิชาการเป็นเครื่องตัดสินคุณภาพของโรงเรียน การพิจารณาคุณภาพของโรงเรียนต้องอาศัยงานทางด้านวิชาการของโรงเรียน โดยพิจารณาวิธีการและผลผลิตของระบบงานวิชาการ อันได้แก่ วิธีการสอนของครู การบริหารงานวิชาการ ผลสำเร็จของครู ทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นต้น

5. งานวิชาการเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จ และความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากงานวิชาการเป็นงานหลักของสถานศึกษา ที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องดำเนินการกระตุ้นและส่งเสริมให้ครูร่วมมือกัน ในการปรับปรุงงานวิชาการของโรงเรียนอยู่เสมอ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาต้องรู้จักวางแผน การติดต่อสื่อสารและประสานงาน การควบคุมบังคับบัญชา การวินิจฉัยสั่งการ การมอบหมายงานให้ถูกต้องเหมาะสมเพื่อให้การปฏิบัติงานวิชาการบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในส่วนของ ภาวิดา ธาราศรีสุทธี (2550: 3) กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารวิชาการว่า จุดมุ่งหมายของการบริหารวิชาการอยู่ที่ การสร้างนักเรียนให้มีคุณภาพ มีความรู้ มีจริยธรรม และ

มีคุณสมบัติตามที่ต้องการ งานวิชาการเป็นตัวบ่งชี้คุณภาพและความสำเร็จของโรงเรียน ความสำเร็จของโรงเรียนมักพิจารณาจากคุณภาพของผลผลิต คือ ตัวนักเรียน ดังนั้นคุณภาพของผลผลิตจึงขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพการดำเนินงานด้านวิชาการของโรงเรียน

จึงพอสรุปได้ว่าความสำคัญของงานวิชาการนั้น เป็นงานหลักหรือภารกิจหลักของสถานศึกษาที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะต่าง ๆ อันพึงประสงค์ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสติปัญญา ความรู้ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม เจตคติและค่านิยม สนองตอบหลักสูตรและจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา เป็นตัวกำหนดปริมาณงานของโรงเรียน เป็นเครื่องกำหนดการจัดสรรทรัพยากรให้แก่โรงเรียน เป็นเครื่องตัดสินคุณภาพของโรงเรียน อีกทั้งยังเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จ และความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษา

1.4 ขอบข่ายการบริหารวิชาการในโรงเรียน

การบริหารวิชาการจะครอบคลุมกิจกรรมทุกด้านของโรงเรียน ที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ จึงมีขอบข่ายของงานที่กว้างขวางมีการประสานสัมพันธ์กับทุกงานในโรงเรียน โดย

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553: 3-4) ได้เสนอว่าขอบข่ายการบริหารวิชาการ ประกอบด้วยงาน 4 ด้าน ดังนี้

1. การวางแผนเกี่ยวกับงานวิชาการ เป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดทำแผนปฏิบัติงานวิชาการ การพัฒนาหลักสูตร การจัดปฏิทินการศึกษา การจัดทำโครงการสอนและแผนการสอน
2. การจัดดำเนินงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน เป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดตารางสอน การจัดชั้นเรียน การจัดครูเข้าสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียน
3. การจัดการบริหารเกี่ยวกับการเรียนการสอน เป็นการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและส่งเสริมการจัดหลักสูตรให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ได้แก่ การจัดสื่อการเรียนการสอน การจัดห้องสมุดแหล่งเรียนรู้ เพื่อศึกษาค้นคว้า และการนิเทศการสอนเพื่อช่วยเหลือ แนะนำครูในการปรับปรุงการเรียนการสอน
4. การวัดผลและประเมินผล เป็นกระบวนการตรวจสอบและวิเคราะห์ผลการเรียน โดยใช้เครื่องมือและวิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสมและน่าเชื่อถือ

ในส่วนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550: 28-29) ได้กำหนดขอบข่ายการบริหารวิชาการไว้ตามกฎกระทรวง ว่าด้วยการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พุทธศักราช 2550 ดังนี้

1. หลักการและแนวคิดการบริหารงานวิชาการ
  - 1.1 ยึดหลักให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้เป็นไปตามกรอบหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน และสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง โดยมีครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วม
  - 1.2 มุ่งส่งเสริมสถานศึกษาให้จัดการเรียนรู้ โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด
  - 1.3 มุ่งส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นเครือข่ายและแหล่งเรียนรู้
  - 1.4 มุ่งจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานโดยจัดให้มีดัชนีวัดคุณภาพการจัดหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ และสามารถตรวจสอบคุณภาพการศึกษาได้ทุกชั้น ทั้งระดับเขตพื้นที่และระดับสถานศึกษา

1.5 มุ่งส่งเสริมให้มีการร่วมมือเป็นเครือข่าย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพในการจัดและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

2. ขอบข่ายและภารกิจงาน ตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ว่าด้วยการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พุทธศักราช 2550

2.1 การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น

2.2 การวางแผนงานด้านวิชาการ

2.3 การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา

2.4 การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา

2.5 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

2.6 การวัด ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน

2.7 การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา

2.8 การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้

2.9 การนิเทศการศึกษา

2.10 การแนะแนว

2.11 การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา

2.12 การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ

2.13 การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น

2.14 การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุว องค์กร หน่วยงาน สถาน

ประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

2.15 การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา

2.16 การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียน ที่ใช้ในสถานศึกษา

2.17 การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

ส่วนภาวิตา ธาราศรีสุทธิ (2550: 12) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับขอบข่ายการบริหารวิชาการว่าควรประกอบด้วย

1. การบริหารทั่วไป

2. หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

3. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

4. การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน

5. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

6. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีการศึกษา

7. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้

8. การนิเทศการศึกษา

9. การแนะแนวการศึกษา

10. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าขอบข่ายการบริหารวิชาการในโรงเรียนประกอบด้วยงานต่าง ๆ ดังนี้ คือ การวางแผนงานด้านวิชาการ การบริหารหลักสูตร การบริหารกระบวนการจัดการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม

และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การแนะแนวการศึกษา การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติงานด้านวิชาการ การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนที่ใช้ในสถานศึกษา และการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับชุมชน สถานศึกษา และองค์กรอื่น

การบริหารวิชาการนับได้ว่าเป็นงานที่มีความครอบคลุมกิจกรรมทุกด้านของโรงเรียนที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ มีขอบข่ายครอบคลุมถึงการวางแผนงานด้านวิชาการ การบริหารหลักสูตร การบริหารกระบวนการจัดการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียนการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การแนะแนวการศึกษา การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติงานด้านวิชาการ การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนที่ใช้ในสถานศึกษา และการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับชุมชน สถานศึกษา และองค์กรอื่น

2. การนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษาเป็นงานสำคัญอย่างหนึ่งในขอบข่ายของการบริหารวิชาการ เป็นงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือกันของทุกฝ่าย โดยมุ่งเน้นคุณภาพการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ได้มาซึ่งผลสัมฤทธิ์อันสูงสุดของนักเรียน มีสาระสำคัญ ดังนี้

2.1 ความหมายของการนิเทศการศึกษา

มีผู้ให้นิยามความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้หลายท่านดังนี้

ซัลลิแวน และแกรนซ์ (Sullivan & Glanz, 2009: 4) ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาว่าเป็นกระบวนการทำงานร่วมกับครู โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงพัฒนาการสอนและเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

บีช และเรย์นาร์ท (Beach & Reinhartz, 2000: 8) ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาว่าเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันเป็นทีมระหว่างครูกับนักวิชาการ การสร้างความร่วมมือร่วมใจเพื่อส่งเสริมคุณภาพการเรียนการสอนในสถานศึกษา และส่งเสริมการพัฒนาทางวิชาชีพของครู

เซอร์จิโอแวนนี และสตาร์เลท (Sergiovanni & Starratt, 2007: 15) ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาว่าเป็นกระบวนการช่วยเหลือครูให้สามารถบรรลุวิสัยทัศน์ทางการศึกษา โดยการให้ผลสะท้อนกลับจากผู้นิเทศด้วยความเข้าใจ

อารมณณ์ ฉนวนจิตร (2556: 16) ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาว่าเป็นการประยุกต์ใช้ความรู้ ทักษะคติ ประสพการณ์ และทักษะที่จำเป็น เพื่อพัฒนาปรับปรุงงานให้ดียิ่งขึ้น โดยผ่านกระบวนการส่งเสริมสนับสนุน ชี้แนะ และการให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้ปฏิบัติงานนั้น

ราชบัณฑิตยสถาน (2555: 182) ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาว่าเป็นกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้นิเทศกับผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา ในการให้คำปรึกษา ช่วยเหลือ แนะนำ ทำเป็นตัวอย่าง เพื่อปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพของการสอน การเรียนและหลักสูตร โดยมุ่งให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาได้เต็มศักยภาพ

ภาวิตา ธาราศรีสุทธิ (2550: 177) ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาว่าเป็นกิจกรรมหรือความพยายามต่าง ๆ ของบุคลากรทางการศึกษาที่จะพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้ร่วมวิชาชีพ

ให้ปฏิบัติการกิจทางด้านการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสนองนโยบายและเป้าหมายของการจัดการศึกษา โดยการทำงานร่วมกันของบุคลากรทางการศึกษาหรือโรงเรียน

อัญชลี โพธิ์ทอง (2548: 67) ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาว่า เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันกับครูและบุคลากรอื่นทางการศึกษา เพื่อให้ได้มาซึ่งผลสัมฤทธิ์อันสูงสุดในการเรียนของนักเรียน

จากความหมายที่กล่าวมาสรุปได้ว่าการนิเทศศึกษานั้นเป็น กระบวนการจัดกิจกรรมให้ความช่วยเหลือครู เพื่อให้ครูปฏิบัติหน้าที่ภารกิจทางด้านการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศกับผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ได้มาซึ่งผลสัมฤทธิ์อันสูงสุดในการเรียนของนักเรียน

2.2 จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา

การนิเทศศึกษามีลักษณะเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการในเชิงระบบ โดยมีจุดมุ่งหมายของการนิเทศ ดังนี้

จิตติมา วรรณศรี (2557: 107-108) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศ ดังนี้

1. เพื่อให้คำแนะนำในการพัฒนาปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ของครู
2. เพื่อสนับสนุนให้ครูสามารถจัดการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนให้เกิดประสิทธิผล
3. เพื่อส่งเสริมครูได้เรียนรู้ คิดค้นและพัฒนานวัตกรรม/วิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหา

ในชั้นเรียน

4. เพื่อส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้มากขึ้น
5. เพื่อช่วยเหลือ และแก้ไขปัญหานักเรียนในชั้นเรียน
6. เพื่อติดตาม ดูแลการจัดการเรียนรู้และดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนด
7. เพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ
8. เพื่อเพิ่มพูนความรู้ และส่งเสริมการคิดค้นแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง
9. เพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าและพัฒนาวิชาชีพของครู
10. เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้บรรลุเป้าหมาย

ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553: 8) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศว่า เป็นการมุ่งปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียนดังนี้

1. เพื่อการพัฒนาวิชาชีพครู
  - 1.1 การนิเทศการสอนให้ข้อมูลแก่ครู ในด้านการสอนเพื่อครูจะได้ใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการสอนของตนเอง
  - 1.2 การนิเทศการสอน ช่วยให้ครูได้พัฒนาความรู้ความสามารถในด้านการสอน
  - 1.3 การนิเทศการสอน ช่วยส่งเสริมและพัฒนาวิชาชีพการสอนของครู
2. เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียน
  - 2.1 เพื่อปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนในโรงเรียน เพื่อคุณภาพนักเรียน
  - 2.2 เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพงานวิชาการในโรงเรียน
3. เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษา
4. เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน

อัญชลี โพธิ์ทอง (2548: 68-70) กล่าวถึงการนิเทศการศึกษาว่าจะประสบผลสำเร็จได้รับประโยชน์สูงสุดต่อการจัดการเรียนการสอนก็ต่อเมื่อผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ ครู-อาจารย์ เห็นความสำคัญของการนิเทศ โดยมีจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาที่แท้จริงดังนี้

1. พัฒนาคคน การนิเทศการศึกษาช่วยพัฒนาคน ดังนี้
  - 1.1 เข้าใจวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการศึกษา
  - 1.2 พัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ
  - 1.3 ครูดำเนินการสอนตามหลักสูตรและบรรลุผลตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้
  - 1.4 ครูเข้าใจความต้องการของเด็กและปัญหาต่าง ๆ
  - 1.5 สร้างขวัญและกำลังใจ และการทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ
  - 1.6 ครูใช้ความสามารถอย่างเต็มที่และพัฒนาการสอนให้ดียิ่งขึ้น
  - 1.7 ช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน และช่วยงานการวางแผนคนสอนให้

เหมาะสม

2. พัฒนางาน การนิเทศการศึกษาสร้างสรรค์วิธีการทำงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นดังนี้
  - 2.1 ครูสอนได้ตรงตามหลักสูตร และได้ผลตามที่หลักสูตรมุ่งหมาย
  - 2.2 พัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็น

ต้องการและความจำเป็น

- 2.3 เพื่อรักษา ส่งเสริม ควบคุมคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาในทุกระดับชั้น
- 2.4 ส่งเสริมให้ครูมีโอกาสศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ อาทิ เช่น
  - 2.4.1 ส่งเสริมให้เข้าร่วมประชุม
  - 2.4.2 การจัดอบรม Work Shop สัมมนาปัญหาต่าง ๆ
  - 2.4.3 ไปเยี่ยมชมศูนย์ทดลองต่าง ๆ
  - 2.4.4 จัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้ครูมีโอกาสพบปะสังสรรค์ในด้านวิชาการ
  - 2.4.5 ทำการทดลองหลักสูตร หนังสือ และวิธีสอน
  - 2.4.6 ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการศึกษา

3. พัฒนความสัมพันธ์ครู การนิเทศการศึกษาส่งเสริมแนะนำครูให้มีความสัมพันธ์กับชุมชน ดังนี้

- 3.1 สร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครู นักเรียน และผู้ปกครอง
- 3.2 ส่งเสริมให้ครูมีโอกาสร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาคม
- 3.3 ส่งเสริมให้มีสมาคมครูผู้ปกครองขึ้นในโรงเรียน
- 3.4 ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างครู ผู้ปกครอง ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ทาง

การศึกษา

- 3.5 ส่งเสริมให้ประชาชนสนใจกิจกรรมของโรงเรียน
- 3.6 จัดทำโรงเรียนเป็นศูนย์ของประชาคม
- 3.7 ส่งเสริมให้รับผิดชอบและมีส่วนในการนำประชาคม

จากแนวคิดของจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาดังกล่าว พอสรุปได้ว่าการที่ครูได้รับการส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้นนั้น ผลจะไปปรากฏที่คุณภาพของนักเรียนนั้น คือ การนิเทศการศึกษาซึ่งเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญและมีเป้าหมายชัดเจนที่จะปรับปรุง พัฒนาคุณภาพ การจัดการ

เรียนการสอนของครูโดยใช้วิธีการที่หลากหลาย ทั้งนี้เพื่อพัฒนาวิชาชีพของครูและพัฒนาคุณภาพนักเรียน ตลอดจนมุ่งส่งเสริมขวัญกำลังใจ เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรของโรงเรียนในการทำงานร่วมกัน

2.3 การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน

การนิเทศการศึกษาเป็นการประยุกต์ใช้ความรู้ ทักษะคติ ประสบการณ์ และทักษะที่จำเป็นเพื่อพัฒนา ปรับปรุงงานทางการศึกษาให้ดีขึ้น โดยผ่านกระบวนการส่งเสริมสนับสนุน ชี้แนะ และการให้ข้อมูลย้อนกลับกับผู้ปฏิบัติงานนั้น การนิเทศการศึกษามายรวมถึงการนิเทศทั่วไปซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 4 ด้าน คือ การบริหารการศึกษา การบริการทางการศึกษา การปฏิบัติการ และการวัดผล (อารมณ ฉนวนจิตร. 2556: 16) การนิเทศภายในโรงเรียน เป็นกระบวนการใน การปฏิบัติงานที่ผู้บริหารและครูอาจารย์ในโรงเรียนร่วมมือกันจัดทำขึ้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อปรับปรุงงานต่าง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอน ในทางที่จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น การนิเทศภายในจึงมีความจำเป็นเนื่องจากสภาพการนิเทศของหน่วยงานที่รับผิดชอบการนิเทศมีจำนวนจำกัด ไม่สามารถจัดนิเทศให้ทั่วถึงได้ในทุกโรงเรียน

2.3.1 ความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน

มาร์คส์ และสตูปส์ (Marks and Stoops 1978: 92-96) กล่าวถึงความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1. การนิเทศเป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรมการศึกษา ซึ่งจะให้บริการที่จะทำเป็นทีมและอาศัยความร่วมมือซึ่งกันและกัน
2. ครูทุกคนต้องการและมุ่งหวังจะได้รับความช่วยเหลือด้านการนิเทศ บริการอันนี้จะต้องอยู่ในความรับผิดชอบของครูใหญ่
3. การนิเทศการศึกษามักปรับให้ตรงกับความต้องการของแต่ละบุคคลที่เป็นบุคลากรของโรงเรียน
4. การนิเทศช่วยจำแนก ประกาศความต้องการของบุคลากร และต้องให้เกิดผลดี
5. การนิเทศจะช่วยให้เป้าหมายและจุดหมายทางการศึกษาชัดเจนยิ่งขึ้น
6. การนิเทศการศึกษาจะต้องช่วยปรับปรุงทัศนคติและสัมพันธภาพของมวลสมาชิกของคณะบุคคลในโรงเรียน และช่วยพัฒนาในด้านความรู้สึกร่วมกันในด้านดี
7. การนิเทศจะต้องช่วยในการจัดและบริหารกิจกรรมร่วมด้านหลักสูตร ซึ่งจัดสำหรับนักเรียน
8. ความรับผิดชอบในการปรับโครงการของการนิเทศในโรงเรียนนั้นจะต้องเป็นหน้าที่ของครู ซึ่งทำเพื่อขึ้นเรียนและเป็นความรับผิดชอบของครูใหญ่ในการทำเพื่อโรงเรียน
9. จะต้องมีการจัดให้มีงบประมาณด้านการนิเทศไว้ในงบประมาณประจำปี
10. การวางแผนด้านการนิเทศทั้งระยะสั้นและระยะยาว จะต้องให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วม
11. จะต้องจัดให้มีบุคคลเป็นผู้บริหารโครงการพิเศษ
12. การนิเทศการศึกษาควรจะช่วยให้การแปลและนำเอกสารค้นพบทางการวิจัยทางการศึกษาใหม่ ๆ มาใช้

13. การวัดประสิทธิผลของโครงการนิเทศควรจะทำโดยผู้ที่มีส่วนร่วมในโครงการและผู้ที่มีส่วนช่วยเหลือ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553: 225) กล่าวถึงความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการบริหารและงานวิชาการของสถานศึกษา
2. เพื่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
3. เพื่อสำรวจ วิเคราะห์ วิจัยและประเมินผลเพื่อปรับปรุงคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษา
4. เพื่อพัฒนาหลักการ และสื่อการเรียนการสอนให้ได้มาตรฐาน และเอกสารทางวิชาการ ให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการ และจำเป็นของสถานศึกษาและครูอาจารย์
5. เพื่อพัฒนาโดยเฉพาะครูอาจารย์ให้มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์อันจำเป็นที่จะนำไปใช้ในการเรียนการสอน การจัดการศึกษา ทั้งให้สามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นได้

ในส่วนของภาวิตา ธราศรีสุทธิ (2550: 185 - 186) ได้กล่าวถึงหลักการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนไว้ว่า

1. การนิเทศควรมีการบริหารระบบ และมีการวางแผนการดำเนินงานเป็นโครงการ
2. การนิเทศต้องถือหลักการมีส่วนร่วมในการทำงาน คือ มีความเป็นประชาธิปไตย เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นความร่วมมือร่วมใจกันในการดำเนินงาน เพื่อให้งานนั้นไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ
3. การนิเทศเป็นการสร้างสรรค์ เป็นการแสวงหาความสามารถพิเศษของแต่ละบุคคลได้ แสดงออก และพัฒนาความสามารถเหล่านั้นได้อย่างเต็มที่
4. การนิเทศเป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเรียนการสอน โดยให้ครูอาจารย์ได้เรียนรู้ว่าปัญหาของตนเองเป็นอย่างไร จะหาวิธีแก้ไขปัญหานั้นได้อย่างไร
5. การนิเทศเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมในการทำงานให้ดีขึ้นสร้างความเข้าใจระหว่างกัน สร้างมนุษยสัมพันธ์มีวิธีการทำงานที่ดี และสามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้
6. การนิเทศเป็นการสร้างความผูกพัน และความมั่นคงต่องานอาชีพ รวมทั้งความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง เกิดความพึงพอใจในการทำงาน
7. การนิเทศเป็นการพัฒนาส่งเสริมวิชาชีพครู ให้มีความรู้สีกภาคภูมิใจ อาชีพครูเป็นอาชีพที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถ และสามารถที่จะพัฒนาได้

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าการนิเทศภายในโรงเรียนเป็นการดำเนินการร่วมกันของบุคลากรทุกฝ่ายของโรงเรียน โดยมีความมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษา พัฒนา และส่งเสริมการบริหารและงานวิชาการของสถานศึกษา ให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และมีคุณภาพเพิ่มมากขึ้น การนิเทศควรมีการบริหารระบบ มีการวางแผนการดำเนินการ ต้องถือหลักการมีส่วนร่วมในการทำงาน มุ่งเน้นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเรียนการสอน การสร้างสภาพแวดล้อมในการทำงานให้ดีขึ้น รวมทั้งส่งเสริมครูให้มีความรู้สีกภาคภูมิใจ มีความมั่นคงต่องานอาชีพ รวมทั้งเกิดความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง

2.3.2 ประโยชน์ของการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน

อารมณั ฉนวนจิตร (2556: 73) กล่าวถึงการดำเนินการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนว่าเป็นประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน ดังนี้

1. เป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารด้านการวางแผนพัฒนาหลักสูตร วิธีการสอน สื่อ การวัดผล ประเมินผล การพัฒนาบุคลากรของโรงเรียน และการบริหารโรงเรียนด้านอื่น ๆ
2. เป็นประโยชน์ต่อครูและบุคลากรในโรงเรียนในการพัฒนาความรู้ ความสามารถ และพัฒนาพฤติกรรมการสอนของตนเองให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
3. เป็นประโยชน์ต่อนักเรียน ให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์

อัญชลี โพธิ์ทอง (2548: 71-72) กล่าวถึงประโยชน์ของการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนว่า ในการบริหารการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการนิเทศการศึกษาเข้ามาช่วยเหลือเพื่อปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพราะการจัดการศึกษาในบางครั้ง ไม่สามารถที่จะแก้ไขได้ด้วยตนเอง จำเป็นต้องอาศัยผู้อื่นเข้ามาช่วยเหลือแนะนำ การนิเทศการศึกษาจึงเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาการศึกษาได้ ซึ่งความจำเป็นของการนิเทศศึกษายังมีอีกหลายประการดังนี้

1. กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคม ผู้นิเทศต้องทำตัวเป็นตัวการเปลี่ยนแปลงเพื่อช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสถานศึกษา โดยทำร่วมกับอาจารย์ คณะครู คณะบุคคล
2. สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปทุกขณะ การศึกษาจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมด้วย ผู้นิเทศจึงเป็นตัวแทนการเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในองค์การที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
3. ความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ เพิ่มขึ้นโดยไม่หยุดยั้ง แม้ความคิดในเรื่องการเรียนการสอนก็เกิดมีขึ้นมาใหม่อยู่ตลอดเวลา จำเป็นที่ครูจะต้องติดตามศึกษาให้มีความรู้ทันสมัยอยู่เสมอแต่เนื่องจากภาระหน้าที่ในงานสอนมีอยู่มาก ผู้นิเทศจึงต้องมีหน้าที่ช่วยเหลือในเรื่องนี้

4. มาตรฐานการศึกษา ในการรักษามาตรฐานของการศึกษานั้นต้องอาศัยผู้ชำนาญ โดยเลือกมาจากผู้ที่มีความรู้มาทำงาน และช่วยนิเทศความรู้ใหม่ให้กับครูได้มีความคิดกว้างไกล

จึงพอสรุปได้ว่าการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนเป็นประโยชน์ต่อบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียน มีประโยชน์ในการช่วยเหลือเพื่อปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียน เกิดความรู้ในสาขาต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนจนเป็นการรักษามาตรฐานของการศึกษาได้เป็นอย่างดี

2.3.3 บทบาทและหน้าที่ของผู้นิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน

ผู้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษา มีหลากหลายตำแหน่งขึ้นกับโครงสร้างของแต่ละหน่วยงาน อาทิศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้างานวิชาการ หัวหน้าสายชั้น หัวหน้ากลุ่มสาระ การเรียนรู้ ปีช และเรย์นาร์ท (Beach & Reinhartz, 2000) กล่าวถึงการดำเนินการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนว่า ผู้นิเทศจะมีบทบาท ดังนี้

1. บทบาทผู้นำ สามารถชักจูงโน้มน้าวทำงานร่วมกับครู ให้ครูปรับปรุงรูปแบบวิธีการสอนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์
2. บทบาทนักวางแผน สามารถกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยอาจวางแผนทั้งในระดับภาพรวมหรือระดับงานย่อย มีความสามารถในการจัดและเชื่อมโยงงานของบุคลากร กับทรัพยากรต่าง ๆ และกรอบเวลา
3. บทบาทผู้อำนวยความสะดวก อำนวยความสะดวกและสนับสนุนครูตามความต้องการที่จำเป็น รวมทั้งสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในทีมงาน รู้จักสังเกตและรับฟังความคิดเห็นของครู

4. บทบาทนักประเมิน เป็นผู้มีความสามารถในการประเมินการสอนโดยการประเมินความก้าวหน้าเป็นระยะ ร่วมกับการให้คำแนะนำช่วยเหลือครูในการพัฒนาการเรียนการสอน
5. บทบาทผู้จูงใจ สามารถจูงใจและพัฒนาครูด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ครูมีเจตคติที่ดี และมีความปรารถนาที่จะพัฒนาการเรียนการสอน
6. บทบาทนักสื่อสาร เป็นนักสื่อสารที่ดีสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยผ่านการฟัง และการตอบสนอง สามารถสื่อความคิดข้อมูลสารสนเทศไปสู่ครูได้เป็นอย่างดี
7. บทบาทผู้ตัดสิน มีความสามารถในการตัดสินใจเพื่อกำหนดสิ่งที่ดีและเหมาะสมที่สุดสำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีพื้นฐานการตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลเป็นพื้นฐานที่สำคัญ
8. บทบาทผู้นำการเปลี่ยนแปลง ต้องเป็นผู้ริเริ่มและเสริมพลังเพื่อนำสถานศึกษาไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีทั้งด้านหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอน
9. บทบาทพี่เลี้ยง ควรมีทักษะของพี่เลี้ยง โดยการใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนช่วยเหลือครูทั้งทั้งด้านความรู้ การปฏิบัติหน้าที่ การให้ผลสะท้อนกลับ และสนับสนุนครูเพื่อปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนการสอน

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ (2550: 183-186) กล่าวถึงการดำเนินการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนว่า ผู้นิเทศต้องมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อการพัฒนาครูอาจารย์ในสถานศึกษา การนิเทศเป็นงานที่สร้างกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานโดยการแนะนำ เสนอแนะ และให้บริการด้านวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนเทคนิค และวิธีการปฏิบัติงาน การนิเทศควรทำอย่างเป็นระบบและก่อให้เกิดกำลังใจแก่ผู้รับการนิเทศ ทำให้การศึกษาเกิดผลสัมฤทธิ์ตามความคาดหวังของการศึกษา บุคลากรในสถานศึกษาที่สามารถนิเทศได้ มีดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษา
  2. ผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษา โดยเฉพาะฝ่ายวิชาการ
  3. หัวหน้าคณะ หัวหน้าแผนก หัวหน้างานหรือหัวหน้าโครงการ
  4. ครูอาจารย์ที่ทำหน้าที่สอนแต่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน สามารถสาธิตหรือให้คำปรึกษาแนะนำแก่ผู้ร่วมงานได้
  5. ผู้เชี่ยวชาญที่เชิญมาเป็นวิทยากรเฉพาะเรื่อง
- ผู้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาต้องทราบถึงภาระหน้าที่หลักและแนวทางการปฏิบัติในการนิเทศดังนี้
1. ช่วยเหลือครูในการพัฒนาและปรับปรุงตนเอง
  2. ส่งเสริมให้มีการปรับปรุงหลักสูตร
  3. ช่วยเหลือครูในการปรับปรุงการสอนของตนให้ดีขึ้น
  4. เปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชา ซึ่งมีอยู่ในโรงเรียนช่วยเหลือเพื่อนครู
  5. ส่งเสริมให้คณะครูมีความสนใจในอุปกรณ์การสอน
  6. ช่วยเหลือครูในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับเด็กให้ดีขึ้น
  7. ช่วยเหลือครูในการประเมินผลนักเรียน
  8. ส่งเสริมยั่วยุให้ครูรู้จักประเมินผลโครงการการปฏิบัติงานและความก้าวหน้า
  9. ช่วยเหลือครูประสบผลสำเร็จและมีความรู้สึกรับประกัน

อัญชลี โพธิ์ทอง (2548: 136-139) กล่าวถึงการดำเนินการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนว่า บทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน และหัวหน้ากลุ่มสาระวิชากับการนิเทศภายในโรงเรียน มีดังนี้

ผู้บริหารโรงเรียน มีหน้าที่เป็นทั้งผู้นิเทศและผู้สนับสนุนการนิเทศ ควรมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

1. เป็นผู้นิเทศภายในโรงเรียน
2. ส่งเสริมให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียนอย่างแท้จริง
3. ร่วมประชุมวางแผนการนิเทศภายในโรงเรียนกับผู้นิเทศและครูในฐานะประธาน

คณะกรรมการ

4. พิจารณาอนุมัติโครงการนิเทศภายในโรงเรียนที่สอดคล้องกับนโยบายและแผนงาน

ของโรงเรียน

5. เป็นผู้ประสานงานระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ
6. ให้การสนับสนุนทั้งด้านอุปกรณ์ งบประมาณ ขวัญและกำลังใจในการดำเนิน

โครงการ

7. ให้คำปรึกษาแนะนำและเป็นวิทยากรที่ดีแก่ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ
8. ช่วยเหลือและส่งเสริมให้ครูมีความรู้และมีพัฒนาการทางวิชาชีพ
9. ให้เทคนิคการบริหารมาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการนิเทศภายในโรงเรียน
10. ติดตามและประเมินผลการจัดการนิเทศภายในโรงเรียน

ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน ทุกฝ่ายมีหน้าที่เป็นทั้งผู้นิเทศและผู้สนับสนุนการนิเทศเช่นเดียวกับผู้บริหาร ควรมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

1. เป็นผู้นิเทศภายในโรงเรียน
2. ร่วมวางแผนและวิเคราะห์โครงการนิเทศภายในโรงเรียน
3. รวบรวมโครงการจัดทำแผนงานและปฏิทินปฏิบัติงานนิเทศภายในโรงเรียน
4. ให้คำปรึกษา และให้ความรู้ความเข้าใจแนวทางการนิเทศภายในโรงเรียน
5. เป็นผู้ประสานงานกับบุคลากรภายนอกที่จะมาช่วยงานนิเทศภายในโรงเรียน เช่น

ศึกษานิเทศก์ ผู้เชี่ยวชาญและวิทยากรจากสถาบันต่าง ๆ

6. เป็นผู้ประสานงานระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ
7. ติดตามและประเมินผล รวมทั้งควบคุมคุณภาพการดำเนินงานโครงการนิเทศ

ภายในโรงเรียนทุกโครงการ

8. ให้บริการสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในเรื่องอุปกรณ์ วัสดุ-ครุภัณฑ์รวมทั้งการบำรุงขวัญและกำลังใจอย่างสม่ำเสมอ แก่ผู้ดำเนินงานโครงการและผู้ร่วมโครงการ

9. รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานตามโครงการ และจัดทำสถิติ
10. สรุปผลการดำเนินงานโครงการแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ของโรงเรียน เป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงต่องานวิชาการเป็นผู้สัมพันธ์ใกล้ชิดกับครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกัน รวมทั้งเข้าใจในปัญหาและความต้องการของครูเป็นอย่างดี ควรมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

1. จัดประชุมครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกัน เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนการสอน

2. จัดประชุมครูเพื่อวางแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
3. เป็นผู้นิเทศภายในโรงเรียนตามกลุ่มสาระการเรียนรู้
4. ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ครูเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรแต่ละระดับชั้น
5. จัดให้มีกิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนตามความเหมาะสมกับสภาพความต้องการตามความจำเป็น เช่น การอบรมประชุมปฏิบัติการ ทักษะศึกษา การสาธิตการสอน การสังเกตการณ์การสอน การจัดทำเอกสาร เผยแพร่ความรู้แก่ครู ฯลฯ
6. ให้บริการ สนับสนุน และอำนวยความสะดวกในเรื่องวัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ต่าง ๆ รวมทั้งการบำรุงขวัญและกำลังใจอย่างสม่ำเสมอแก่ครูที่ร่วมโครงการ
7. ติดตามผลการปฏิบัติงานของครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้
8. จัดให้มีการประชุม อภิปรายผลการปฏิบัติงานของกลุ่มสาระการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานและวางแผนทางปรับปรุงแก้ไขตลอดจนวางแผนการปฏิบัติงานขั้นต่อไป

จึงพอสรุปได้ว่าผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ในการนิเทศภายในโรงเรียนได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ครูผู้มีความสามารถเฉพาะด้าน และ ผู้เชี่ยวชาญภายนอก โดยผู้นิเทศต้องมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อการพัฒนาครูอาจารย์ในโรงเรียน ช่วยเหลือครูในการปรับปรุงการสอนของตนให้ดีขึ้น ให้บริการ สนับสนุน และอำนวยความสะดวกในเรื่องวัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ต่าง ๆ รวมทั้งการบำรุงขวัญและกำลังใจอย่างสม่ำเสมอแก่ครูและติดตามผลการปฏิบัติงานของครูผู้รับการนิเทศ

2.4 กระบวนการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน

กระบวนการนิเทศการศึกษา เป็นงานที่ผู้บริหารและครูอาจารย์ในโรงเรียนร่วมมือกันจัดขึ้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อปรับปรุงงานต่าง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอนในทางที่จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้นและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ (อารมณฺ์ ฉนวนจิตร. 2556: 73) โดยการนิเทศการศึกษาต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีระเบียบแบบแผนการนิเทศอย่างเป็นลำดับขั้นตอนต่อเนื่อง มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการนิเทศการศึกษาไว้ ดังนี้

2.4.1 กระบวนการนิเทศการศึกษา

แฮริส (Harris 1985: 13-15) กล่าวถึงกระบวนการนิเทศการศึกษาไว้ 6 ประการ คือ APDADC

1. การประเมินสภาพปัจจุบัน (Assessing) เป็นกระบวนการที่ศึกษาสภาพต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ในการนำไปใช้กำหนดความต้องการในการเปลี่ยนแปลง ซึ่งอาจจะทำโดยการวิเคราะห์ การสังเกต การตรวจสอบ การวัดผล และการเปรียบเทียบการปฏิบัติงาน
2. การจัดลำดับความสำคัญ (Prioritizing) เป็นกระบวนการเกี่ยวกับการตั้งเป้าหมาย วัตถุประสงค์เฉพาะ การเลือกสิ่งที่จะเปลี่ยนแปลงและการจัดลำดับความสำคัญของสิ่งที่จะทำการเปลี่ยนแปลง

3. การออกแบบวิธีการนิเทศ (Designing) เป็นกระบวนการในการวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงให้บังเกิดผล โดยการจัดเตรียมองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งหมด การกำหนดรูปแบบการทำงานไว้โดยการรวบรวมหรือประยุกต์ความคิดเห็นหรือหลักการใหม่ ๆ เข้าด้วยกัน การจัดเตรียมสิ่งต่าง ๆ ให้พร้อมจัดระบบการทำงานอย่างถูกวิธีและการจัดทำโครงการนิเทศ

4. การจัดสรรทรัพยากร (Allocating Resources) เป็นกระบวนการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ให้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ตามความต้องการและความจำเป็นของบุคลากร และโครงการโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ

5. การประสานงาน (Coordinating) เป็นกระบวนการประสานงานคน เวลา วัสดุและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อที่จะกำหนดภารกิจต่าง ๆ ในการเปลี่ยนแปลงให้ประสบความสำเร็จซึ่งอาจทำได้โดยประสานงานกันทำด้วยวิธีการที่สะดวกราบรื่นและต่อเนื่องกัน มีความเป็นไปได้มีการกำหนดเวลาทำงานเป็นช่วง ๆ และต่อเนื่องกัน และมีความชัดเจนเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน

6. การอำนวยการ (Directing) เป็นกระบวนการใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมกับสิ่งต่าง ๆ และมีความเหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงให้ประสบความสำเร็จโดยตั้งคณะทำงาน การจัดระเบียบเกี่ยวกับเวลา ผลงาน ระดับหรือคุณค่าของงานการให้คำแนะนำเกี่ยวกับระเบียบและข้อกำหนดต่าง ๆ วิธีการเฉพาะอย่างและการพิจารณาสิ่งที่เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ว่าบรรลุจุดประสงค์ที่วางไว้มากน้อยเพียงใด การรายงานผลเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ต้องปฏิบัติหลังจากกระบวนการนิเทศได้เสร็จสิ้นลงแล้ว เพื่อแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องทราบและเผยแพร่ต่อไป

กลัทธอร์น (Glathron 1984, อ้างถึงใน วัชราน เล่าเรียนตี 2553: 18-19) กล่าวถึงกระบวนการนิเทศการศึกษาไว้ 8 ประการ คือ

1. การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ
2. วางแผนการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนร่วมกับครู
3. วางแผนการสังเกตการสอน
4. สังเกตการสอน
5. วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้
6. วางแผนกำหนดยุทธวิธีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือ
7. ประชุมเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับเรื่องที่น่าสนใจจะปรับปรุงหรือพัฒนา
8. วางแผนการสังเกตในการดำเนินการสอนครั้งต่อไป

แอลเลน (Allen 1969, อ้างถึงใน อารมณ ฉนวนจิตร 2556: 105-107) กล่าวถึงกระบวนการนิเทศการศึกษาไว้ 5 ประการ คือ POLCA

1. การวางแผน (Planning Process) ประกอบด้วย การคิด การจัดทำตารางงาน การทำโครงการ โดยแผนงานที่ดีต้องนำไปสู่การคาดคะเนซึ่งง่ายต่อการที่จะขยายผลการทำงานได้ และพัฒนากระบวนการทำงานอยู่เสมอ

2. การจัดการ (Organization Process) ประกอบด้วย การจัดจำแนกหน้าที่ การประสานงาน การชี้แหล่งข้อมูลวิชาการ การจัดให้มีความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง และการเป็นตัวแทน

3. การนำ (Leading Process) ประกอบด้วย นำในการตัดสินใจ การให้คำปรึกษา การสร้างแรงจูงใจ การสื่อความหมาย การคิดริเริ่ม และการสาธิต

4. การควบคุม (Controlling Process) ประกอบด้วย การดำเนินการแก้ไข เร่งรัด การดำเนินการ การตรวจสอบอย่างเป็นทางการ และบทกำหนดโทษ
  5. การประเมินผล (Assessing Process) โดยพิจารณาจากผลงาน และการวัดผล สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2555: 6-17) ได้กำหนดรูปแบบกระบวนการนิเทศการศึกษาไว้ 6 ประการ คือ
    1. ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาหรือศึกษาหาความจำเป็นของการนิเทศ เป็นการศึกษเพื่อทราบปัญหา ความต้องการ และความจำเป็นของการนิเทศ ผู้นิเทศอาจศึกษาจากรายงานการปฏิบัติงาน หรือผลการเรียนของนักเรียน หรือจากการสำรวจติดตาม สัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ทราบว่าจะวางแผนแก้ปัญหาหรือพัฒนางานได้อย่างไร
    2. การวางแผนการนิเทศ เป็นการพิจารณาและใช้ผลจากการศึกษาปัญหาความต้องการจำเป็นมาใช้ในการวางแผนการนิเทศ โดยมีจุดประสงค์เพื่อกำหนดแผนการทำงาน วิธีการ เครื่องมือ สื่อ การประสานงานบุคคลที่เกี่ยวข้อง จัดสรรงบประมาณ และการประเมินผล
    3. การเตรียมการนิเทศ เพื่อสามารถปฏิบัติการนิเทศให้บรรลุเป้าหมายโดยเตรียมการอนุมัติโครงการ งบประมาณ การประสานงานบุคคลที่เกี่ยวข้อง กำหนดเนื้อหาในการนิเทศ จัดเตรียมเครื่องมือ/สื่อนิเทศ วิธีการนิเทศ วิธีการติดตามผลและรายงานผลการนิเทศ
    4. การปฏิบัติการนิเทศ สามารถใช้ได้หลายวิธีตามความเหมาะสม โดยมีการวางแผนวิธีการนิเทศให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้
    5. การประเมินผลและปรับปรุงการนิเทศ เป็นการประเมินผลการปฏิบัติงานว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ ผลการนิเทศเป็นอย่างไร หากมีปัญหาต้องตรวจสอบดูใหม่ แล้วปรับปรุงการนิเทศและประเมินผลอีกครั้ง เมื่อพอใจแล้วจึงถือว่าการนิเทศนั้นประสบผลสำเร็จ
    6. การรายงานผลการนิเทศ เมื่อสิ้นสุดผลการประเมินแต่ละครั้ง ควรรายงานผลให้ผู้บังคับบัญชาทราบ โดยทำเป็นบันทึกข้อความหรือแบบรายงาน ที่กำหนดไว้ในหัวข้อประเด็นต่าง ๆ เช่น ผู้นิเทศ ผู้รับการนิเทศ วันเดือนปีที่นิเทศ กิจกรรมที่นิเทศ เนื้อหาสาระที่นิเทศ และการประเมินผลของผู้รับการนิเทศ
- วิชรา เล่าเรียนดี (2553: 27) ได้เสนอกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน ดังนี้
1. วางแผนร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ
  2. เลือกประเด็นหรือเรื่องที่สนใจจะปรับปรุงและพัฒนา
  3. นำเสนอโครงการพัฒนาและขั้นตอนการปฏิบัติให้ผู้บริหารโรงเรียนได้รับทราบเพื่ออนุมัติดำเนินการ
  4. ให้ความรู้หรือแสวงหาความรู้จากเอกสารต่าง ๆ และการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับเทคนิคการสังเกตการสอนในชั้นเรียน และความรู้เกี่ยวกับวิธีสอนและนวัตกรรมใหม่ ๆ
  5. จัดทำแผนการนิเทศ กำหนด วัน เวลา ที่จะสังเกตการณ์สอน ประชุมปรึกษาหารือ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์
  6. ดำเนินการตามแผนโดยครูและผู้นิเทศ (แผนการจัดการเรียนรู้และแผนการนิเทศ)
  7. สรุปและประเมินผลการปรับปรุงและพัฒนา รายงานผลสำเร็จ

อัญชลี โพธิ์ทอง (2548: 140-151) กล่าวถึงกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนที่จะเป็นไปตามกระบวนการ 4 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ 2) การวางแผน 3) การปฏิบัติการนิเทศ และ 4) การประเมินผล มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ มีขอบข่ายงานที่ต้องปฏิบัติคือ

1. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล ตัวบ่งชี้คุณภาพด้านต่าง ๆ ของงาน เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน การไม่ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ มาตรฐานโรงเรียน เป้าหมายของโรงเรียน หรือนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด ฯลฯ

2. สำรวจและประเมินความต้องการของครู หรือคณะกรรมการในกลุ่มงานนั้น ๆ

3. จัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการ

4. วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา กำหนดกิจกรรมการนิเทศ และดำเนินการตาม

ความต้องการ

ขั้นที่ 2 การวางแผน

1. การกำหนดวิธีดำเนินการ นำข้อมูลขั้นตอนที่ 1 มาแจกแจงรายละเอียดที่ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิธีดำเนินการ

2. การจัดทำโครงการนิเทศ

ขั้นที่ 3 การปฏิบัติการนิเทศ เป็นการปฏิบัติตามปฏิทินที่กำหนดไว้ตามโครงการหรือกิจกรรม

ขั้นที่ 4 การประเมินผล เป็นการประเมินกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนโดยคณะกรรมการ

นิเทศภายในโรงเรียน มีขอบข่ายการประเมินคือ

1. ประเมินการดำเนินงานทุกขั้นตอน

2. นำผลการประเมินโครงการในขั้นตอนที่ 3 มาเป็นข้อมูลกระบวนการ

3. ประเมินความพึงพอใจของครูในการมีส่วนร่วมในกระบวนการนิเทศ

สังัด อุทรานันท์ (สังัด อุทรานันท์ 2530, อ้างถึงใน อัญชลี โพธิ์ทอง 2548: 105-107) กล่าวถึงกระบวนการนิเทศการศึกษาไว้ 5 ประการ คือ PIDRE

1. การวางแผนการนิเทศ (Planning - P) เป็นขั้นที่ผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศจะประชุมปรึกษาหารือ เพื่อให้ได้ปัญหาความต้องการ ความจำเป็นที่จะต้องมีการวางแผนร่วมกัน

2. การให้ความรู้ความเข้าใจในการทำงาน (Informing - I) ให้ความรู้ในสิ่งที่จะทำเป็นขั้นตอน โดยให้ความรู้ความเข้าใจถึงสิ่งที่จะดำเนินการ

3. ลงมือปฏิบัติงาน (Doing - D) ปฏิบัติโดยมีผู้กระทำ 3 ฝ่าย คือ ผู้รับการนิเทศ ผู้ให้การนิเทศ และผู้สนับสนุนการนิเทศ

4. สร้างขวัญและกำลังใจ (Reinforcing - R) เพื่อให้ผู้รับการนิเทศเกิดความมั่นใจและพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ขั้นนี้อาจดำเนินไปพร้อม ๆ กับที่ผู้รับการนิเทศกำลังปฏิบัติงานอยู่ หรือการปฏิบัติงานนั้นได้เสร็จสิ้นลงไปแล้วก็ได้

5. การประเมินผล (Evaluation - E) เป็นขั้นที่ผู้นิเทศประเมินผลการดำเนินงานที่ผ่านมาแล้วว่าเป็นอย่างไร มีปัญหาหรืออุปสรรคอย่างไรทำให้ดำเนินการไม่ได้ต้องแก้ไขหรือปรับปรุงอะไร

จากแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการนิเทศการศึกษาพอสรุปได้ว่า กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา เป็นขั้นตอนการดำเนินการนิเทศที่ต้องมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สถานศึกษา

ประสบผลสำเร็จในการจัดการศึกษาตามจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้ การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยนำแนวคิดของนักการศึกษาผู้ซึ่งออกแบบกระบวนการนิเทศการศึกษาดังที่กล่าวมาแล้วในขั้นต้นคือ แฮริส (Harris) แกลทธรอน (Glatthron) แอลเลน (Allen) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย วัชร เล่าเรียนตี อัญชลี โพธิ์ทอง และสังต์ อุทรานันท์ เพื่อออกแบบกระบวนการนิเทศภายในด้านการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนบางกะปิ ซึ่งเห็นได้ว่าขั้นตอนที่นักการศึกษาทุกคนมีความเห็นตรงกันว่าจะต้องมีในกระบวนการนิเทศการศึกษา คือ ขั้นตอนการวางแผนการนิเทศ ทั้งนี้เนื่องจากการวางแผนเปรียบเสมือนเข็มทิศ ซึ่งกำหนดแนวทางให้การดำเนินการนิเทศทำงานสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน หากขาดซึ่งขั้นตอนนี้กระบวนการนิเทศจะไม่ประสบผลสำเร็จได้เลย เนื่องด้วยเพราะขาดสิ่งที่เป็นกรอบ ขอบเขต และทิศทางการทำงานที่ชัดเจน สอดคล้อง และถูกต้องตรงกันของผู้ปฏิบัติงาน ในส่วนขั้นตอนที่นักการศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเหมือนกัน คือ ขั้นตอนการปฏิบัติการนิเทศ และขั้นตอนการประเมินผลและปรับปรุงการนิเทศ ซึ่งหากขาดทั้งสองขั้นตอนนี้กระบวนการนิเทศเกือบจะดำเนินการไปไม่ได้ โดยเฉพาะขั้นตอนการปฏิบัติการนิเทศหากไม่มีกระบวนการนิเทศจะดำเนินการต่อไปไม่ได้เลย เพราะไม่เกิดการปฏิบัติตามแผนงานที่กำหนด และหากขาดซึ่งขั้นตอนการประเมินผลและปรับปรุงการนิเทศ กระบวนการนิเทศจะไม่สามารถทราบได้เลยว่า การดำเนินการสำเร็จตามเป้าหมายหรือไม่ เพราะขาดสิ่งที่ใช้วัด ตรวจสอบ และตีค่าของความสำเร็จของกระบวนการนิเทศ สำหรับขั้นตอนการให้ความรู้หรือแสวงหาความรู้ ในการวิจัยครั้งนี้ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะต้องใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ของครูผู้รับการนิเทศเพื่อใช้ในการสอนด้วยรูปแบบเดียวกัน สำหรับขั้นตอนอื่นๆ หากขาดไปก็จะส่งผลกระทบต่อกระบวนการนิเทศมากน้อยต่างกันไปตามความสำคัญของแต่ละขั้นตอน แต่ไม่สำคัญเท่าขั้นตอนดังที่ได้กล่าวมาแล้วในขั้นต้น สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญตามความเหมาะสมและความสอดคล้องของการวิจัย โดยนำขั้นตอนซึ่งไม่ได้กำหนดเป็นขั้นตอนหลักไปแทรกไว้ในขั้นตอนหลักทั้ง 6 ขั้นตอน ที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกไว้

ผลที่ได้จากการสังเคราะห์กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา ผู้วิจัยได้นำมากำหนดเป็นองค์ประกอบของกระบวนการนิเทศภายในด้านการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนบางกะปิ ที่ใช้พัฒนางานนิเทศของโรงเรียน โดยกำหนดเป็นขั้นตอนการดำเนินการนิเทศ 6 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน 2) การวางแผนการนิเทศ 3) การให้ความรู้ในการทำงาน 4) การจัดสรรทรัพยากร 5) การปฏิบัติตามแผนการนิเทศ และ 6) การประเมินผลการนิเทศ ซึ่งมีรายละเอียดดังตาราง 1

หมายเหตุ ความหมายของตัวแปรองค์ประกอบกระบวนการนิเทศภายใน ตัวเลข 1 หมายถึง การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ ตัวเลข 2 หมายถึง การวางแผนการนิเทศ ตัวเลข 3 หมายถึง การเตรียมการนิเทศ ตัวเลข 4 หมายถึง การปฏิบัติการนิเทศ ตัวเลข 5 หมายถึง การประเมินผลและปรับปรุงการนิเทศ ตัวเลข 6 หมายถึง การรายงานผลการนิเทศ ตัวเลข 7 หมายถึง การจัดสรรทรัพยากร ตัวเลข 8 หมายถึง การประสานงาน ตัวเลข 9 หมายถึง การจัดการและอำนวยความสะดวก ตัวเลข 10 หมายถึง การให้ความรู้หรือแสวงหาความรู้ ตัวเลข 11 หมายถึง การสร้างสื่อเครื่องมือและพัฒนาวิธีการ และตัวเลข 12 หมายถึง การสร้างขวัญและกำลังใจ

ตาราง 1 การสังเคราะห์กระบวนการนิเทศภายในด้านการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนบางกะปิ

นักวิชาการ/นักวิจัย	องค์ประกอบกระบวนการนิเทศภายใน											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. แฮร์ริส (Harris)	/	/	/				/	/	/			
2. แกลทเทอร์น (Glatthorn)		/	/	/	/							
3. แอลเลน กัทธรี (Allen)		/			/				/	/	/	
4. สำนักงานส่งเสริมการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัย	/	/	/	/	/	/						
5. วังษา เล่าเรียนดี	/	/	/	/	/					/		
6. อัญชลี โพธิ์ทอง	/	/		/	/							
7. สงัด อุทรานันท์		/		/	/					/		/
รวม	4	7	4	5	6	1	1	1	2	3	1	1

จากตาราง 1 จะเห็นได้ว่ามีผู้ศึกษาขั้นตอนกระบวนการนิเทศภายในของโรงเรียนน้อยที่สุดคือ 4 ขั้นตอน และมากที่สุด คือ 6 ขั้นตอน โดยขั้นตอนที่มีความถี่มากที่สุด 7 ครั้ง คือ การวางแผนการนิเทศ ส่วนขั้นตอนที่มีความถี่รองลงมา 6 ครั้ง คือ การประเมินผลและปรับปรุงการนิเทศ ขั้นตอนที่มีความถี่ 5 ครั้ง คือ การปฏิบัติการนิเทศ ขั้นตอนที่มีความถี่ 4 ครั้ง คือ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ และการเตรียมการนิเทศ และขั้นตอนที่มีความถี่ 3 ครั้ง คือ การให้ความรู้หรือแสวงหาความรู้ ในส่วนขั้นตอนที่เหลือมีความถี่ 1 – 2 ครั้ง การทวิจ้ยครั้งนี้ผู้วิจัยจะศึกษาเพียง 6 ขั้นตอน โดยพิจารณาเฉพาะขั้นตอนที่มีความถี่ตั้งแต่ 3 ขึ้นไป โดยตัดขั้นตอนที่ 6 – 9, 11 และ 12 ออก ทั้งนี้เนื่องจากขั้นตอนที่ตัดออกผู้วิจัยสามารถนำไปรวมอยู่ในขั้นตอนที่คัดเลือกไว้ได้ ได้แก่ขั้นตอนที่ 6 การรายงานผล นำไปรวมอยู่ในขั้นตอนที่ 5 การประเมินผล กำหนดชื่อขั้นตอนใหม่ว่าการประเมินผลการปฏิบัติงาน ขั้นตอนที่ 7 การจัดสรรทรัพยากร และขั้นตอนที่ 11 การสร้างเครื่องมือและพัฒนาวิธีการ นำไปรวมอยู่ในขั้นตอนที่ 3 การเตรียมการนิเทศ กำหนดชื่อขั้นตอนใหม่ว่าการจัดสรรทรัพยากร ขั้นตอนที่ 8 การประสานงาน ขั้นตอนที่ 9 การจัดการและอำนวยความสะดวก และขั้นตอนที่ 12 การสร้างขวัญและกำลังใจ นำไปรวมอยู่ในขั้นตอนที่ 4 การปฏิบัติการนิเทศ กำหนดชื่อขั้นตอนใหม่ว่าการปฏิบัติงานตามแผน ในส่วนขั้นตอนการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ กำหนดชื่อขั้นตอนใหม่ว่าการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอน การวางแผนการนิเทศ คงใช้ชื่อเดิม และขั้นตอน การให้ความรู้หรือแสวงหาความรู้ กำหนดชื่อขั้นตอนใหม่ว่าการให้ความรู้ในการทำงาน ดังนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงใช้เพียง 6 ขั้นตอน ซึ่งเพียงพอต่อการดำเนินการกระบวนการนิเทศภายในด้านการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนบางกะปิแล้ว

เมื่อพิจารณาขั้นตอนกระบวนการนิเทศภายในทั้ง 12 ขั้นตอนแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าองค์ประกอบกระบวนการนิเทศภายในด้านการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนบางกะปิ ควรประกอบด้วย การดำเนินการ 6 ขั้นตอน เพียงพอต่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ โดยเรียงลำดับตามขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน (Management by data : M) ขั้นตอนที่ 2

การวางแผนการนิเทศ (Planning : P) ขั้นตอนที่ 3 การให้ความรู้ในการทำงาน (Informing : I) ซึ่งประกอบด้วยวิธีการจัดการเรียนการสอน 5 ขั้น คือ 1) การสร้างเสริมแรงบันดาลใจ 2) การใช้ผังมโนทัศน์ 3) การถ่ายโยงการเรียนรู้ 4) การเรียนรู้จากการปฏิบัติ 5) การสร้างความชำนาญ ขั้นตอนที่ 4 การจัดสรรทรัพยากร (Allocating Resources : A) ขั้นตอนที่ 5 การปฏิบัติงานตามแผน (Doing : D) และ ขั้นตอนที่ 6 การประเมินผลการปฏิบัติงาน (Assessing Process : A) โดยจากการสังเคราะห์ข้อมูลกระบวนการนิเทศภายใน ครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกองค์ประกอบการให้ความรู้หรือแสวงหาความรู้ มาเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบกระบวนการนิเทศภายในด้านการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นนั้น เนื่องด้วยเป็นองค์ประกอบที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการถ่ายทอดองค์ความรู้วิธีการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้นที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ขึ้นมา ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ต้องนำไปใช้ในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อใช้ในขั้นตอนที่ 3 การให้ความรู้ในการทำงาน (Informing) กับครูผู้รับการนิเทศ

2.4.2 กิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน

อารมณ ฉนวนจิตร (2556: 82-103) กล่าวถึงกิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน ไว้ดังนี้

1. การประชุมก่อนเปิดภาคเรียน
2. การปฐมนิเทศ
3. การให้คำปรึกษา
4. การจัดอบรม
5. การประชุมปฏิบัติการ
6. การสัมมนา
7. การระดมความคิด
8. การสาธิตการสอน
9. การให้ศึกษาเอกสารทางวิชาการ
10. การสนทนาทางวิชาการ
11. การเยี่ยมนิเทศชั้นเรียน
12. การศึกษาดูงาน
13. การสังเกตการสอน
14. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ
15. การเขียนเอกสาร/บทความทางวิชาการ
16. การจัดนิทรรศการ

ภาวิตา ธาราศรีสุทธิ (2550: 187-188) กล่าวถึงกิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน ไว้ดังนี้

1. การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้
2. การเชิญสถานประกอบการ โรงงานอุตสาหกรรม และบริษัทห้างร้านมาสาธิต

อุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ ในการเรียนการสอนปัจจุบันโดยเฉพาะด้านวิชาชีพ

3. การไปศึกษาดูงานตามหน่วยงาน
4. สถานศึกษาจัดแหล่งและบริการทางวิชาการ
5. การสนทนาทางวิชาการ เป็นการจัดประชุมสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ โดย

การจัดกิจกรรมที่มีหัวข้อ

6. การสาธิตการสอน

7. การประชุม

8. การสังเกตการสอนในชั้นเรียน

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่าการนิเทศภายในโรงเรียนเป็นการดำเนินการร่วมกันของบุคลากรทุกฝ่ายของโรงเรียน โดยมีความมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษา พัฒนา และส่งเสริม การบริหารและงานวิชาการของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และมีคุณภาพ ซึ่งผู้ที่มีบทบาท หน้าที่ในการนิเทศได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ครู ผู้มีความสามารถเฉพาะด้าน และ ผู้เชี่ยวชาญภายนอก มีหน้าที่ช่วยเหลือครูในการปรับปรุงการสอนของตนให้ดีขึ้น ให้บริการ สนับสนุน และอำนวยความสะดวกในเรื่องวัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ต่าง ๆ รวมทั้งการ บำรุงขวัญและกำลังใจอย่างสม่ำเสมอแก่ครูและติดตามผลการปฏิบัติงานของครูผู้รับการนิเทศ โดยใช้ เทคนิคการนิเทศที่หลากหลายมีรูปแบบกระบวนการดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีระเบียบแบบแผนการ นิเทศอย่างเป็นลำดับขั้นตอนต่อเนื่อง โดยมีจุดประสงค์เพื่อปรับปรุงงานต่าง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของ การจัดการเรียนการสอนในทางที่จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น และมีคุณลักษณะที่ พึงประสงค์

3. การจัดการเรียนรู้

การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณสมบัติตามเป้าหมายของหลักสูตร ผู้สอนจะต้องพยายามคัดสรร กระบวนการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ ที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้เต็มความสามารถตามสาระที่ กำหนดไว้ในหลักสูตร รวมทั้งปลูกฝังเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พัฒนาทักษะต่าง ๆ อันจำเป็น สมรรถนะสำคัญที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้นั้น มีข้อมูล รายละเอียด ดังนี้

3.1 ความหมายของการจัดการเรียนรู้

กู๊ด (Good. 1959: 314) ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงการตอบสนองหรือ การแสดงออกของพฤติกรรมบางส่วน หรือทั้งหมด ซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์

ศักดิ์ศรี ปาณะกุล และคณะ (2556: 103) ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ว่า หมายถึง การจัดกิจกรรมเพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ ได้เรียนรู้ทั้งเนื้อหาวิชา ทักษะ กระบวนการ มีคุณธรรมและจริยธรรม มีเจตคติและค่านิยมที่ถูกต้อง ครูเป็นผู้จัดการและอำนวยความสะดวกเปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิด วางแผน ลงมือปฏิบัติ และหาข้อสรุปหรือข้อค้นพบ จนเกิด การเรียนรู้ นอกจากนี้ในการจัดการเรียนรู้อย่างดีต้องมีกิจกรรมการประเมินผลด้วยว่า หลังจากการจัดกิจกรรม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ไปแล้วนั้น ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามผลที่คาดหวังหรือไม่

สุคนธ์ ภูริเวทย์ (2554: 6) ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ว่า หมายถึง การนำกระบวนการ เรียนรู้ที่ได้ออกแบบไว้มาดำเนินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ การเรียนรู้ที่ผู้สอนกำหนดไว้ รวมทั้งนำรูปแบบการเรียนรู้ (รูปแบบการสอน) วิธีการเรียนรู้ (วิธีสอน) และ เทคนิคการเรียนรู้อื่นๆ (เทคนิคการสอน) มาประยุกต์ใช้ตามที่ได้ออกแบบไว้

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 23) ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ว่า หมายถึง กระบวนการ นำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชน

ผู้สอนต้องคัดสรรกระบวนการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้งปลูกฝังเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พัฒนาทักษะต่างๆ อันเป็นสมรรถนะสำคัญที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน

สุวิทย์ มูลคำ และคณะ (2549: 3) ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ว่า หมายถึง สภาพการเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นเพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายหรือจุดประสงค์การเรียนการสอนที่กำหนด โดยหมายรวมถึง รูปแบบการสอน วิธีสอน และเทคนิคการสอน

อารี พันธุ์มณี (2546: 176) ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเดิมสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร และเป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกฝน มิใช่เป็นผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติ สัญชาตญาณ วุฒิภาวะ พืชของยาต่าง ๆ อุบัติเหตุ หรือความบังเอิญ

จึงพอสรุปได้ว่าการจัดการเรียนรู้หมายถึง สภาพการเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นเป็นกระบวนการจัดกิจกรรม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ผู้สอนกำหนดไว้ ผู้เรียนได้เรียนรู้ทั้งเนื้อหาวิชา ทักษะ กระบวนการ มีคุณธรรมและจริยธรรม มีเจตคติและค่านิยมที่ถูกต้อง โดยครูเป็นผู้จัดการและอำนวยความสะดวก เปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิด วางแผน ลงมือปฏิบัติ และหาข้อสรุปหรือข้อค้นพบ จนเกิดการเรียนรู้

3.2 เทคนิคการจัดการเรียนรู้

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2544: 54) กล่าวถึงหลักการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพว่ามีดังนี้

1. บอกเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน
2. ให้คำสั่งที่ชัดเจน
3. สอน/แนะนำบนพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์และทักษะที่มีอยู่เดิมของผู้เรียน
4. ช่วยให้ผู้เรียนมีการรับรู้ที่ชัดเจน
5. จัดสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นการเรียนรู้
6. จัดหา เตรียมสื่อ ทรัพยากรการเรียนรู้และให้ผู้เรียนมีโอกาสในการใช้ได้ง่าย
7. จัดกิจกรรมที่หลากหลาย
8. กระตุ้นให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ
9. กระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจและวินัยในตนเอง

3.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการเรียนรู้

อารี พันธุ์มณี (2546: 184-185) กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้ ได้แก่

1. ความพร้อมของบุคคล ซึ่งเป็นเรื่องของการบรรลุวุฒิภาวะ และมีแรงจูงใจในการเรียนรู้นั้น
2. ทักษะคิด ผู้เรียนต้องมีทัศนคติในทางบวกมากกว่าทัศนคติในทางลบต่อสิ่งที่จะเรียน เพราะการที่มีความรู้สึว่าไม่ชอบสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วย่อมทำให้การเรียนรู้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร
3. การฝึกหัด ย่อมเป็นสิ่งที่แน่นอนว่า ในการเรียนรู้ใด ๆ ก็ตาม ถ้ามีการเรียนรู้โดยการฝึกหัด หมั่นทบทวนบ่อยครั้ง ย่อมทำให้ผู้เรียนจดจำสิ่งนั้น ๆ ได้นาน

4. การได้รับรางวัลและการลงโทษ ย่อมมีผลต่อการเรียนรู้ทั้งสิ้น ในบางครั้งการได้รับรางวัลย่อมทำให้พฤติกรรมนั้นคงอยู่ ในขณะที่เดียวกันเมื่อผู้เรียนถูกลงโทษย่อมจะเรียนรู้ในการหลีกเลี่ยงจากสถานการณ์ที่จะก่อให้เกิดการถูกลงโทษได้

5. การรู้ผลของการเรียน เมื่อผู้เรียนรู้ผลของการเรียน ย่อมทำให้ผู้เรียนมีกำลังใจเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น เพราะจะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสปรับตัวต่อการเรียน ในสถานการณ์ต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น

3.4 การจัดการเรียนรู้ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทร่วมกันในการพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง การจัดการเรียนรู้ควรเป็นแบบบูรณาการและพัฒนาการในตัวผู้เรียนอย่างสมบูรณ์ นักการศึกษาได้เสนอแนวคิดไว้ดังนี้

ศักดิ์ศรี ปาณะกุล และคณะ (2556: 129-130) ได้เสนอแนะการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญดังนี้

1. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ หรือรับผิดชอบการเรียนรู้ด้วยตัวเอง
2. การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ หรือได้รับผิดชอบการเรียนรู้ตามความสามารถและความสนใจ
3. การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบด้วยตนเอง ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจลึกซึ้ง
4. การเรียนรู้เกิดได้จากแหล่งความรู้และกระบวนการเรียนที่หลากหลาย ผู้เรียนจะได้มีโอกาสเลือกที่จะเรียนรู้ด้วยกระบวนการใดและจากแหล่งใด
5. ครูเปลี่ยนบทบาทจากผู้สอนเป็นผู้จัดการเรียนรู้ ผู้อำนวยการเรียน ผู้อำนวยความสะดวก และเป็นแหล่งความรู้ที่มีคุณค่าที่ผู้เรียนสามารถมาขอคำปรึกษาได้

ทิตินา เขมมณี (2555: 120) กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญว่า เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นหลักสำคัญ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับผู้เรียนและประโยชน์สูงสุดที่ผู้เรียนควรจะได้รับ มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ ได้นำส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างตื่นตัวและได้ใช้กระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2544: 139) สรุปลักษณะของการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญว่า มีดังนี้

1. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนรู้
2. ผู้เรียนได้เรียนรู้ตรงกับความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของตนเอง
3. ผู้เรียนมีโอกาสคิดอย่างสร้างสรรค์
4. ผู้เรียนมีโอกาสแสดงออกอย่างอิสระ
5. ผู้เรียนได้เป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเอง
6. ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสภาพจริงและได้รับประสบการณ์ตรง
7. ผู้เรียนได้ใช้สื่อต่าง ๆ เพื่อการเรียนรู้
8. ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น หรือได้ทำงานเป็นกลุ่ม
9. ผู้เรียนได้เรียนอย่างมีความสุข

การมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัวที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงได้ดี ควรเป็นการตื่นตัวที่เป็นไปอย่างรอบด้านทั้งทางด้านกาย สติปัญญา สังคมและอารมณ์ เพราะการพัฒนาทั้ง 4 ด้านมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน และส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน การมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัวเป็นกระบวนการที่ช่วยนำผู้เรียนไปสู่การเรียนรู้ที่แท้จริง โดยครู/ผู้สอนจะจัดการเรียนการสอนเช่นนี้ได้ ต้องมีการดำเนินการที่สำคัญ ๆ 2 ประการคือ

1. ครูต้องคิดจัดเตรียมกิจกรรม/ประสบการณ์ที่จะเอื้อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัว และได้ใช้กระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อนำไปสู่การเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

2. ในขณะที่ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ครูควรลดบทบาทของตนเองลงและเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้อำนวยความสะดวก/ช่วยให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

จึงพอสรุปได้ว่าการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นหลัก โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและประโยชน์ที่ผู้เรียนจะได้รับ มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างตื่นตัวและได้ใช้กระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนมีบทบาทร่วมกันในการพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการจัดการเรียนรู้ควรเป็นแบบบูรณาการและพัฒนาการในตัวผู้เรียนอย่างสมบูรณ์

3.5 ทฤษฎีการเรียนรู้

ทศนา แคมมณี (2555: 50-72, 178-215) กล่าวถึงทฤษฎีต่าง ๆ จะถือว่าเป็นทฤษฎีได้จะต้องมีคุณสมบัติอย่างน้อย 3 ประการคือ 1) จะต้องสามารถอธิบายความจริงหลักของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ 2) จะต้องสามารถนิรนัยความจริงหลักนั้นออกมาเป็นกฎหรือความจริงอื่น ๆ ได้ และ 3) จะต้องสามารถทำนายปรากฏการณ์นั้นได้ ซึ่งทฤษฎีที่ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นแนวทางประกอบการวิจัยมีดังนี้

3.5.1 ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม

นักคิดในกลุ่มนี้มองธรรมชาติของมนุษย์ในลักษณะที่เป็นกลางคือไม่ดีไม่เลว การกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์เกิดจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมภายนอก พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการสนองตอบต่อสิ่งเร้า การเรียนรู้เกิดจากความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองกลุ่มพฤติกรรมนิยมให้ความสนใจกับพฤติกรรมมาก เพราะพฤติกรรมเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัด สามารถวัดได้และทดสอบได้ มีนักคิดสำคัญดังนี้

ธอร์นไดค์ (Thorndike) เชื่อว่าการเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับ การตอบสนอง ซึ่งมีหลายรูปแบบบุคคลจะมีการลองผิดลองถูกปรับเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะพบรูปแบบการตอบสนองที่สามารถให้ผลที่พึงพอใจมากที่สุด เมื่อเกิดการเรียนรู้แล้วบุคคลจะใช้รูปแบบการตอบสนองที่เหมาะสมเพียงรูปแบบเดียว และจะพยายามใช้รูปแบบนั้นเชื่อมโยงกับสิ่งเร้าในการเรียนรู้ต่อไปเรื่อย ๆ (Hergenhahn and Olsan, 1993: 56-57) มีหลักการศึกษาดังนี้

1. การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนแบบลองผิดลองถูกบ้าง จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในวิธีการแก้ปัญหา จดจำการเรียนรู้ได้ดี และเกิดความภาคภูมิใจในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง

2. การสำรวจความพร้อมหรือการสร้างความพร้อมของกลุ่มผู้เรียน ซึ่งจำเป็นต้องกระทำก่อนสอนบทเรียน เช่น การสร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น การเชื่อมโยงความรู้เดิมมาสู่ความรู้ใหม่ การสำรวจความรู้ใหม่ การสำรวจความรู้พื้นฐาน เพื่อดูว่าผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนบทเรียนต่อไปหรือไม่

3. หากต้องการให้นักเรียนมีทักษะในเรื่องใดจะต้องช่วยให้เขาเกิดความเข้าใจในเรื่องนั้นอย่างแท้จริง แล้วให้ฝึกฝนโดยการกระทำสิ่งนั้นบ่อย ๆ แต่ควรระวังอย่าให้ถึงกับซ้ำซาก จะทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย

4. เมื่อผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แล้ว ควรให้ผู้เรียนฝึกนำการเรียนรู้ไปใช้บ่อย ๆ

5. การให้ผู้เรียนได้รับผลที่ตนพึงพอใจ จะช่วยให้การเรียนการสอนประสบผลสำเร็จ การศึกษาว่าสิ่งใดเป็นสิ่งเร้าหรือรางวัลที่ผู้เรียนพึงพอใจจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิด การเรียนรู้ พาฟลอฟ (Pavlov) เชื่อว่าการเรียนรู้ของสิ่งมีชีวิตเกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งที่ย่างเงื่อนไข หลักการศึกษาตามแนวคิดนี้คือ

1. การนำความต้องการตามธรรมชาติของผู้เรียนมาใช้เป็นสิ่งเร้า สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิด การเรียนรู้ได้ดี เช่น ถ้าเด็กชอบเล่นตุ๊กตาสัตว์ ครูควรสอนให้เด็กอ่านและเขียนชื่อสัตว์ต่าง ๆ โดยให้ตุ๊กตา สัตว์เป็นรางวัล

2. การจะสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในเรื่องใด อาจใช้วิธีเสนอสิ่งที่จะสอนไปพร้อม ๆ กับ สิ่งเร้าที่ผู้เรียนชอบตามธรรมชาติ เช่น ครูรู้ว่าเด็กชอบฟังนิทาน ครูจึงให้เด็กเขียนคำศัพท์ที่ใช้ในนิทานนั้น ไปพร้อม ๆ กับการเล่านิทาน

3. การนำเรื่องที่เคยสอนไปแล้วมาสอนใหม่ สามารถช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ตามที่ต้องการได้

4. การจัดกิจกรรมการเรียนให้ต่อเนื่องและมีลักษณะคล้ายคลึงกัน สามารถช่วยให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น เพราะมีการถ่ายโยงประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่

5. การเสนอสิ่งเร้าให้ชัดเจนในการสอน จะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และตอบ สอนได้ชัดเจนขึ้น

6. หากต้องการให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมใด ควรมีการใช้สิ่งเร้าหลายแบบ แต่ต้องมีสิ่งเร้าที่ มีการตอบสนองโดยไม่มีเงื่อนไขควบคุมอยู่ด้วย

กัทธรี (Guthrie) เชื่อว่าพฤติกรรมที่กระทำซ้ำนั้น ไม่ใช่เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับ การตอบสนอง แต่เกิดจากการที่กลุ่มสิ่งเร้าที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมแบบเก่านั้นกลับมาอีก การเรียนรู้เกิดขึ้น ได้แม้เพียงครั้งเดียวก็นับว่าเรียนรู้ได้แล้ว หากการเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์แล้วในสภาพการณ์ใด สภาพการณ์หนึ่ง เมื่อมีสภาพการณ์ใหม่เกิดขึ้นอีก บุคคลจะกระทำเหมือนที่เคยได้กระทำในครั้งสุดท้ายที่ ก่อให้เกิดการเรียนรู้นั้นไม่ว่าจะผิดหรือถูก และการเรียนรู้เกิดจากการตั้งใจมากกว่าการเสริมแรง หลักการ จัดการศึกษาตามแนวคิดนี้คือ

1. ขณะสอนครูควรสังเกตการกระทำหรือการเคลื่อนไหวของนักเรียนที่กำลังเกี่ยวข้องกับ สิ่งเร้าใด ถ้าครูให้สิ่งเร้าที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวนั้นน้อยกว่าก็จะไม่สามารถเปลี่ยนการกระทำของเด็ก ได้

2. ในการสอนควรวิเคราะห์งานออกเป็นส่วนย่อย ๆ และสอนส่วนย่อยเหล่านั้นให้เด็ก สามารถตอบสนองอย่างถูกต้องจริง ๆ หรือได้รับการเรียนรู้ที่ถูกต้องในทุก ๆ หน่วย

3. ในการจับบทเรียน ไม่ควรปล่อยให้เด็กเรียนจนจบการเรียนโดยได้รับคำตอบผิด ๆ หรือแสดง อากักรับรองผิด ๆ เพราะเขาจะเกิดการกระทำครั้งสุดท้ายไว้ในความทรงจำ ใช้เป็นแบบแผนในการ ทำจนเป็นนิสัย

4. การสร้างแรงจูงใจให้เกิดกับผู้เรียน เป็นสิ่งสำคัญช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ ในการสอนจึงควรมีการจูงใจผู้เรียน

3.5.2 ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม

นักคิดกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่เน้นกระบวนการทางปัญญาหรือความคิด โดยเริ่มขยายขอบเขตความคิดที่เน้นทางด้านพฤติกรรมออกไปสู่กระบวนการทางความคิด ซึ่งเป็นกระบวนการภายในของสมอง นักคิดกลุ่มนี้เชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ไม่ใช่เรื่องของพฤติกรรมที่เกิดจากกระบวนการตอบสนองต่อสิ่งเร้าเพียงเท่านั้น การเรียนรู้ของมนุษย์มีความซับซ้อนยิ่งไปกว่านั้น การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางความคิดที่เกิดจากการสะสมข้อมูล การสร้างความหมาย และความสัมพันธ์ของข้อมูลและการดึงข้อมูลออกมาใช้ในการกระทำและการแก้ปัญหาต่าง ๆ การเรียนรู้เป็นกระบวนการ ทางสติปัญญาของมนุษย์ในการสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ตนเอง มีนักคิดสำคัญดังนี้

เคิร์ท เลวิน (Kurt Lewin) เชื่อว่าพฤติกรรมของคนมีทิศทาง สิ่งใดอยู่ในความสนใจและความต้องการของตนจะมีพลังเป็นบวก สิ่งที้นอกเหนือจากความสนใจจะมีพลังงานเป็นลบใน ขณะใดขณะหนึ่งคนทุกคนจะมี "โลก" ของตน ซึ่งจะประกอบไปด้วยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ อันได้แก่ คน สัตว์ สิ่งของ สถานที่ สิ่งแวดล้อมอื่น ๆ และสิ่งแวดล้อมทางจิตวิทยาได้แก่ แรงขับ แรงจูงใจ ความสนใจ และการเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีแรงจูงใจหรือแรงขับที่จะกระทำไปสู่จุดหมายปลายทางที่ตนต้องการ หลักการจัดการศึกษามีดังนี้

1. การช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ จำเป็นต้องอาศัยการทำความเข้าใจ "โลก" ของผู้เรียนว่าผู้เรียนมีจุดมุ่งหมายและความต้องการอะไร อะไรเป็นพลังบวก และอะไรเป็นพลังลบของเขา และพยายามจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมที่จะช่วยให้ผู้เรียนไปสู่จุดหมาย

2. การจัดการเรียนรู้ให้เข้าไปอยู่ใน "โลก" ของผู้เรียน โดยการจัดสิ่งแวดล้อมทั้งกายภาพและจิตวิทยาให้ดึงดูดความสนใจ และตอบสนองความต้องการของผู้เรียน เป็นสิ่งจำเป็นในการจัดการเรียนการสอน

3. การสร้างแรงจูงใจ และ/หรือแรงขับที่จะนำไปให้ผู้เรียนไปสู่ทิศทางหรือจุดมุ่งหมายที่ต้องการเป็นสิ่งจำเป็นในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

ทอลแมน (Tolman) เชื่อว่าการเรียนรู้เกิดจากการใช้เครื่องหมายเป็นตัวชี้ทางให้แสดงพฤติกรรมไปสู่จุดหมายปลายทาง ผู้เรียนมีความสามารถที่จะปรับการเรียนรู้ของตนไปตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป จะไม่กระทำซ้ำ ๆ ในทางที่ไม่สามารถสนองความต้องการหรือวัตถุประสงค์ของตน หลักการจัดการศึกษามีดังนี้

1. การสร้างแรงขับ และ/หรือแรงจูงใจให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน จะกระตุ้นให้ผู้เรียนพยายามไปให้ถึงจุดหมายที่ต้องการ

2. ในการสอนให้ผู้เรียนบรรลุจุดหมายใด ๆ นั้น ครูควรให้เครื่องหมาย สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่น ๆ ที่เป็นเครื่องชี้ทางควบคู่ไปด้วย

3. การปรับเปลี่ยนสถานการณ์การเรียนรู้ สามารถช่วยให้ผู้เรียนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนได้

4. การเรียนรู้บางอย่างอาจยังไม่สามารถแสดงออกได้ในทันที การใช้วิธีทดสอบหลาย ๆ วิธี ทดสอบบ่อย ๆ หรือติดตามผลระยะยาว จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในลักษณะนี้

เพียเจต์ (Piaget) อธิบายว่าการเรียนรู้ของเด็กเป็นไปตามพัฒนาการทางสติปัญญาซึ่งจะมีพัฒนาการไปตามวัยต่าง ๆ เป็นลำดับขั้น พัฒนาการเป็นสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ควรที่จะเร่งเด็กให้ข้ามจากพัฒนาการขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่งเพราะจะทำให้เกิดผลเสียกับเด็ก แต่การจัดประสบการณ์ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในช่วงที่เด็กกำลังจะพัฒนาไปสู่ขั้นที่สูงกว่า สามารถช่วยให้เด็กพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว เพียเจต์เน้นความสำคัญของการเข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กมากกว่าการกระตุ้นเด็กให้มีพัฒนาการเร็วขึ้น มีหลักการจัดการศึกษา

1. ในการพัฒนาเด็ก ควรคำนึงถึงพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก และจัดประสบการณ์ให้เด็กอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการนั้น ไม่ควรบังคับให้เด็กเรียนในสิ่งที่ยังไม่พร้อม หรือยากเกินพัฒนาการตามวัยของตน เพราะจะก่อให้เกิดเจตคติที่ไม่ดีได้
2. การให้ความสนใจและสังเกตเด็กอย่างใกล้ชิด จะช่วยให้ได้ทราบลักษณะเฉพาะตัวของเด็ก
3. ในการสอนเด็กเล็ก ๆ เด็กจะรับรู้ส่วนรวมได้ดีกว่าส่วนย่อย ดังนั้นครูจึงควรสอนภาพรวมก่อนแล้วจึงแยกสอนทีละส่วน
4. ในการสอนสิ่งใดให้กับเด็ก ควรเริ่มจากสิ่งที่เด็กคุ้นเคยหรือมีประสบการณ์มาก่อนแล้วจึงเสนอสิ่งใหม่ที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งเก่า การทำเช่นนี้จะช่วยให้กระบวนการ ซึมซับและจัดระบบความรู้ของเด็กเป็นไปด้วยดี

5. การเปิดโอกาสให้เด็กได้รับประสบการณ์ และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมมาก ๆ ช่วยให้เด็กดูซึมข้อมูลเข้าสู่โครงสร้างทางสติปัญญาของเด็ก อันเป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก

บรูเนอร์ (Bruner) สนใจศึกษาเรื่องของการพัฒนาการทางสติปัญญาต่อเนื่องจากเพียเจต์ เชื่อว่ามนุษย์เลือกที่จะรับรู้สิ่งที่ตนเองสนใจ และการเรียนรู้เกิดจากการค้นพบด้วยตนเอง การจัดโครงสร้างของความรู้ให้มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก มีผลต่อการเรียนรู้ของเด็ก การคิดแบบหยั่งรู้เป็นการคิดหาเหตุผลอย่างอิสระ ที่สามารถช่วยพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้ แรงจูงใจภายในเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้ ทฤษฎีพัฒนาการของมนุษย์แบ่งเป็น 3 ขั้นคือ 1) ขั้นการเรียนรู้จากการกระทำ คือขั้นของการเรียนรู้ใช้ประสาทสัมผัสรับรู้สิ่งต่าง ๆ การลงมือกระทำช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้ดี การเรียนรู้เกิดจากการกระทำ 2) ขั้นการเรียนรู้จากความคิด เป็นขั้นที่เด็กสามารถสร้างโมโนภาพขึ้น ในใจได้ และสามารถเรียนรู้จากภาพแทนของจริงได้ 3) ขั้นเรียนรู้สัญลักษณ์และนามธรรม เป็นขั้นการเรียนรู้สิ่งที่ซับซ้อนและเป็นนามธรรมได้ และการเรียนรู้เกิดได้จากการที่คนเราสามารถสร้างความคิดรวบยอด หรือสามารถจัดประเภทของสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม มีหลักการจัดการศึกษา

1. กระบวนการค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ดีมีความหมายสำหรับผู้เรียน
2. การวิเคราะห์และจัดโครงสร้างเนื้อหาสาระการเรียนรู้ให้เหมาะสม เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทำก่อนสอน
3. การจัดหลักสูตรแบบเกลียวช่วยให้สามารถสอนเนื้อหาหรือความคิดรวบยอดเดียวกันแก่ผู้เรียนทุกวัยได้ โดยต้องจัดเนื้อหาความคิดรวบยอดและวิธีสอนให้เหมาะสมกับขั้นพัฒนาการของผู้เรียน
4. ในการเรียนการสอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดอย่างอิสระให้มาก เพื่อช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน

5. การสร้างแรงจูงใจภายในให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน เป็นสิ่งจำเป็นในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียน
6. การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับขั้นการพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี
7. การสอนความคิดรวบยอดให้แก่ผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็น
8. การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

กานเย (Gagne) เป็นนักจิตวิทยาและนักการศึกษาในกลุ่มผสมผสานระหว่างพฤติกรรมนิยมและพุทธินิยม เขาจัดประเภทของการเรียนรู้เป็นลำดับขั้นจากง่ายไปหายากไว้ 8 ประเภท คือ 1) การเรียนรู้สัญญาณ 2) การเรียนรู้สิ่งเร้า-การตอบสนอง 3) การเรียนรู้การเชื่อมโยงแบบต่อเนื่อง 4) การเชื่อมโยงทางภาษา 5) การเรียนรู้ความแตกต่าง 6) การเรียนรู้ความคิดรวบยอด 7) การเรียนรู้กฎ และ 8) การเรียนรู้การแก้ปัญหา มีหลักการจัดการศึกษาดังนี้

1. รูปแบบการสอนอย่างเป็นระบบจะเป็นการเชื่อมโยงการจัดสภาพการเรียนการสอน อันเป็นสภาวะภายนอกตัวผู้เรียนให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ภายใน ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในสมองของเรา

2. ในการจัดระบบการเรียนการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้นั้น ได้เสนอระบบการสอน 9 ชั้น ดังนี้

- ชั้นที่ 1 สร้างความสนใจ
- ชั้นที่ 2 แจ้งจุดประสงค์
- ชั้นที่ 3 กระตุ้นให้ผู้เรียนระลึกถึงความรู้เดิมที่จำเป็น
- ชั้นที่ 4 เสนอบทเรียนใหม่
- ชั้นที่ 5 ให้แนวทางการเรียนรู้
- ชั้นที่ 6 ให้ลงมือปฏิบัติ
- ชั้นที่ 7 ให้ข้อมูลป้อนกลับ
- ชั้นที่ 8 ประเมินพฤติกรรมการเรียนตามจุดประสงค์
- ชั้นที่ 9 ส่งเสริมความแม่นยำและการถ่ายโอนการเรียนรู้

3.5.3 ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม

นักคิดกลุ่มนี้ให้ความสำคัญของความเป็นมนุษย์และมองมนุษย์ว่ามีคุณค่า มีความดีงาม มีความสามารถ มีความต้องการ และมีแรงจูงใจภายในที่จะพัฒนาศักยภาพของตน หากบุคคลได้รับอิสรภาพและเสรีภาพ มนุษย์จะพยายามพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีนักคิดสำคัญดังนี้

โนลส์ (Knowles) เชื่อว่าผู้เรียนจะเรียนรู้ได้มากหากมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ของมนุษย์เป็นกระบวนการภายใน อยู่ในความควบคุมของผู้เรียนแต่ละคน ผู้เรียนจะนำประสบการณ์ความรู้ ทักษะและค่านิยมต่าง ๆ มาสู่การเรียนรู้ของตน มนุษย์จะเรียนรู้ได้ดีหากมีอิสระที่จะเรียนในสิ่งที่ตนต้องการและด้วยวิธีที่ตนพอใจ มนุษย์ทุกคนมีลักษณะเฉพาะตนควรได้รับการส่งเสริมในความเป็นเอกลักษณ์บุคคลของตน และมนุษย์เป็นผู้มีความสามารถและเสรีภาพที่จะตัดสินใจ และเลือกกระทำสิ่งต่าง ๆ ตามที่ตนพอใจ และรับผิดชอบในผลของการกระทำนั้น มีหลักการจัดการศึกษาดังนี้

1. การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน รับผิดชอบร่วมกันในกระบวนการเรียนรู้ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี
2. ในกระบวนการเรียนรู้ ควรเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ ความรู้ ทักษะ เจตคติและค่านิยมต่าง ๆ ของตน เข้ามาใช้ในการทำความเข้าใจสิ่งใหม่ ประสบการณ์ใหม่
3. ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกสิ่งที่เรียน และวิธีเรียนด้วยตนเอง
4. ในกระบวนการเรียนการสอน ครูควรมีความเข้าใจและส่งเสริมความแตกต่างระหว่างบุคคล เปิดโอกาสและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณสมบัติเฉพาะตน ไม่ควรปิดกั้นเพียงเพราะผู้เรียนแต่ละคนไม่เหมือนกัน
5. ในกระบวนการเรียนรู้ ควรเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ผู้เรียนตัดสินใจด้วยตัวเอง ลงมือกระทำ และยอมรับผลการตัดสินใจหรือการกระทำนั้น

รอเจอร์ (Roger) เชื่อว่ามนุษย์จะสามารถพัฒนาตนเองได้ดี หากอยู่ในสภาพการณ์ที่ผ่อนคลาย และเป็นอิสระ การจัดบรรยากาศการเรียนที่ผ่อนคลายและเอื้อต่อการเรียนรู้ และเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยครูใช้วิธีการสอนแบบชี้แนะ และทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน และการเรียนรู้จะเน้นกระบวนการเป็นสำคัญ มีหลักการจัดการศึกษาดังนี้

1. การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้อบอุ่น ปลอดภัย ไม่น่าหวาดกลัว น่าไว้วางใจจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี
2. ผู้เรียนแต่ละคนมีศักยภาพและแรงจูงใจที่จะพัฒนาตนเองอยู่แล้ว ครูจึงควรสอนแบบชี้แนะ โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้นำในการเรียนรู้ของตน และคอยช่วยเหลือผู้เรียนให้เรียนอย่างสะดวกจนบรรลุผล
3. ในการจัดการเรียนการสอน ควรเน้นการเรียนรู้กระบวนการเป็นสำคัญ เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญที่บุคคลใช้ในการดำรงชีวิตและแสวงหาความรู้ต่อไป

3.5.4 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของนักการศึกษาไทย

สิปปนนท์ เกตุทัต (2543: 2-8) มีแนวคิดว่าการศึกษาคือกระบวนการในการเรียนรู้ชีวิต ชีวิตทุกชีวิตประสงค์จะมีความสุขและลดความทุกข์ ชีวิตจะมีสุขได้ต้องเรียนรู้ซึ่งในทัศนะของท่าน ชีวิตควรต้องเรียนรู้ความจริง คือ ธรรมชาติและวิทยาศาสตร์ เพื่อเรียนรู้ที่จะปฏิบัติตนภายในธรรมชาติแวดล้อมและพึ่งพาอาศัยกันในวิถีชีวิต ชีวิตควรเรียนรู้เรื่องความเป็นธรรม คือ ศาสนา เพื่อเรียนรู้ที่จะมีความสุข เรียนรู้ที่จะลดความทุกข์ เพื่อให้เกิดปัญญาและสามารถแสวงหาความพอดีระหว่างปัญญาและศรัทธา ชีวิตควรเรียนรู้เรื่องทางสังคมศาสตร์ เพื่อเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ ชีวิตที่ดีเป็นชีวิตที่ต้องการมีการเรียนรู้นอกจากการมีสัญชาติญาณ และมีการเรียนรู้ตลอดเวลา ตลอดชีวิต ชีวิตที่มีการเรียนรู้จะมีลักษณะขยายขอบเขตกว้างออกไปเรื่อย ๆ ชีวิตที่มีการเรียนรู้จึงเป็นชีวิตที่มุ่งสู่ความสุขและความสมบูรณ์ของชีวิต และการเรียนรู้ต้องเป็นการนำความรู้สู่การปฏิบัติ

ทิศนา ขัมมณี (2555: 282-284) ได้เสนอรูปแบบการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ “โมเดลชิปปา” (CIPPA Model) เป็นรูปแบบการประสาน 5 แนวคิดได้แก่ 1) แนวคิดการสร้างความรู้ 2) แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการกลุ่มและการเรียนรู้แบบร่วมมือ 3) แนวคิดเกี่ยวกับความพร้อมในการเรียนรู้ 4) แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้กระบวนการ และ 5) แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายโอนการเรียนรู้ ซึ่งการจัดการเรียนการสอนตามหลักชิปปาสามารถใช้วิธีการ และกระบวนการที่หลากหลาย รูปแบบหนึ่งที่ผู้คิดได้นำเสนอและทดลองใช้แล้วได้ผลดี มี 7 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การทบทวนความรู้เดิม เป็นการดึงความรู้เดิมของผู้เรียนในเรื่องที่จะเรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิมของตน ซึ่งผู้สอนอาจใช้วิธีการต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลาย

ขั้นที่ 2 การแสวงหาความรู้ใหม่ เป็นการแสวงหาความรู้ใหม่ของผู้เรียนจากแหล่งข้อมูลหรือแหล่งความรู้ต่าง ๆ ซึ่งครูอาจจัดเตรียมให้ผู้เรียนหรือให้คำแนะนำเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนไปแสวงหาได้

ขั้นที่ 3 การศึกษาทำความเข้าใจข้อมูล/ความรู้ใหม่ และเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม เป็นขั้นที่ผู้เรียนต้องศึกษาและทำความเข้าใจกับข้อมูล/ความรู้ที่หามาได้ ผู้เรียนจะต้องสร้างความหมายข้อมูล/ประสบการณ์ใหม่ ๆ โดยใช้กระบวนการต่าง ๆ ด้วยตนเอง

ขั้นที่ 4 การแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจกับกลุ่ม เป็นขั้นที่ผู้เรียนอาศัยกลุ่มเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบความรู้ความเข้าใจของตน รวมทั้งขยายความรู้ความเข้าใจของตนให้กว้างขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้แบ่งปันความรู้ความเข้าใจของตนแก่ผู้อื่น และได้ความรู้ความเข้าใจจากผู้อื่นไปพร้อมกัน

ขั้นที่ 5 การสรุปและจัดระเบียบความรู้ เป็นขั้นการสรุปความรู้ที่ได้รับทั้งหมด ทั้งความรู้ใหม่และความรู้เดิม และจัดสิ่งที่เรียนให้เป็นระบบระเบียบเพื่อช่วยให้ผู้เรียนจดจำสิ่งที่เรียนรู้ได้ง่าย

ขั้นที่ 6 การปฏิบัติและ/หรือการแสดงผลงาน เป็นขั้นที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงผลงาน การสร้างความรู้ตนให้ผู้อื่นรับรู้ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้ต่อยอดหรือตรวจสอบความเข้าใจของตน และช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้ความคิดสร้างสรรค์

ขั้นที่ 7 การประยุกต์ใช้ความรู้ เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการนำความรู้ความเข้าใจของตนไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่หลากหลายเพื่อเพิ่มความชำนาญ ความเข้าใจ ความสามารถในการแก้ปัญหาและความจำในเรื่องนั้น ๆ

ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน (2559: 15-17) ได้ประยุกต์และเสนอรูปแบบการเรียนการสอนตามปรัชญาการศึกษาเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ (CCPR Model) โดยกำหนดว่าเด็กไทยจะต้องเรียนอย่างน้อย 4 อย่าง คือ 1) เรียนความรู้ทั่วโลกและภูมิปัญญาหลักของไทย 2) ต้องให้ศึกษาทางเลือกของสังคมไทยและของโลก 3) ต้องเรียนความรู้หลักของไทยแล้วต้องเรียนนวัตกรรมวิเคราะหใหม่ของโลก และ 4) ต้องให้เรียนรู้กระบวนการที่จะหาความรู้ใหม่ ซึ่งวิธีการจัดการเรียนการสอนในแนวนี้จะใช้ผลของการสอนเป็นหลักประกัน เพราะในอนาคตสังคมไทยจะมีปฏิภรียาในเชิงของการเรียกร้องผลของการศึกษามากขึ้น จึงจำเป็นต้องมีแนวคิดที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ที่มีความสอดคล้องกัน 4 ประการ คือ

ประการที่ 1 การจัดการเรียนรู้แบบ Criticality-Based โดยเน้นการคิดวิเคราะห์วิจารณ์เป็นหลัก หลักคิดนี้เกิดจากความเป็นสังคมผู้บริโภค เด็กไทยและคนไทยจึงซื้อกินใช้อย่างไม่ไตร่ตรอง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องสอนให้เด็กรู้จักวิเคราะห์ เลือกและมั่นใจในตนเองว่าที่เราจะซื้อจะกินจะใช้นั้น มีเหตุมีผลสมควรแล้วหรือไม่ วิธีจัดการเรียนการสอน ได้แก่ วิเคราะห์ปัญหารายบุคคล การแลกเปลี่ยนความเห็น การทบทวนตนเอง/ประเมิน และการเป็นตัวของตัวเอง

ประการที่ 2 การจัดการเรียนรู้แบบ Creativity-Based เน้นการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนคิดอะไรใหม่ๆ มีมุมมองใหม่ ให้ทางเลือกที่เพิ่มขึ้นกับกิจกรรมต่างๆ ให้ฝึกการทำงานใหม่เพิ่มเติมจนแน่ใจในทักษะการคิดใหม่ได้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน วิธีจัดการเรียนการสอน ได้แก่ มองใหม่/เสนอใหม่/คิดใหม่ ให้ทางเลือก/เพิ่ม/ลด ต่อยอด/เสริม/เพิ่ม และลองแล้วลองอีกให้แน่ใจ

ประการที่ 3 การจัดการเรียนรู้แบบ Productivity-Based เป็นการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายให้ผู้เรียนได้สร้างผลงาน(Product) ขึ้นมาจากแนวคิดใหม่ที่ได้เริ่มไว้แล้ว แสวงหาวิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้ผลงาน แล้วประเมินตรวจสอบจนแน่ใจในคุณภาพสิ่งที่คิด วิธีการเรียนการสอน ได้แก่ วางเป้าหมายที่ผลงาน แสวงหาวิธีการต่างๆ ให้ได้งาน ทดสอบ/ประเมินคุณภาพ และปรับเปลี่ยน/สวดส่อง

ประการที่ 4 การจัดการเรียนรู้แบบ Responsibility-Based เป็นเรื่องของความรับผิดชอบคือ เรื่องของคุณธรรม จริยธรรมถึงความเสียสละต่อสังคม ซึ่งคนไทยต้องเน้นมากทั้งในด้านการสอน การฝึก การให้ทำตาม และการทำตามแบบอย่างที่ดีจนติดเป็นนิสัย วิธีการเรียนการสอน ได้แก่ ปลูกฝังในทุก ระบบ นำตัวเองสู่สาธารณะ/สังคม ดู/ทดสอบ/รูปแบบตัวอย่าง และย้ำ/ซ้ำ/ทวนความดีงาม

กล่าวโดยสรุปได้ว่าแนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้ จัดแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มพฤติกรรมนิยมเป็นกลุ่มที่มองว่า การกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์เกิดจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมภายนอก พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการสนองตอบต่อสิ่งเร้า การเรียนรู้เกิดจากความเชื่อมโยงระหว่าง สิ่งเร้าและการตอบสนอง กลุ่มพฤติกรรมนิยมให้ความสนใจกับพฤติกรรมมาก นักคิดกลุ่มนี้คือ ธอร์นไคค์ พาฟลอฟ และกัทธรี กลุ่มที่สองกลุ่มพุทธินิยมเป็นกลุ่มที่เน้นกระบวนการทางปัญญา ความคิด โดยเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ไม่ใช่เรื่องของพฤติกรรมที่เกิดจากกระบวนการตอบสนองต่อสิ่งเร้าเพียงเท่านั้น การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางความคิดที่เกิดจากการสะสมข้อมูล การสร้างความหมาย และความสัมพันธ์ของข้อมูล และการดึงข้อมูลออกมาใช้ในการกระทำและการแก้ปัญหาต่าง ๆ การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสติปัญญาของมนุษย์ในการสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ตนเอง นักคิดกลุ่มนี้คือ เคิร์ท เลวิน ทอลแมน เพียเจต์ บรุนเนอร์ และกานเย กลุ่มที่สามกลุ่มมนุษย์นิยมกลุ่มนี้ให้ความสำคัญของความเป็นมนุษย์ และมองมนุษย์ว่ามีคุณค่า มีความดีงาม มีความสามารถ มีความต้องการ และมีแรงจูงใจภายในที่จะพัฒนาศักยภาพของตน หากบุคคลได้รับอิสรภาพและเสรีภาพ มนุษย์จะพยายามพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นักคิดกลุ่มนี้คือ โนลส์ และรอเจอร์ โดยผู้วิจัยนำวิธีการจัดการเรียนการสอนเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ (CCPR Model) มาปรับใช้ในกระบวนการนิเทศภายในด้านการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนบางกะปิขั้นตอนที่ 3 การให้ความรู้ก่อนการนิเทศ

4. การออกแบบการจัดการเรียนการสอน

การออกแบบกระบวนการจัดการเรียนการสอน เป็นกระบวนการของการกำหนดและสร้าง สถานการณ์แวดล้อมที่เฉพาะเจาะจงที่ทำให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ที่ต้องการ (Merrill.M.David. 1971: 1) องค์ประกอบที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการจัดการเรียน การสอนประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ มีดังนี้

4.1 การจูงใจ

การจูงใจเป็นการแสดงพฤติกรรมหลายอย่างของมนุษย์มีสาเหตุเนื่องมาจากแรงจูงใจ โดยแรงจูงใจเป็น ภาวะที่กระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมา และแรงจูงใจนี้ยังทำให้มนุษย์แสดง พฤติกรรมที่แตกต่างกันอีกด้วย

4.1.1 ความหมายของการจูงใจ

อารี พันธมณี (2546: 269) กล่าวถึงการจูงใจว่าหมายถึง การนำปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นแรงจูงใจมาผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมอย่างมีทิศทาง เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายหรือเงื่อนไขที่ต้องการปัจจัยต่าง ๆ ที่นำมาอาจจะเป็นเครื่องล่อ รางวัล การลงโทษ การทำให้เกิดการตื่นตัว รวมทั้งทำให้เกิดความคาดหวัง เป็นต้น ราชบัณฑิตยสถาน (2555: 269) ให้ความหมายของการจูงใจว่าหมายถึง กระบวนการกระตุ้นความคิด ความรู้สึก ความพยายาม ด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้บุคคลแสดงพฤติกรรมเพื่อไปสู่เป้าหมาย ลักษณะ สรีวิวัฒน์ (2557: 217) กล่าวถึงการจูงใจว่าหมายถึง การสร้างสภาวะอันเกิดจากความต้องการในการเรียนรู้ของผู้เรียน ที่แสดงออกด้วยพฤติกรรมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และความสามารถจนเกิดเป็นทักษะทางวิชาการและวิชาชีพ กรรณิการ์ ฉกแสงรัตน์ (2557: 67) กล่าวถึงการจูงใจว่าหมายถึง การกระทำเพื่อให้คนแสดงความสามารถในการปฏิบัติงานได้บรรลุเป้าหมายขององค์กร โดยการกระทำนั้นเป็นการใช้สิ่งหนึ่งสิ่งใดผลักดันจากภายนอก เรียกว่าสิ่งจูงใจ ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่จับต้องได้หรือจับต้องไม่ได้ และสิ่งนั้นจะต้องตรงกับความต้องการของบุคคลนั้น สรุปได้ว่าการจูงใจเป็นเทคนิคหรือวิธีการนำปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นแรงจูงใจมาช่วยให้บุคคลแสดงพฤติกรรมให้เกิดขึ้นอย่างมีทิศทางเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ ปัจจัยที่นำมาใช้อาจเป็นรางวัล การลงโทษ หรือการกระตุ้นด้วยวิธีการที่จะทำให้เกิดความตื่นตัว เกิดความคาดหวัง หรือเกิดเป็นความต้องการที่จะกระทำการในสิ่งต่าง ๆ จนเกิดเป็นทักษะทางวิชาการและวิชาชีพ

4.1.2 เทคนิคการจูงใจ

อารี พันธมณี (2546: 288-290) กล่าวถึงเทคนิคที่ครูสามารถสร้างแรงจูงใจให้เกิดแก่เด็กในการเรียนได้ดังนี้

1. การชมเชยและการตำหนิ
2. การทดสอบบ่อยครั้ง
3. การค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง
4. มีวิธีการที่แปลกใหม่
5. ตั้งรางวัลสำหรับงานที่มอบหมาย
6. ตัวอย่างจากสิ่งที่เด็กคุ้นเคยและคาดไม่ถึง
7. เชื่อมโยงบทเรียนใหม่กับสิ่งที่เคยเรียนรู้มาก่อน
8. เกมและการเล่นละคร
9. สถานการณ์ที่ทำให้นักเรียนไม่พึงปรารถนา

ชูศักดิ์ เจนประโคน (2557: 158) กล่าวถึงเทคนิคการจูงใจให้บุคคลสามารถปฏิบัติงานดำเนินการได้ดังนี้

1. การให้ผู้ร่วมงานได้มีส่วนร่วมถึงนโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมายและแผนงานขององค์กรหรือหน่วยงานนั้น ๆ
2. การให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีความเชื่อมั่นในตนเองว่าเขาควรจะได้รับในสิ่งตอบแทนจากการปฏิบัติงานคุ้มค่ากับเวลาและแรงงานที่เขาเสียไปหรือไม่
3. การให้ทุกคนในองค์กรได้รับการยกย่อง ในผลสำเร็จของการทำงานร่วมกัน
4. การวัดผลหรือประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคคลในองค์กร จะต้องมีความยุติธรรมมีความชัดเจนและมีมาตรฐานที่แน่นอน โดยสามารถชี้แจงและอธิบายเหตุผลแก่บุคคลในองค์กรได้

5. การมอบหมายงานให้ทำ ควรให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ ความรับผิดชอบของพนักงานและควรจะกำหนดไว้ให้ชัดเจน ถูกต้อง แน่นนอนและสามารถปฏิบัติได้

6. ลักษณะของงานและการปฏิบัติงาน ควรให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ เพื่อที่จะให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในสิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ

7. การสร้างความสามัคคีและความเข้าใจอันดี ให้เกิดขึ้นระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานในองค์กร หรือหน่วยงานได้อย่างราบรื่นและเรียบร้อย

กรรณิการ์ เอกแสงรัตน์ (2557: 226-230) กล่าวถึงเทคนิคการสร้างเสริมแรงจูงใจเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบต่าง ๆ ได้แก่ บรรยากาศในการเรียน วิธีการสอนของครู ลักษณะอารมณ์และบุคลิกภาพของครู เนื้อหาสาระที่เรียน ความต้องการ เป้าหมาย ความสนใจ และแรงกดดันต่าง ๆ ในตัวผู้เรียน การสร้างแรงจูงใจสามารถดำเนินการได้ดังนี้

1. ครูสร้างความเชื่อมั่นและการคาดหวังเชิงบวกในการเรียนให้แก่นักเรียน

1.1 ให้เด็กเริ่มเรียนในเนื้อหาที่ใกล้ตัวและมีความยากในระดับที่เขาสามารถทำได้ แล้วจึงค่อย ๆ เลื่อนไปเรียนเนื้อหาที่มีความยากและซับซ้อนมากขึ้น

1.2 กำหนดจุดมุ่งหมายของบทเรียนให้ชัดเจนและแน่ใจว่าสามารถจัดการเรียนการสอนให้เด็กเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายนั้นได้ ในบทเรียนแต่ละบทครูควรกำหนดจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมไว้อย่างชัดเจน

1.3 เน้นการเปรียบเทียบกับตนเองมากกว่าการเปรียบเทียบกับผู้อื่นโดยครูควรแจ้งให้นักเรียนรู้ผลสะท้อนกลับ (Feedback) หรือให้นักเรียนทราบผลงานของเขา เพื่อให้รู้ว่าสิ่งที่เขาทำไปนั้นถูกผิดอย่างไร โดยต้องแจ้งผลให้ทราบก่อนเรียนเนื้อหาต่อไป

1.4 สื่อสารให้เด็กนักเรียนทราบว่าความสามารถในการเรียนเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาและปรับปรุงให้ดีขึ้นได้ ครูควรชี้ให้เห็นว่าความสามารถทางวิชาการนั้นสามารถพัฒนาให้สูงขึ้นได้ ถ้าหากใช้ความพยายามหรือความมุ่งมั่นที่จะปรับปรุงให้ดีขึ้น คนที่คำนวณไม่เก่งสามารถจะมีทักษะเพิ่มขึ้นถ้าหากได้ฝึกทำบ่อย ๆ

1.5 เสนอแม่แบบหรือแบบฉบับที่ดีแก่นักเรียน เด็กที่ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเองจะรู้สึกว่าจะไม่ยอมทำอะไรเพราะกลัวผิดพลาด ครูอาจเล่าให้เด็กเห็นถึงพฤติกรรมของตัวเองว่า เคยทำอะไรผิดพลาดมาบ้างเหมือนกันก่อนจะทำได้สำเร็จ เพื่อเน้นให้เด็กเห็นว่าการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างราบรื่นโดยไม่มีผิดพลาด

2. การให้เด็กได้เห็นคุณค่าสิ่งที่เรียน ครูสามารถช่วยให้เด็กเห็นคุณค่าสิ่งที่เรียนได้โดยใช้ทั้งสิ่งจูงใจภายใน อันได้แก่ การเสนอเนื้อหาและกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ และความอยากรู้อยากเห็นของเด็ก และสิ่งจูงใจภายนอกที่อาจอยู่ในรูปรางวัลหรือสิ่งตอบแทนอย่างอื่นเช่น การพูดชมเชย สำหรับแนวทางการช่วยให้เด็กเห็นคุณค่าได้แก่

2.1 ครูควรเตรียมกิจกรรมที่สอดคล้องกับความสนใจของเด็ก อาจเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับกีฬา ดนตรี เหตุการณ์ปัจจุบัน หรืองานอดิเรกอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ครูต้องแน่ใจว่าเด็กสนใจกิจกรรมนั้น ๆ

2.2 ครูควรกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นของเด็ก ซึ่งอาจทำโดยสร้างสถานการณ์ให้เกิดความรู้สึกรังเกียจหรือขัดแย้งขึ้น แล้วให้เด็กคิดหาข้อยุติระหว่างข้อเท็จจริงกับสิ่งที่เขาเชื่อ โดยหาข้อมูลต่าง ๆ มาประกอบเหตุผล ข้อมูลเหล่านี้ทำให้เด็กได้ใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลโดยใช้วิธีการอภิปราย

ระหว่างเด็กด้วยกัน เป็นการกระตุ้นให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น เกิดการคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ นำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ และจะได้คำตอบที่ถูกต้องของทุกคำถาม

2.3 ครูควรทำบทเรียนให้สนุก อาจทำโดยให้เด็กได้แสดงออกด้วยบทบาทสมมุติ หรือแสดงละคร ถ้าเป็นเด็กเล็กอาจให้แสดงประกอบนิทาน เด็กโตควรจัดกิจกรรมกลุ่มด้วยการระดมสมอง ช่วยกันวิเคราะห์ การทำให้เด็กได้เคลื่อนไหวทั้งกายและสมองทำให้เกิดความสนุกในบทเรียนและการเรียนรู้ได้

2.4 การสอนเนื้อหาที่แปลกใหม่และวิธีการที่หลากหลาย การสอนเนื้อหาที่จะให้นักเรียนสนใจควรเป็นเรื่องแปลกใหม่ ใช้วิธีการสอนที่หลากหลายและต้องมีสื่อการสอนที่เหมาะสมด้วย

2.5 การเน้นให้นักเรียนเห็นว่าเนื้อหาที่เรียนในปัจจุบันมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับชีวิตในอนาคตอย่างไร และการเน้นสิ่งที่เรียนว่ามีคุณค่าต่อเขาจะต้องสอดคล้องกับความต้องการและการมุ่งหวังอนาคตของเขาด้วย

2.6 การเตรียมรางวัลสำหรับเด็กนักเรียน การให้รางวัลเป็นการเสริมแรงภายนอกเป็นวิธีหนึ่งที่มีผลต่อการสร้างแรงจูงใจแก่เด็กค่อนข้างมากแต่ต้องแน่ใจว่าการให้รางวัลนั้นเป็นการแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของสิ่งที่ควรได้รับ

3. การช่วยให้เด็กเกิดความใส่ใจในสิ่งที่เรียน มีวิธีการดังนี้

3.1 ครูควรเปิดโอกาสให้เด็กได้ตอบสนองให้มาก อาจอยู่ในรูปของการตอบคำถาม การให้ออกมารายงานหน้าชั้น หรือแสดงความเห็นอย่างอิสระ

3.2 เปิดโอกาสให้เด็กทำกิจกรรมจนสำเร็จเขาจะมีความมุ่งมั่นและมีความใส่ใจในงานมากขึ้น บางครั้งเด็กอาจทำได้ไม่สำเร็จตามเวลาที่ครูกำหนดก็ควรขยายเวลาให้ เปิดโอกาสให้เขาชื่นชมความสำเร็จของงานด้วย

3.3 หลีกเลี่ยงการให้ความสำคัญของคะแนนและไม่เน้นการแข่งขัน ครูควรเน้นให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจในผลงาน หรือความก้าวหน้าของความสามารถของเขาเองมากกว่าคะแนนที่ได้รับ นอกจากนี้ครูไม่ควรเน้นกิจกรรมที่มีการแข่งขันระหว่างบุคคล แต่ควรเน้นให้เขาแข่งกับตัวเองเพราะโอกาสชนะตัวเองมีสูงกว่าชนะผู้อื่น

3.4 สำหรับงานยากครูควรใช้เวลาในการทำงานเพิ่มมากขึ้นกว่าการใช้วิธีลดความยากของงาน แรงจูงใจในการทำงานของเด็กจะลดลง เนื่องจากความสามารถในตัวเด็กจะได้อีกต่อเมื่อได้คิดหาทางแก้ปัญหาต่าง ๆ ดังนั้นครูควรให้เด็กได้ทำงานที่มีความยากค่อนข้างสูง และถ้างานนั้น ทำทนายเด็ก และเขาอยากทำก็ควรให้เวลาในการทำงานนั้นเพิ่มมากขึ้น พร้อมกับครูให้การช่วยเหลือสนับสนุนให้กำลังใจแทนที่จะลดระดับความยากลง

3.5 เสนอแม่แบบที่ดีให้แก่เด็ก แม่แบบที่ดีอาจเป็นตัวบุคคล เช่น บุคคลที่เด็กศรัทธา ด้วยการให้ดึงความสามารถในการเอาชนะความยากลำบากที่แม่แบบเหล่านั้นใช้และประสบผลสำเร็จได้

3.6 สอนกลวิธีการเรียนที่ดีให้แก่เด็กนักเรียน ครูอาจหาเทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ที่ช่วยให้จำได้เร็วและคงทน หรือการเดาความหมายของคำศัพท์ยากโดยแสดงให้เห็นดูพร้อมตัวอย่าง

กล่าวโดยสรุปได้ว่าเทคนิคการจูงใจครูสามารถทำได้หลายวิธีให้เกิดแก่เด็กในการเรียน ได้แก่ การชมเชยและการตำหนิ การทดสอบบ่อยครั้ง การค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ใช้วิธีการที่แปลกใหม่ ตั้งรางวัลสำหรับงานที่มอบหมาย ตัวอย่างจากสิ่งที่เด็กคุ้นเคยและคาดไม่ถึง เชื่อมโยงบทเรียนใหม่กับสิ่งที่เคยเรียนรู้มาก่อน เกมและการเล่นละคร และสถานการณ์ที่ทำให้นักเรียนไม่พึงปรารถนา ซึ่งการสร้าง

แรงจูงใจครูควรสร้างความเชื่อมั่นและการคาดหวังเชิงบวกในการเรียนให้แก่นักเรียน ให้เด็กได้เห็นคุณค่า
สิ่งที่เรียน และช่วยให้เด็กเกิดความใส่ใจในสิ่งที่เรียน

4.1.3 องค์ประกอบที่มีผลต่อแรงจูงใจ

อารี พันธมณี (2546: 282-286) กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีผลต่อแรงจูงใจว่า แรงจูงใจมีผลต่อ
พฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลเป็นอย่างมาก เพราะการที่บุคคลเกิดแรงจูงใจในการทำพฤติกรรม ย่อมทำให้
พฤติกรรมหรือการเรียนรู้ในสิ่งนั้น ๆ มีประสิทธิภาพและเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วมากกว่าบุคคลที่ไม่เกิด
แรงจูงใจ ซึ่งองค์ประกอบที่มีผลต่อแรงจูงใจ มีดังนี้

1. ธรรมชาติของแต่ละบุคคล ทุกคนจะมีธรรมชาติของตนแตกต่างกันไป หรือมีลักษณะที่เป็น
เอกลักษณ์ของตนเอง ซึ่งประกอบด้วย

1.1 แรงขับ แรงขับของบุคคลจัดว่าเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของการเกิดพฤติกรรม แรงขับ
เป็นสภาวะที่เกิดจากความไม่สมดุลภายในร่างกายของมนุษย์ เช่น สภาวะความต้องการอาหาร น้ำ สภาวะ
ตึงเครียด ความรู้สึกเจ็บปวด เป็นต้น เมื่อบุคคลเกิดภาวะของสมดุล จึงเกิดแรงขับขึ้นซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของ
บุคคลที่จะเป็นแรงจูงใจให้บุคคล เพื่อให้สภาวะของร่างกายสมดุล แรงขับจึงเกิดขึ้นได้จากลักษณะ
2 ประการ คือ

ก. แรงขับที่เกิดขึ้นภายในร่างกาย เช่น ความหิว ความกระหาย ง่วงนอน เป็นต้น

ข. แรงขับที่เกิดขึ้นจากภายนอกร่างกาย เช่น ความเจ็บปวดจากสิ่งเร้าภายนอก
ความกดดันจากบุคคลอื่นที่ทำให้เกิดความเครียด เป็นต้น

1.2 ความวิตกกังวล ความวิตกกังวลจะมีผลต่อการเรียนรู้หรือพฤติกรรมต่าง ๆ โดย
เฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่มีความวิตกกังวลสูงมาก มักจะมีพฤติกรรมหรือการกระทำด้อยกว่ากลุ่มที่ไม่มี
ความวิตกกังวล ความวิตกกังวลจะมีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล เมื่อบุคคลมีอายุเพิ่มมากขึ้นย่อมจะมี
ความวิตกกังวลเพิ่มมากขึ้นด้วย

2. สถานการณ์ต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อม สถานการณ์ต่าง ๆ ในแต่ละสิ่งแวดล้อมย่อมส่งผลทำ
ให้บุคคลเกิดแรงจูงใจได้แตกต่างกัน

2.1 การแข่งขัน หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่มีความปรารถนาจะเอาชนะผู้อื่น หรือ
ความปรารถนาจะทำให้ตนเองมีสภาพที่ดีขึ้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นความรู้สึกที่มีความต้องการแข่งขันหรือ
เอาชนะผู้ใดผู้หนึ่ง หรือทำตัวเองให้ดีขึ้นจัดเป็นเรื่องของการแข่งขัน นั้นแสดงถึงความเกิดแรงจูงใจในการ
แสดงพฤติกรรม

2.2 ความร่วมมือ หมายถึง แรงจูงใจที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับแรงผลักดันทางสังคม
เป็นลักษณะของการมีพฤติกรรมแบบประนีประนอมให้ความช่วยเหลือแบบเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพื่อให้
งานหรือพฤติกรรมที่มุ่งปรารถนานั้นสำเร็จลุล่วงด้วยดี

2.3 การตั้งเป้าหมาย หมายถึง การที่บุคคลได้มีเป้าหมายในชีวิตไว้อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่ง
มีผลทำให้บุคคลมีความพยายามที่จะทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตนตั้งไว้ ในบางครั้งแม้ว่าบุคคล
จะมีการตั้งเป้าหมายไว้ก็ตาม แต่บุคคลนั้นไม่สามารถจะกระทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ที่ตนได้ตั้งไว้ก็ได้

2.4 การตั้งความทะเยอทะยาน เป็นการตั้งความหวังสูงไว้จะส่งผลให้เด็กมีความมุ่งมั่น
พยายาม การตั้งความหวังหรือเกิดความทะเยอทะยานจึงเป็นแรงจูงใจที่ผลักดันให้เกิดพฤติกรรมขึ้น แต่ถ้า
บุคคลนั้นมีความทะเยอทะยานเกินความสามารถของตนก็อาจทำให้บุคคล นั้นเกิดความล้มเหลวง่าย
การตั้งระดับความทะเยอทะยานขึ้นอยู่กับสิ่งต่อไปนี้

2.4.1 ความยาก ถ้างานนั้นมีความยาก จนกระทั่งบุคคลไม่สามารถมองเห็นหนทางที่จะทำสำเร็จได้

2.4.2 ความง่าย งานนั้นง่ายเกินไป ทำให้ไม่มีความรู้สึกอยากทำงาน

2.4.3 ความมั่นใจ บุคคลที่ขาดความมั่นใจที่จะตั้งเป้าหมายในชีวิตหรือขาดความมั่นใจที่จะตั้งความหวังหรือความทะเยอทะยาน

2.4.4 ความมุ่งหมายต่ำ ผู้เรียนที่ตั้งจุดมุ่งหมายในชีวิต หรือตั้งระดับความทะเยอทะยานไว้ต่ำเกินความเป็นจริงหรือต่ำกว่าความสามารถของตน

2.4.5 คำแนะนำ บุคคลมักจะขาดคำชี้แนะอย่างถูกต้องเกี่ยวกับการตั้งความหวังหรือการตั้งเป้าหมายในชีวิต

3. ความเข้มของแรงจูงใจ ลักษณะความเข้มของแรงจูงใจในแต่ละบุคคลย่อมมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับลักษณะต่อไปนี้

3.1 การเสริมแรง หมายถึง การส่งเสริมให้บุคคลแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นแล้วให้มีความคงทนถาวร หรือเกิดซ้ำ ๆ การเสริมแรงมี 2 ลักษณะ คือ การเสริมแรงทางบวก และการเสริมแรงทางลบ

3.2 ความสนใจ หมายถึง ความรู้สึกที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การที่บุคคลจะกระทำพฤติกรรมใด ๆ ได้เพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับระดับความสนใจของบุคคล ถ้าบุคคลไม่มีความสนใจย่อมจะทำให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ค่อนข้างยาก

กล่าวโดยสรุปได้ว่าองค์ประกอบที่มีผลต่อแรงจูงใจ ประกอบด้วย ธรรมชาติของแต่ละบุคคลซึ่งได้แก่ แรงขับ และความวิตกกังวล สถานการณ์ต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อมได้แก่ การแข่งขัน ความร่วมมือ การตั้งเป้าหมาย และการตั้งความทะเยอทะยาน รวมถึงความเข้มของแรงจูงใจซึ่งได้แก่ การเสริมแรงและความสนใจ

4.1.4 ความพึงพอใจ

อารี พันธมณี (2546: 17 - 18) สรุปความหมายของความพึงพอใจว่า หมายถึงความรู้สึกนึกคิด หรือเจตคติของบุคคลที่มีต่อการทำงานหรือการปฏิบัติกิจกรรมเชิงบวก ดังนั้นความพึงพอใจในการเรียนรู้จึงหมายถึง ความรู้สึกพอใจ ชอบใจ ในการร่วมปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนและต้องการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ จนบรรลุผลสำเร็จ

สุดาทิพย์ บุษมมงคล (2546: 52) สรุปว่า ความพึงพอใจในการเรียนและผลการเรียนจะมีความสัมพันธ์ในทางบวก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่ากิจกรรมที่นักเรียนได้ปฏิบัติงานทำให้ผู้เรียนได้รับการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความสมบูรณ์ของชีวิตมากขึ้นเพียงใด

กชกร เป้าสุวรรณและคณะ (2550: 32) สรุปความหมายของความพึงพอใจว่า หมายถึง ผลการแสดงผลของทัศนคติของบุคคลอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นความรู้สึกเอนเอียงของจิตใจที่มีประสบการณ์ที่มนุษย์เราได้อาจจะมากหรือน้อยก็ได้และเป็นความรู้สึกที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นได้ทั้งบวกและลบ แต่เมื่อสิ่งนั้นสามารถตอบสนองความต้องการหรือทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกบวกเป็นความรู้สึกพึงพอใจ แต่ถ้าสิ่งนั้นสร้างความรู้สึกผิดหวังก็จะทำให้เกิดความรู้สึกทางลบเป็นความรู้สึกไม่พึงพอใจ

บุญชม ศรีสะอาด (2556: 21) สรุปความหมายของความพึงพอใจว่า หมายถึง ความรู้สึกที่ดีหรือมีทัศนคติในทางที่ดีของบุคคล ซึ่งเกิดจากการได้รับการตอบสนองตามที่ตนเองต้องการ

ทฤษฎีสำหรับการสร้างความพึงพอใจมีหลายทฤษฎี แต่ทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับและมีชื่อเสียงที่ผู้รายงานจะนำเสนอ คือ ทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) ที่กล่าวว่า มนุษย์ทุกคนมีความต้องการเหมือนกัน แต่ความต้องการนั้นเป็นลำดับขั้น ประสาทอิศรปริดา (2546 : 310) มีความคิดเห็นถึงความต้องการของมนุษย์ตามแนวทางของมาสโลว์ ว่า ทุกคนมีความต้องการอยู่เสมอ และไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อได้รับความต้องการอย่างหนึ่งจะต้องการอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งมีความต้องการเป็น 5 ระดับ

1. ความต้องการทางสรีระ (Basic Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ได้แก่ ความต้องการในเรื่องของอาหาร น้ำ อากาศ การหลับนอน การขับถ่าย ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การพักผ่อน ความต้องการทางเพศ เป็นต้น
2. ความต้องการความปลอดภัยหรือความมั่นคง (Security of Safety Needs) เป็นความต้องการให้ตนเองปลอดภัยจากอันตรายทุกด้าน ความต้องการความมั่นคงในการทำงาน ตลอดจนความมั่นคงทางเศรษฐกิจ
3. ความต้องการความรักและเป็นเจ้าของ (Love and Belonging Needs) เป็นความต้องการความรัก อยากรู้อยากเห็นเป็นคนที่รักยอมรับจากกลุ่ม ต้องการความรักและต้องการมีส่วนร่วมในกลุ่มให้ยอมรับตน เช่น กลุ่มครอบครัว กลุ่มสังคม
4. ความต้องการที่จะได้รับการยกย่องจากผู้อื่น (Self Esteem Needs) เป็นความต้องการให้คนอื่นยกย่องตน เป็นความปรารถนาของบุคคลที่ทำให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ขึ้นได้เป็นอันดับแรก
5. ความต้องการที่จะบรรลุถึงความต้องการของตนเอง (Self Actualization) เป็นความต้องการระดับสูงสุดของมนุษย์ เช่นความต้องการอยากเป็นหัวหน้าสูงสุดของหน่วยงาน ความต้องการอยากเด่นอยากดังในทางใดทางหนึ่ง

จึงพอสรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่ดี ความประทับใจ หรือการมีเจตคติที่ดีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การกระทำของบุคคล หรือการทำงานนั้น ๆ และการสร้างความพึงพอใจตามแนวคิดทฤษฎีของมาสโลว์ สรุปได้ว่า ความต้องการทั้ง 5 ขั้นของมนุษย์มีความสำคัญไม่เท่ากัน การมุ่งใจตามทฤษฎีนี้จะต้องพยายามตอบสนองความต้องการของมนุษย์ซึ่งมีความต้องการที่แตกต่างกันไป และความต้องการในแต่ละขั้นจะมีความสำคัญแก่บุคคลมากน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับความพึงพอใจที่ได้รับจากการตอบสนองความต้องการในลำดับขั้น ๆ

4.2 การใช้ผังมโนทัศน์

การสร้างผังมโนทัศน์เป็นวิธีที่จะช่วยให้นักเรียนและครูเห็นความหมายของสิ่งที่เรียน

4.2.1 ความหมายของผังมโนทัศน์

โนแวก และโกวิน (Novak and Gowin, 1984: 341) ให้ความหมายของผังมโนทัศน์ว่าเป็นวิธีการเรียนรู้หรือหลักการของเนื้อหาวิชา โดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางมโนทัศน์ตั้งแต่ 2 มโนทัศน์ขึ้นไป ให้มีความสัมพันธ์อย่างเป็นลำดับขั้น โดยใช้คำหรือข้อความเชื่อม เพื่อให้เข้าใจง่ายและผู้เรียนจดจำได้นานคงทน การเขียนผังมโนทัศน์ให้เริ่มจากมโนทัศน์ทั่วไปไว้บนสุดและมโนทัศน์รองลดลงตามลำดับจนเป็นมโนทัศน์เฉพาะเจาะจง

4.2.2 การสร้างผังมโนทัศน์

อัลท์ (Ault) ได้เสนอแนะวิธีการสร้างผังมโนทัศน์ไว้ดังนี้ (อ้างถึงในปราณี อ่อนศรี. 2552: 43-44)

1. **ขั้นเลือก** เป็นการเลือกเรื่องที่จะสร้างผังมโนทัศน์ อาจจะนำมาจากตำรา สมุดจดคำบรรยายแล้วอ่านข้อความนั้นอย่างน้อย 1 ครั้ง จากนั้นจึงระบุในมโนทัศน์ที่สำคัญโดยขีดเส้นใต้คำหรือประโยคที่สำคัญ ซึ่งอาจจะเป็นวัตถุหรือเหตุการณ์ แล้วเขียนมโนทัศน์นั้น ๆ ลงในกระดาษแผ่นเล็กเพื่อความสะดวกในการจัดความสัมพันธ์
2. **ขั้นจัดลำดับ** เป็นการนำมโนทัศน์ที่สำคัญ ซึ่งได้เขียนลงในกระดาษแผ่นเล็ก แล้วนำมาจัดลำดับจากมโนทัศน์ที่กว้างไปสู่มโนทัศน์ที่รองลงมา และมโนทัศน์ที่เฉพาะเจาะจงตามลำดับ
3. **ขั้นจัดกลุ่ม** นำมโนทัศน์มาจัดกลุ่มเข้าด้วยกัน โดยใช้เกณฑ์ 2 ข้อ กล่าวคือ
  - 1) จัดกลุ่มมโนทัศน์ที่อยู่ในระดับเดียวกัน
  - 2) จัดกลุ่มมโนทัศน์ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด
4. **ขั้นจัดระบบ** นำมโนทัศน์ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน มาจัดระบบตามลำดับความเกี่ยวข้อง ซึ่งในขั้นนี้ยังสามารถเปลี่ยนแปลงหรือหามโนทัศน์มาเพิ่มได้อีก
5. **ขั้นเชื่อมมโนทัศน์ที่มีความสัมพันธ์กัน** เป็นการนำมโนทัศน์ที่มีความสัมพันธ์กันมาเชื่อมโยงกัน โดยลากเส้นเชื่อมโยง และมีคำระบุความสัมพันธ์ และหลังจากที่ใส่คำเชื่อมแล้วจะสามารถอ่านได้เป็นประโยค เส้นที่เชื่อมนี้อาจเชื่อมระหว่างมโนทัศน์ในชุดเดียวกันหรือเชื่อมโยงระหว่างชุดของมโนทัศน์ก็ได้

4.2.3 วัตถุประสงค์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ผังมโนทัศน์

1. เพื่อฝึกให้ผู้เรียนรู้จักสังเกต เปรียบเทียบ สรุปและจำแนกแยกแยะสิ่งต่าง ๆ จัดเป็นระบบหรือหมวดหมู่ได้อย่างถูกต้อง
2. เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษา ค้นคว้า คิดเพื่อให้ได้ความรู้และสามารถสร้างความคิดรวบยอดด้วยตนเอง
3. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างและสรุปความรู้ด้วยการจัดผังมโนทัศน์รูปแบบ ต่าง ๆ ได้
4. เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม สร้างความหมายและความเข้าใจในเนื้อหาสาระหรือข้อมูลที่เรียนรู้

กล่าวโดยสรุปได้ว่าผังมโนทัศน์ เป็นวิธีที่จะช่วยให้นักเรียนและครูเห็นความหมายของสิ่งที่เรียน เชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางมโนทัศน์ตั้งแต่ 2 มโนทัศน์ขึ้นไปให้มีความสัมพันธ์อย่างเป็นลำดับขั้น โดยใช้คำหรือข้อความเชื่อ เพื่อให้เข้าใจง่ายและผู้เรียนจดจำได้นานคงทน และมีวิธีการสร้าง 4 ขั้นตอน คือ ขั้นเลือก ขั้นจัดลำดับ ขั้นจัดระบบ และขั้นเชื่อมมโนทัศน์ที่มีความสัมพันธ์กัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนสามารถแยกแยะจัดระบบสิ่งต่าง ๆ สามารถสร้างความคิดรวบยอดด้วยตนเอง สามารถสร้างและสรุปความรู้ด้วยการจัดผังมโนทัศน์รูปแบบต่าง ๆ ได้ รวมทั้งช่วยให้ผู้เรียนได้เชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม

4.3 การถ่ายโยงการเรียนรู้

การถ่ายโยงการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้ที่ความรู้เดิมที่เรียนมาส่งผลไปยังความรู้ใหม่

4.3.1 ความหมายการถ่ายโยงการเรียนรู้

อารี พันธมณี (2546: 257) ให้ความหมายของการถ่ายโยงการเรียนรู้ว่า หมายถึง การที่บุคคลได้เรียนรู้อย่างหนึ่งมาก่อน ซึ่งความรู้เดิมที่ได้เรียนรู้มา มีผลต่อการเรียนรู้ใหม่ หรือการกระทำกิจกรรมใหม่ กล่าวคือ อาจมีผลในทางบวก คือการเรียนรู้เดิม ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ใหม่ให้สะดวก รวดเร็ว หรือส่งผลในทางลบ หรือเป็นอุปสรรคขัดขวางการเรียนรู้ใหม่ล่าช้ามากขึ้น

4.3.2 หลักการถ่ายโยงการเรียนรู้

นักจิตวิทยาในกลุ่มเกสตัลท์ อธิบายถึงการถ่ายโยงการเรียนรู้ว่าจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้เรียนมีความเข้าใจอย่างมีความหมาย ไม่ใช่ด้วยความจำแบบนกแก้วนกขุนทอง จึงจะสามารถนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ที่มีความคล้ายคลึงโดยส่วนรวม (Configuration) ซึ่งทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่อธิบายความหมายของทฤษฎีการถ่ายโยง โดยเฉพาะเกี่ยวกับการถ่ายโยงการเรียนรู้ทาง พุทธิปัญญา มีหลักการและแนวคิดที่สำคัญคือ (ปราณี อ่อนศรี. 2552: 48-49)

1. การถ่ายโยงควรจะต้องปลูกฝังความรู้ ความคิด เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เป็นพื้นฐานที่สามารถนำไปปรับใช้ในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกัน
2. ผู้สอนควรใช้วิธีแก้ปัญหา หรือวิธีการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสได้คิด และเกิดทักษะอย่างกว้างขวาง ซึ่งจะเป็นวิธีการที่ช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ของกระบวนการและหลักกิจกรรม
3. การถ่ายโยงจะเกี่ยวข้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล กิจกรรม การเรียน การสอนจึงต้องคำนึงถึงหลักการนี้ด้วย
4. การถ่ายโยงที่อาศัยสถานการณ์ที่สัมพันธ์กันระหว่างสถานการณ์เดิมและสถานการณ์ใหม่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้สะดวกขึ้น

4.3.3 การสอนเพื่อให้เกิดการถ่ายโยงการเรียนรู้

การสอนให้เกิดการถ่ายโยงการเรียนรู้ มีแนวปฏิบัติดังนี้

1. ในการสอนควรจะให้ให้นักเรียนทราบถึงสิ่งที่นักเรียนจะนำไปใช้ได้ในอนาคตและควรจะให้โอกาสฝึกจนจำได้ (Overlearning) เช่น การสอนเลขคูณควรจะให้ให้นักเรียนท่องสูตรคูณ จนจำได้ จะทำให้นักเรียนถ่ายโยงได้
2. การสอนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย หรือนักเรียนเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งที่ได้เรียนรู้ใหม่กับสิ่งที่มีอยู่ในโครงสร้างของปัญญา (Cognitive structure) ซึ่งอาจจะใช้วิธีของออสซูเบล การใช้สิ่งช่วยจัดมโนมติล่วงหน้า (Advanced organizer) หรือ การใช้แผนที่ความคิดรวบยอด (Cognitive mapping)
3. ใช้ยุทธศาสตร์การสอนที่จะช่วยให้เกิดการถ่ายโยง
  - 1) ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ด้วยการค้นพบ
  - 2) ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ด้วยการสังเกต
  - 3) ยุทธศาสตร์ในการคิด ทั้งการคิดแบบวิจารณ์ญาณ และการคิดแก้ปัญหา
  - 4) การใช้ปาฐกถาให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการถ่ายโยง เช่น ประโยชน์ของการถ่ายโยงตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการถ่ายโยง และให้โอกาสนักเรียนฝึกหัด

4. สอนสิ่งที่ผู้เรียนจะนำไปใช้เป็นประโยชน์ได้โดยตรง เช่น ถ้าต้องการให้นักเรียนใช้พิมพ์ดีดเมื่อออกจากโรงเรียน ก็ควรมีการสอนพิมพ์ดีดที่โรงเรียน การถ่ายโยงประเภทนี้เรียกว่า การถ่ายโยงสาระ (Substantive transfer)

5. สอนหลักการ วิธีดำเนินการ ทักษะ และวิธีการแก้ปัญหาที่ผู้เรียนจะสามารถนำไปใช้สถานการณ์ใหม่ เช่น การสอนวิธีการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ เริ่มต้นการให้คำจำกัดความของปัญหาว่าคืออะไร และตั้งสมมติฐานสาเหตุของปัญหาและหาข้อมูลมาเพื่อพิสูจน์หรือปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

6. จัดประสบการณ์กับเหตุการณ์นอกในโรงเรียนให้คล้ายคลึงกับชีวิตจริงที่นักเรียนจะไปประสบนอกโรงเรียน ตัวอย่าง เช่น ถ้าต้องการให้นักเรียนรู้จักทำงานเป็นกลุ่ม รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ก็ควรมีการจัดการเรียนการสอนแบบกลุ่ม มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและยอมรับฟังความเห็นของผู้อื่นแม้ไม่เห็นด้วย

7. ควรจะจัดให้นักเรียนมีโอกาสฝึกหัดงานที่จะต้องออกไปทำจริง ๆ จนมีความแน่ใจว่าทำได้ ตัวอย่างในการฝึกนักบินจะต้องฝึกการขึ้นลงจากสถานการณ์จำลองและสนามฝึก จนกระทั่งทำได้แล้วจึงจะใช้สนามอื่นขึ้นและลง

8. เมื่อสอนหลักเกณฑ์หรือความคิดรวบยอด ควรจะให้โอกาสนักเรียนได้เห็นตัวอย่างหลายๆ อย่าง ตัวอย่างเช่น การสอนนักเรียนเรื่อง “ชุมชน” ควรจะยกตัวอย่างการอยู่ร่วมและหน้าที่หรือบทบาทของสมาชิกชุมชนนั้น ๆ รวมทั้งการอยู่ร่วมกันของสัตว์ เช่น ผึ้ง มด เป็นต้น

ในส่วนของอารี พันธมณี (2546: 265-267) กล่าวถึงการสอนเพื่อให้เกิดการถ่ายโยงการเรียนรู้ ครูควรคำนึงและส่งเสริมให้เกิดการถ่ายโยงการเรียนรู้เชิงบวก กล่าวคือ ให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์จริงในชีวิตประจำวัน โดยการให้สอดคล้องกับชีวิตจริง การสอนควรเน้นให้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์และทำให้มีความหมายต่อชีวิต ไม่ใช่ให้นักเรียนเรียนรู้เพียงอย่างเดียวแต่ต้องให้เข้าใจชัดเจนจนสามารถนำไปปรับใช้ได้ การสอนในลักษณะเช่นนี้จึงจะทำให้เกิดการถ่ายโยงการเรียนรู้ซึ่งมีแนวปฏิบัติดังนี้

1. การสัมพันธ์วิชา ในการสอนครูควรเน้นและแสดงให้เห็นความสัมพันธ์เกี่ยวโยงของวิชาต่าง ๆ กัน เช่น สอนแนววรรณคดีให้สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ เป็นต้น

2. ความเข้าใจกฎเกณฑ์ของวิชาต่าง ๆ ในการสอนครูจึงไม่ควรเน้นการท่องจำเนื้อหาเพียงอย่างเดียว แต่ต้องให้นักเรียนเข้าใจหลักการ วิธีการของสิ่งที่เรียน และสรุปเป็นกฎเกณฑ์ เพื่อนำไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ การสอนเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง ครูควรต้องยกตัวอย่างประกอบ จัดกิจกรรม บทบาทสมมติ หรือสร้างสถานการณ์จำลอง

3. ประสบการณ์กว้างขวาง ในการสอนครูควรส่งเสริมให้นักเรียนได้มีประสบการณ์กว้างขวางและหลายรูปแบบ ทั้งการเรียนด้วยตนเอง ศึกษาค้นคว้า ฝึกปฏิบัติ ศึกษาสถานศึกษาที่ เพราะประสบการณ์จริงมากรูปแบบจะช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจจริง จนสามารถสรุปเป็นหลักการวิธีการได้

4. เชี่ยวชาญปัญหาของผู้เรียน ครูควรคำนึงถึงสติปัญญาของผู้เรียนด้วยว่ามีความแตกต่างระหว่างบุคคล เด็กบางคนอาจเรียนรู้ได้เร็วบางคนอาจเรียนรู้ได้ช้า ครูต้องยอมรับลักษณะที่แตกต่างของผู้เรียนและยังสามารถจัดกิจกรรม เพื่อสนองตอบความต้องการของเด็กได้

5. ทักษะคิดและอุดมคติของเด็ก ครูควรตระหนักและส่งเสริมเด็กในด้านต่าง ๆ ทั่วถึง เช่น ทางด้านจิตใจ ความรู้สึกก็มีความสำคัญ เพราะทักษะคิดและอุดมคติก็มีผลต่อการเรียนรู้และการทำงานของเด็ก

6. การฝึกตนเอง ครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนฝึกฝนตนเอง หลังจากที่ได้เรียนรู้มาแล้ว เพื่อให้เด็กเกิดทักษะ ความชำนาญ และพัฒนาความสามารถให้สูงขึ้น

7. สถานการณ์จำลองในการสอน เพื่อให้เกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้อย่างแท้จริงครูควรจัดสถานการณ์การเรียนรู้ในห้องเรียน ให้สอดคล้องกับสภาพนอกห้องเรียน เช่น การฝึกพูดหน้าชั้น การเล่นดนตรี การเลือกตั้ง เป็นต้น

8. ความรู้พื้นฐานของผู้เรียน ในการเรียนการสอนครูควรสอนเป็นลำดับขั้น จากง่ายไปหายาก จากใกล้ตัวไปสู่สิ่งที่ไกลตัว จากทักษะเบื้องต้นไปสู่ทักษะที่สูงขึ้น เพื่อทำให้เกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ที่ดี

9. การถ่ายโอนการเรียนรู้เชิงลบ ครูควรพิจารณาและระมัดระวังในเรื่องการถ่ายโอนการเรียนรู้เชิงลบ เพราะไม่เกิดผลดีต่อการเรียนรู้ครูจึงควรหลีกเลี่ยงและจัดลำดับขั้นตอน เพื่อให้เกิดการถ่ายโอนเชิงบวก

กล่าวโดยสรุปได้ว่าการถ่ายโอนการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่ความรู้เดิมที่เรียนมาส่งผลไปยังความรู้ใหม่ ซึ่งบุคคลได้เรียนรู้อย่างหนึ่งมาก่อน ซึ่งความรู้เดิมที่ได้เรียนรู้อมีผลต่อการเรียนรู้ใหม่ หรือการกระทำกิจกรรมใหม่ โดยหลักการถ่ายโอนการเรียนรู้ ควรจะต้องปลูกฝังความรู้ที่เป็นพื้นฐานเพื่อสามารถปรับใช้ได้ สถานการณ์ที่คล้ายคลึงกัน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล กิจกรรม การเรียนการสอน และการถ่ายโอนการเรียนรู้ ที่อาศัยความสัมพันธ์กันระหว่างสถานการณ์เดิมและสถานการณ์ใหม่ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้สะดวกขึ้น ซึ่งหลักการสอนเพื่อให้เกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ ครูควรคำนึงและส่งเสริมให้เกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้เชิงบวก โดยสอนให้สอดคล้องกับชีวิตจริง การสอนควรเน้นให้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์และทำให้มีความหมายต่อชีวิต ไม่ใช่เรียนเรียนรู้เพียงอย่างเดียวแต่ต้องให้เข้าใจชัดเจนจนสามารถนำไปปรับใช้ได้

4.4 การเรียนรู้จากการปฏิบัติ

การเรียนรู้จากการปฏิบัติเป็นวิธีการเรียนรู้ซึ่งเกิดจากการปฏิบัติด้วยตนเองของนักเรียน มีรายละเอียดดังนี้

4.4.1 ความหมายการเรียนรู้จากการปฏิบัติ

การจัดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เป็นวิธีการที่จัดให้นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ หรือเป็นรายบุคคล โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติให้นักเรียนปฏิบัติตาม หลังจากนั้นให้นักเรียนตอบคำถามเกี่ยวกับความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติกิจกรรม เพื่อให้นักเรียนได้สรุปความรู้และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ด้วยตนเอง (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. 2555: 347)

คูนี (Cooney. 1975: 351-352) ให้ความหมายของการเรียนรู้จากการปฏิบัติว่า เป็นวิธีสอนแบบปฏิบัติการยึดหลักให้นักเรียนได้ทำหรือสังเกตเป็น การเอารูปธรรมมาอธิบายนามธรรม และเป็นวิธีที่นักเรียนสามารถค้นพบข้อสรุปได้ด้วยตนเอง

ในส่วนของ กอดอน (Gordon. 1993: 54) ให้ความหมายของการเรียนรู้จากการปฏิบัติว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีทักษะและประสบการณ์ต่างกันมารวมกลุ่มกัน วิเคราะห์ปัญหาในการทำงาน

แล้ววางแผนในการแก้ปัญหา จากนั้นจะมีการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาตามแผนที่วางไว้ ซึ่งระหว่างการทำดำเนินการแก้ปัญหากลุ่มผู้เรียนจะมีการพบปะกัน แลกเปลี่ยน ความคิดเห็นอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการแก้ปัญหา

จึงพอสรุปได้ว่าการเรียนรู้จากการปฏิบัติ คือ วิธีการจัดการเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติด้วยตนเองของนักเรียน โดยปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ หรือเป็นรายบุคคล มีขั้นตอนการปฏิบัติให้นักเรียนปฏิบัติตาม มีการสรุปผลการเรียนรู้หลังจากการปฏิบัติกิจกรรม เพื่อให้นักเรียนได้สรุปความรู้และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ด้วยตนเอง

4.4.2 การเรียนรู้จากการปฏิบัติให้เกิดทักษะ

ลาวัลย์ พลกล้า (อ้างถึงในชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. 2555: 348-350) กล่าวถึงแนวทางการจัดการเรียนรู้จากการปฏิบัติให้เกิดทักษะว่ามีขั้นตอนดังนี้

1. การเลือกเนื้อหาที่จะสอน ต้องเป็นเนื้อหาที่เหมาะสมจะทำเป็นบทเรียนให้นักเรียนมีกิจกรรมการปฏิบัติด้วยตนเอง ตัวอย่างเนื้อหาวิชาคณิตศาสตร์ที่เหมาะสมเช่น การวัดคุณสมบัติของสามเหลี่ยม ความเท่ากันทุกประการของสามเหลี่ยม เป็นต้น ดังนั้นครูต้องเลือกเนื้อหาที่สามารถนำมาเป็นบทเรียนแบบปฏิบัติการได้อย่างเหมาะสม เมื่อเลือกเนื้อหาแล้วต้องกำหนดขอบเขตและความคิดรวบยอดของเนื้อหานั้น

2. กำหนดความสามารถที่ต้องการฝึก ครูต้องพิจารณาว่าเนื้อหาที่เลือกมานั้นจะฝึกความสามารถด้านใด และครูต้องกำหนดเกณฑ์ไว้ว่าในกิจกรรมปฏิบัติการนั้น ๆ คาดหวังจะให้นักเรียนทำอะไรได้ มีพฤติกรรมอย่างไร

3. สื่อการเรียนการสอน วิธีสอนแบบปฏิบัติการต้องอาศัยสื่อการสอนเป็นหลักซึ่งครูต้องจัดเตรียมไว้ให้พร้อม สื่อการเรียนการสอนสำหรับวิธีสอนแบบปฏิบัติการ ได้แก่ บทเรียนปฏิบัติการ บทเรียนกิจกรรม บัตรงาน บัตรปัญหา ฯลฯ

4. การจัดการ การจัดการสำหรับการสอนปฏิบัติการ ได้แก่ การจัดชั้น การสั่งงานให้นักเรียนเข้าใจถึงงานที่จะทำว่า เขาต้องทำอะไร อย่างไร เมื่อใด รวมทั้งวางแผนเตรียมงานเพื่อสำหรับนักเรียนทำงานที่สั่งไว้เรียบร้อยแล้ว การจัดการมีขั้นตอนดังนี้

4.1 สํารวจสื่อที่จะใช้ว่าเนื้อหานั้น ๆ จะใช้สื่ออะไรบ้างนำมาจัดลำดับ และแยกประเภทว่าบทเรียนใดจะใช้เป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มย่อย

4.2 วางแผนสำหรับการสั่งการ เช่น เขียนแผนผังการปฏิบัติการของนักเรียนติดไว้ให้นักเรียนดูล่วงหน้าก่อนวันปฏิบัติการ หรืออัดสำเนาแจกให้นักเรียนเก็บไว้เป็นคู่มือ กรณีที่นักเรียนทำงานกลุ่มต้องคิดว่าจะแบ่งกลุ่มอย่างไร จัดชั้นอย่างไร

4.3 จัดที่สำหรับเก็บบทเรียนและอุปกรณ์

5. การรายงานผลและประเมินผล ครูต้องวางแผนว่าจะตรวจงานอย่างไร ถ้าข้อสรุปของครูไม่ถูกต้องจะทำอย่างไร จะให้นักเรียนอภิปราย รายงานวิธีคิดและเหตุผลอย่างไร การประเมินผลต้องประเมินจากกระบวนการและวิธีคิดของนักเรียนด้วย โดยแบบปฏิบัตินับเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลด้วย มีแนวทางการจัดการเรียนรู้

ในส่วนของ กอดอน (Gordon. 1993: 41) กล่าวถึงแนวทางการจัดการเรียนรู้จากการปฏิบัติให้เกิดทักษะว่ามีขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่ม
2. จัดกลุ่มผู้เรียน โดยแต่ละกลุ่มให้ประกอบด้วยสมาชิกที่มีความรู้ ความสามารถแตกต่างกันออกไป
3. ประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดประเด็นที่จะต้องเรียนรู้และปฏิบัติ
4. กลับเข้าที่ทำงานเพื่อฝึกทักษะตามที่กำหนดไว้
5. หากมีปัญหาที่จำเป็นต้องศึกษาเป็นกรณีพิเศษอาจจัดการเรียนเป็นกลุ่มย่อยศึกษาเฉพาะกรณีขึ้นได้
6. ภายหลังจากการฝึกปฏิบัติได้ระยะหนึ่ง จะต้องจัดประชุมกลุ่มขึ้นอีกเพื่อประเมินความก้าวหน้า และวางแผนการเรียนรู้ในขั้นต่อไป
7. ดำเนินการซ้ำตามกระบวนการเดิมจนกว่าประเด็นการเรียนรู้บรรลุตามวัตถุประสงค์
8. จัดทำเอกสารเพื่อบรรยายกระบวนการเรียนรู้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนา
งานในคราวต่อไป

4.4.3 องค์ประกอบของการเรียนรู้จากการปฏิบัติ

สเปนเซอร์ (Spencer. 1993: 72-73) กล่าวถึงการเรียนรู้จากการปฏิบัติว่าจะต้องอาศัยองค์ประกอบ 5 ประการ คือ

1. สภาพปัญหา (Problem) สภาพปัญหาที่ต้องใช้ประกอบการเรียนรู้จะต้องมีความสำคัญต่อผู้เรียน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือผลสรุปของการแก้ปัญหาจะเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้เรียนสำหรับในกระบวนการเรียนนั้นผู้เรียนอาจจะเรียนรู้ในปัญหาเดียวกัน หรือเรียนต่างปัญหาขึ้นอยู่กับขนาดของผู้เรียนแต่ละคน นอกจากนี้ปัญหาที่เผชิญจะเป็นสิ่งเริ่มต้นว่าผู้เรียนจะต้องเรียนสิ่งใด (what to do) และใช้วิธีการเรียนใด (how to do) อย่างไรก็ตามปัญหาที่ใช้ในการเรียนรู้ไม่ควรที่จะได้รับการแทรกแซงจากองค์กรที่เป็นเจ้าของปัญหามากเกินไป
2. กลุ่มคน (The Set) หมายถึงกลุ่มผู้เรียนที่มีสมาชิกประมาณ 4-6 คน รวมกลุ่มกันเพื่อแก้ปัญหา ซึ่งผู้เรียนแต่ละคนจะมีบทบาทเป็นทั้งผู้รับการปรึกษา (Consultant) ที่ปรึกษา (Advisor) และผู้คิดค้าน (Devil's Advocate) สำหรับผู้เรียนทุกคนในกลุ่ม สมาชิกแต่ละคนไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญ แต่ควรมีความสามารถในระดับหนึ่งและเข้าร่วมทั้งกระบวนการ และเพื่อให้มองเห็นปัญหาได้อย่างละเอียด และครอบคลุม สมาชิกแต่ละคนควรที่จะมาจากผู้มีความรู้ ความสามารถ จากหลากหลายด้าน
3. เจ้าของงาน (The Client) หมายถึง ผู้ที่เป็นเจ้าของปัญหา ซึ่งจะต้องเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มหรือเป็นผู้สนับสนุนองค์กร
4. กลุ่มผู้ให้คำปรึกษา (The Set Advisor) เป็นกลุ่มที่คอยอำนวยความสะดวกในกระบวนการเรียนรู้ บทบาทที่สำคัญที่สุดคือเป็นผู้เริ่มต้นของกระบวนการ หลังจากนั้นกลุ่มผู้เรียนจะเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการเอง สำหรับการแสดงบทบาทในฐานะผู้ให้คำปรึกษานั้นจะต้องพยายามสร้างกลุ่มให้เกิดความสามัคคีกัน โดยการอธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจกระบวนการการเรียนรู้โดยการปฏิบัติอย่างลึกซึ้ง และบางทีอาจจะต้องเสริมสร้างทักษะกระบวนการกลุ่มสำหรับผู้เรียน นอกจากนี้กลุ่มผู้ให้คำปรึกษาจะต้องเพิ่มความเชื่อมั่นและข้อตกลงของเจ้าของงาน เพื่อสามารถสื่อสารกับเจ้าของงานได้ และ

เมื่อกระบวนการกลุ่มเริ่มขึ้น กลุ่มผู้ให้คำปรึกษาจะต้องช่วยสมาชิกแต่ละคนรับรู้สิ่งที่ตัวเองจะต้องดำเนินการได้ดีขึ้น รวมถึงการแสดงตนเป็นแหล่งเรียนรู้ การตั้งคำถาม และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์

5. กระบวนการ (Process) เป็นเรื่องเกี่ยวกับการกำหนดประเด็นปัญหา

การวิพากษ์และตั้งสมมติฐาน และการลงมือปฏิบัติ การรวบรวมข้อมูลความเป็นจริงของปัญหาต่าง ๆ ซึ่งจะต้องดำเนินการให้เป็นไปอย่างมีหลักเกณฑ์ การวิพากษ์และการตั้งสมมติฐานจะต้องเกิดขึ้นทั้งก่อนการดำเนินการและภายหลัง รวมทั้งระหว่างการประชุม การปฏิบัติอาจจะเกิดขึ้นทันทีภายหลังเกิดการเรียนรู้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การเรียนรู้จากการปฏิบัติเป็นวิธีการจัดการเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติของนักเรียนเอง มีการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ หรือเป็นรายบุคคล มีขั้นตอนการปฏิบัติอย่างชัดเจน เพื่อให้ให้นักเรียนได้สรุปความรู้และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ด้วยตนเอง มีการจัดการเรียนรู้ตามลำดับขั้นตอนโดยขั้นแรกต้องเลือกเนื้อหาที่จะสอน กำหนดความสามารถที่ ต้องการฝึก จัดสื่อการเรียนการสอน การจัดการเรียนรู้ และการรายงานผลและประเมินผล การเรียนรู้จากการปฏิบัติประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ประการ คือ สภาพปัญหา กลุ่มคน เจ้าของงาน กลุ่มผู้ให้คำปรึกษา และกระบวนการ

สรุปผลการสังเคราะห์ข้อมูลการออกแบบการจัดการเรียนการสอนพบว่า ได้วิธีการจัดการเรียนการสอนเพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษพื้นฐานของนักเรียนโรงเรียนบางกะปิ ซึ่งใช้เป็นส่วนประกอบหนึ่งของการพัฒนางานนิเทศภายในด้านการจัดการเรียนการสอนครั้งนี้ ประกอบด้วยวิธีการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้น คือ 1) ขั้นการสร้างเสริมแรงบันดาลใจ (Inspiration) โดยการตรวจสอบความรู้เดิมที่จำเป็นต้องรู้ก่อนเรียนรู้ความรู้ใหม่ พร้อมทั้งกระตุ้นและจูงใจให้นักเรียนเกิดความพึงพอใจต้องการเรียนรู้ในเรื่องนั้น ๆ 2) ขั้นการใช้ผังมโนทัศน์ (Concept mapping) เป็นการฝึกให้นักเรียนสามารถสร้างความคิดรวบยอดได้ด้วยตนเอง 3) ขั้นการถ่ายโยงการเรียนรู้ (Transfer of learning) เป็นการฝึกให้นักเรียนนำสิ่งที่เรียนรู้แล้วไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ 4) ขั้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Acting) เป็นการนำความรู้ที่มีไปใช้ปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ได้จากการทำ และ 5) ขั้นการสร้างความชำนาญ (Proficiency) เป็นการฝึกหัดทบทวนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความชำนาญ ผลการสังเคราะห์ดังตาราง 2

ตาราง 2 การสังเคราะห์วิธีการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษพื้นฐานระดับ
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบางกะปิ

นักวิชาการ/นักวิจัย	องค์ประกอบกระบวนการจัดการเรียนรู้								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. ธอร์นไคค์ (Thorndike)	/	/		/			/		
2. พาฟลอฟ (Pavlov)		/	/	/			/		
3. กัทธรี (Guthrie)	/	/		/	/				
4. เคิร์ท เลวิน (Kurt Lewin)				/	/				
5. ทอลแมน (Tolman)				/	/			/	
6. เพียเจต์ (Piaget)	/		/		/	/	/		
7. บรุนเนอร์ (Bruner)	/			/		/	/		/
8. โนลส์ (Knowles)				/	/		/		
9. รอเจอร์ (Roger)				/	/		/		
10. กานเย (Gagne)		/	/	/		/	/		
11. สลิปมันท์ เกตุทัต		/	/			/	/		
12. สุมน อมรวิวัฒน์		/	/	/		/	/		
13. สงัด อุทรานันท์	/	/		/	/		/		
14. ทิศนา ขัมมณี	/	/	/			/	/		
รวม	6	8	6	11	7	6	11	1	1

จากตาราง 2 พบว่า องค์ประกอบของวิธีการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษพื้นฐานระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรียงลำดับตามความสำคัญ 5 ลำดับแรก ได้แก่ การสร้างเสริมแรงบันดาลใจ (ความพึงพอใจ การจูงใจ) การเรียนรู้จากการปฏิบัติ ความชำนาญ (การฝึกหัด) และมีองค์ประกอบ การถ่ายโอนการเรียนรู้ การปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อม และการใช้ผังมโนทัศน์ อยู่ในลำดับที่ 4 ร่วมกัน โดยจากการสังเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยเลือกองค์ประกอบ การถ่ายโอนการเรียนรู้ และการใช้ผังมโนทัศน์ มาเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นนั้น เนื่องด้วยองค์ประกอบทั้งสองมีสาระ และการปฏิบัติที่สอดคล้อง เกี่ยวข้องสัมพันธ์ และต่อเนื่องกัน

หมายเหตุ ความหมายของตัวแปรองค์ประกอบวิธีการจัดการเรียนการสอน ตัวเลข 1 หมายถึง ความพร้อมของผู้เรียน ตัวเลข 2 หมายถึง ความชำนาญ(การฝึกหัด) ตัวเลข 3 หมายถึง การถ่ายโอนการเรียนรู้ ตัวเลข 4 หมายถึง การสร้างเสริมแรงบันดาลใจ(ความพึงพอใจ การจูงใจ) ตัวเลข 5 หมายถึง การปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อม ตัวเลข 6 หมายถึง การใช้ผังมโนทัศน์ ตัวเลข 7 หมายถึง การเรียนรู้จากการปฏิบัติ ตัวเลข 8 หมายถึง การให้เครื่องหมาย สัญลักษณ์ และตัวเลข 9 หมายถึง การเรียนรู้ด้วยตนเอง

5. การวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา

การวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา เป็นการวิจัยประเภทหนึ่งที่มีมุ่งเน้นการสร้างและพัฒนา นวัตกรรมทางการศึกษา ด้วยกระบวนการเชิงระบบ เน้นถึงการนำการวิจัยมาพัฒนาและตรวจสอบ ผลลัพธ์ทางการศึกษา ตลอดจนมีการเผยแพร่ผลิตภัณฑ์อันเป็นผลจากการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

5.1 ความหมายของการวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา

พรรรณี ลีกิจวัฒน์ (2557: 40) ให้ความหมายของการวิจัยและพัฒนาทางการศึกษาว่า เป็นการ พัฒนาโดยอาศัยการวิจัยเป็นฐาน มีเป้าหมายหลักคือการใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนาและ ตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ทางการศึกษา ทั้งที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ และที่เป็นรูปแบบแนวคิดต่าง ๆ ซึ่ง กระบวนการวิจัยและพัฒนานั้นเป็นตัวเชื่อม เพื่อเปลี่ยนแปลงไปสู่ผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาที่ใช้ประโยชน์ ได้จริงในสถานศึกษาทั่วไป

วิโรจน์ สารรัตน์ (2556: 100) ให้ความหมายของการวิจัยและพัฒนาว่า เป็นการวิจัยที่มี จุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผลผลิต ซึ่งผลผลิตในทางธุรกิจอาจเรียกว่า “ผลิตภัณฑ์” ที่เป็นตัวสินค้า ในทางการศึกษาอาจเรียกว่า “นวัตกรรม” ที่อาจเป็นนวัตกรรมหรืออาจเป็นหลักการ แนวคิด หรือทฤษฎี ที่สะท้อนให้เห็นถึงเทคนิคหรือวิธีการเพื่อการปฏิบัติด้วย

พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2555: 458) ให้ความหมายของการวิจัย และพัฒนาว่า เป็นการวิจัยแบบหนึ่งที่ใช้กระบวนการวิจัยและกระบวนการพัฒนา ในการพัฒนางานหรือ ผลิตนวัตกรรมเป็นวงจรต่อเนื่องจนกระทั่งได้ผลงานหรือนวัตกรรมที่มีคุณภาพตามต้องการ โดยอาจ เริ่มต้นวงจรจากกระบวนการวิจัย หรือกระบวนการพัฒนาก็ได้ เช่น โครงการศูนย์การศึกษาและพัฒนาใน พระราชดำริ โครงการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร เป็นต้น

ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์ (2555: 209) ให้ความหมายของการวิจัยและ พัฒนาว่า เป็นการวิจัยที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างหรือค้นหาแนวคิด แนวทาง วิธีปฏิบัติ หรือสิ่งประดิษฐ์ ที่นำไปใช้เพื่อพัฒนากลุ่มคน หน่วยงาน หรือองค์กร จุดหมายปลายทางที่คาดหวังจึงเป็นการมุ่งให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เช่นแนวคิด พฤติกรรม วิธีปฏิบัติ ที่คาดว่าจะดีขึ้น จึงมักจะเกี่ยวข้องกับการทดลอง

เทพศักดิ์ บุญรัตพันธุ์ (2555: 579) ให้ความหมายของการวิจัยและพัฒนาว่า เป็นการศึกษา ค้นคว้าอย่างเป็นระบบด้วยระเบียบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยมีจุดประสงค์เพื่อสร้างและ/หรือนำ นวัตกรรมไปใช้ โดยที่นวัตกรรมจะต้องมีลักษณะที่เป็นสิ่งใหม่ ซึ่งอาจจะเป็นแนวคิดใหม่ ต้นแบบใหม่ หรือ ผลิตภัณฑ์ใหม่ก็ได้

กานดา พูนลาภทวี (2554: 2) ให้ความหมายของการวิจัยและพัฒนาทางการศึกษาว่า เป็น การวิจัยที่มุ่งค้นคว้า พัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาและตรวจสอบผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้น เช่น อุปกรณ์ สื่อ การเรียนการสอน คู่มือ แผนการจัดกิจกรรม หนังสือ แบบเรียน หลักสูตร รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ เป็นต้น ในการวิจัยและพัฒนาทางการศึกษาจะพัฒนาและตรวจสอบผลิตภัณฑ์ ทางการศึกษาที่พัฒนาขึ้น โดยการนำไปทดลองใช้ แล้วแก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนได้ผลิตภัณฑ์ทางการ ศึกษาที่มีคุณภาพ

รัตนะ บัวสนธ์ (2552: 17) ให้ความหมายของการวิจัยและพัฒนาว่า เป็นการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา โดยใช้กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือดำเนินการในแต่ละขั้นตอน โดยที่เป้าหมายสำคัญ คือ การได้นวัตกรรมการศึกษาที่เป็นต้นแบบสามารถนำไปใช้หรือแก้ปัญหาทางการศึกษาได้จริง

ชุมพล เสมาชันซ์ (2552: 97) ให้ความหมายของการวิจัยและพัฒนาว่า เป็นการสร้างผลิตภัณฑ์ขึ้นมาโดยอาศัยกระบวนการวิจัย และดำเนินการประเมินผลผลิตภัณฑ์ที่สร้างขึ้นก่อนทำการเผยแพร่ต่อไป

กล่าวโดยสรุปได้ว่าการวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา เป็นการพัฒนางานหรือผลิตนวัตกรรมทางการศึกษา โดยใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาทั้งที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ แนวคิด แนวทาง วิธีปฏิบัติ มีลักษณะของการสร้างและพัฒนาเป็นวงจรต่อเนื่องกัน จนกระทั่งได้ผลงานหรือนวัตกรรมทางการศึกษาที่มีคุณภาพตามต้องการ

5.2 ลักษณะของการวิจัยและพัฒนา

การวิจัยและพัฒนาที่มีพัฒนาการมาจากความเชื่อที่ว่า การสร้างสรรค์ความรู้เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์นั้นเป็นผลการวิจัยที่ได้มาศึกษาหาจุดเด่นจุดด้อยของผลิตภัณฑ์ เพื่อทำการแก้ไขปรับปรุงให้มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค มีลักษณะที่สำคัญดังนี้(ชุมพล เสมาชันซ์ 2552: 98)

1. เป็นการวิจัยประยุกต์ ที่มุ่งนำผลการวิจัยไปใช้พัฒนาหรือแก้ปัญหา
2. เป็นการวิจัยเชิงประจักษ์ มุ่งพิจารณาข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นหลัก
3. มีขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจน
4. มีกระบวนการดำเนินการที่ต่อเนื่องกันในขั้นต่าง ๆ
5. มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงทดลองเป็นส่วนใหญ่ เพื่อทำการสร้างผลิตภัณฑ์
6. มีการตรวจสอบประเมินผลของผลิตภัณฑ์ รวมทั้งมีการเผยแพร่หรือนำผลิตภัณฑ์

ไปใช้ในวงกว้าง

รัตนะ บัวสนธ์ (2552: 15-16) กล่าวถึงลักษณะของการวิจัยและพัฒนาว่ามีลักษณะที่แตกต่างจากการวิจัยทั่ว ๆ ไป ดังนี้

1. เป้าหมายของการวิจัยและพัฒนานั้นเป็นไปเพื่อการได้นวัตกรรม สำหรับการดำเนินงานในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยที่นวัตกรรมนั้นได้ผ่านกระบวนการสร้างและประเมินตรวจสอบคุณภาพมาอย่างรัดกุม
2. กระบวนการหรือขั้นตอนการวิจัย ในการดำเนินงานวิจัยและพัฒนานั้น ในแต่ละขั้นตอนจะไม่จบหรือแยกตัวเองออกเป็นเอกเทศ หากแต่ว่าการทำวิจัยในแต่ละขั้นตอนจะทำให้ได้ผลวิจัยเพื่อส่งต่อไปใช้สำหรับการดำเนินงานในขั้นต่อ ๆ ไป
3. แหล่งข้อมูลหรือกลุ่มเป้าหมาย เครื่องมือและเทคนิควิธีการเก็บข้อมูลในแต่ละขั้นตอนมีการใช้แหล่งข้อมูลหรือกลุ่มเป้าหมาย เครื่องมือและเทคนิควิธีการเก็บข้อมูลต่างกัน
4. ระยะเวลาดำเนินงานวิจัย การดำเนินงานวิจัยและพัฒนาจะใช้เวลาค่อนข้างยาวนานจนกว่าจะได้นวัตกรรมที่สามารถนำไปใช้ได้จริง เพราะต้องผ่านกระบวนการหรือขั้นตอนการวิจัยแต่ละขั้นให้เสร็จสิ้นเสียก่อน

จึงพอสรุปได้ว่าการวิจัยและพัฒนา มีลักษณะเป็นการวิจัยประยุกต์ที่มุ่งนำผลการวิจัยไปใช้พัฒนาหรือแก้ปัญหาที่มีเป้าหมายเพื่อให้ได้นวัตกรรมที่ผ่านการตรวจสอบอย่างรัดกุม มีขั้นตอนการดำเนินงานชัดเจนต่อเนื่องกันในแต่ละขั้นตอน ในแต่ละขั้นตอนมีแหล่งข้อมูลหรือกลุ่มเป้าหมาย เครื่องมือและเทคนิค

วิธีการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกัน มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงทดลองเป็นส่วนใหญ่ มีการเผยแพร่หรือการนำผลิตภัณฑ์ไปใช้ในวงกว้าง

5.3 แนวคิดและขั้นตอนการวิจัยและพัฒนา

เทพศักดิ์ บุญรัตน์พันธุ์ (2555: 580-582) กล่าวถึงขั้นตอนของการวิจัยและพัฒนาว่า แบ่งได้เป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขึ้นกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย การวิจัยและพัฒนาจะมุ่งเน้นไปที่การนำไปใช้หรือการวิจัยประยุกต์เป็นหลักสำคัญ เน้นการสร้างนวัตกรรมเพื่อนำไปใช้โดยนวัตกรรมนั้นต้องมีลักษณะที่เป็นสิ่งใหม่ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ามีวัตถุประสงค์หลักที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1.1 เพื่อสร้างนวัตกรรมที่เป็นแนวคิดต้นแบบ หรืออุปกรณ์ต้นแบบ หรือผลิตภัณฑ์ต้นแบบ

1.2 เพื่อนวัตกรรมที่เป็นแนวคิดต้นแบบ หรืออุปกรณ์ต้นแบบ หรือผลิตภัณฑ์ต้นแบบไปใช้ปฏิบัติให้ประสบผลสำเร็จ หรือนำไปขยายผลต่อไป

2. ขึ้นการศึกษาวิเคราะห์ค้นคว้าข้อมูล เป็นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องข้อกับหัวข้อเรื่องที่ทำการวิจัยและพัฒนาโดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ในทุกแง่มุมอย่างละเอียดทั้งในด้านความต้องการการวิจัย ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ปัญหาอุปสรรค โอกาสในการนำแนวคิดใหม่ ๆ มาใช้รวมทั้งข้อจำกัดต่างๆในการพัฒนา

3. ขึ้นการออกแบบนวัตกรรม เป็นขั้นตอนนำข้อมูลและความคิดทั้งหมดที่ได้ศึกษาวิเคราะห์ในทุกเรื่องมาตกผลึกเป็นความคิดในเชิงนวัตกรรมในรูปแบบแนวคิดต้นแบบ หรืออุปกรณ์ต้นแบบ หรือผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ซึ่งในการออกแบบนวัตกรรมนี้ต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้วิจัยในการคิดแบบสังเคราะห์เพื่อผลิตนวัตกรรมต้นแบบ

4. ขึ้นการทดสอบและปรับปรุงนวัตกรรม เป็นการนำนวัตกรรมต้นแบบไปทดสอบกับกลุ่มทดลองที่กำหนดไว้ โดยขณะทดสอบต้องศึกษาจุดอ่อนจุดแข็งของนวัตกรรม และนำมาปรับปรุงแก้ไขได้ตลอดในกระบวนการทดสอบจนกว่าจะได้นวัตกรรมที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามต้องการ

5. ขึ้นการประชาสัมพันธ์หรือขยายผล ภายหลังจากที่นวัตกรรมได้ถูกคิดค้น ถูกทดลอง และปรับปรุงจนประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดแล้ว โดยทั่วไปนวัตกรรมนั้นมักมีการจดสิทธิบัตรเพื่อขอรับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ดังนั้นจึงเป็นขั้นตอนของการนำนวัตกรรมนั้นไปเผยแพร่ผ่านสื่อต่าง ๆ

กานดา พูนลาภทวี (2554: 2-5) กล่าวถึงกระบวนการวิจัยและพัฒนาทางการศึกษาว่า แบ่งเป็น 6 ขั้นตอนดังนี้

1. การวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา หรือความต้องการจำเป็น เป็นการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและปัญหาผู้วิจัยอาจสำรวจสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบันและสภาพที่ควรจะเป็นความแตกต่างระหว่างสภาพที่ควรจะเป็นกับสภาพที่เป็นจริงที่เกิดขึ้นเป็นความต้องการจำเป็นที่ต้องได้รับการแก้ไข

2. การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยต้องศึกษาหลักการแนวคิดและทฤษฎีเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการศึกษา

3. การสร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการศึกษา ผู้วิจัยออกแบบและสร้างผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาที่ต้องการพัฒนาแล้วนำผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ พิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ

4. การทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ทางการศึกษา เป็นการนำไปทดลองใช้เพื่อตรวจสอบคุณภาพหลังจากการทดลองใช้แล้วปรับปรุงผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น

5. การสรุปผลและเขียนรายงานการวิจัยและพัฒนา เป็นการสรุปผลการวิจัยและพัฒนาแล้วเขียนรายงานโดยเขียนถึงกระบวนการที่พัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการศึกษา การทดลองใช้ รวมทั้งผลการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาที่พัฒนาขึ้น

6. การเผยแพร่ผลการวิจัยและพัฒนา ผู้วิจัยควรเผยแพร่ผลการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการศึกษา ซึ่งอาจนำเสนอในหลากหลายช่องทาง

รัตนะ บัวสนธ์ (2552: 17) กล่าวถึงขั้นตอนของการดำเนินงานวิจัยและพัฒนาว่า แบ่งเป็น 5 ขั้นตอนดังนี้

1. การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ หรือสำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการวิจัย
2. การออกแบบ สร้างและประเมินนวัตกรรม
3. การนำนวัตกรรมที่สร้างไปทดลองใช้
4. การประเมินและปรับปรุงนวัตกรรม
5. การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์นวัตกรรมสู่วงกว้าง

ในส่วนชุมพล เสมาชันท์ (2552: 97-104) ได้แบ่งขั้นตอนของการดำเนินงานวิจัยและพัฒนาเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการ เป็นการศึกษาสภาพปัญหาต่าง ๆ รวมทั้งสำรวจความต้องการในการใช้ผลิตภัณฑ์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ อีกทั้งยังสามารถศึกษาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เพื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของลักษณะปัญหา และความต้องการใช้ผลิตภัณฑ์ โดยพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. สำรวจสภาพปัญหาว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร ความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการแก้ปัญหา แนวทางในการแก้ปัญหา รวมทั้งเครื่องมือที่ใช้สำหรับแก้ปัญหา
2. สำรวจความต้องการว่าบริบทที่เป็นอยู่มีความต้องการสิ่งใด มีความเร่งด่วนหรือไม่ ศึกษาแนวทางเพื่อสนองความต้องการใช้งาน อุปกรณ์หรือผลิตภัณฑ์ประเภทใดที่จำเป็นต้องใช้
3. การศึกษาเอกสาร เป็นการศึกษาสภาพความเป็นไปในอดีตและปัจจุบันว่ามีการบันทึกสิ่งใดไว้บ้าง มีปัญหาหรือความต้องการใด โดยทำการสังเคราะห์จากเอกสารเกี่ยวกับปรัชญา วิสัยทัศน์ นโยบายของหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ
4. การสำรวจความพร้อมของหน่วยงาน โดยพิจารณาถึงงบประมาณและทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น ฐานะการคลัง บุคลากร วัสดุครุภัณฑ์ ช่วงระยะเวลา สถานที่ดำเนินการวิจัย

จุดมุ่งหมายการดำเนินงาน การดำเนินงานขึ้นอยู่กับข้อมูลเดิมหากมีเพียงพอที่จะชี้ให้เห็นถึงสภาพปัญหาที่แท้จริง ก็ไม่จำเป็นต้องทำการวิจัยเชิงสำรวจหากจำเป็นต้องวิจัยเชิงสำรวจสิ่งที่ควรพิจารณาได้แก่

- 1) สำรวจสภาพปัญหาที่แท้จริงที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์

2) สำนวความต้องการใช้ผลิตภัณฑ์

3) สำนวลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่ต้องการใช้ให้มีความเหมาะสม คຸ່ມค่าได้ประโยชน์
ขอบเขตเนื้อหา เป็นองค์ประกอบที่ใช้เป็นพื้นฐานในการสร้างผลิตภัณฑ์ สิ่งที่ควรพิจารณาได้แก่

1) ศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริบทที่เป็นปัญหาในปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร

2) ศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริบทที่มีความต้องการใช้ผลิตภัณฑ์ เพื่อให้การ
ดำเนินการกิจต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์และสำเร็จลุล่วงด้วยดี

3) ศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะผลิตภัณฑ์ที่ต้องการใช้

เทคนิควิธีการ ต้องพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายที่จำเป็นต่อการนำผลิตภัณฑ์ไปใช้ ซึ่งมีหลาย
วิธีการดังนี้

1) การวิจัยเชิงสำรว เป็นการศึกษาข้อเท็จจริงเพื่อให้ทราบคุณลักษณะหรือสภาพ
ความเป็นจริงในสภาพการณ์นั้น ๆ เป็นการสำรวความคิดเห็นของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง

2) การวิจัยเชิงสังเคราะห์ เป็นการศึกษาจากงานวิจัยที่มีผู้ทำวิจัยไว้แล้วที่มีลักษณะ
คล้ายคลึงกัน โดยวิเคราะห์ความสอดคล้องและความขัดแย้งกัน

3) การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการศึกษาที่ศึกษาคุณลักษณะและปรากฏการณ์ต่าง ๆ อย่าง
ครอบคลุม เป็นการศึกษาสภาพปรากฏการณ์จริงของชุมชน

การนำผลการดำเนินงานไปใช้ เป็นการนำผลการดำเนินการตามเทคนิควิธีมาพิจารณาถึง
ความต้องการ ความจำเป็นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบผลิตภัณฑ์ เป็นการดำเนินงานต่อเนื่องจากขั้นตอนที่ 1 มีข้อควร
พิจารณาดังนี้

จุดมุ่งหมายการดำเนินงาน การออกแบบผลิตภัณฑ์มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สามารถนำไปใช้แก้ปัญหา
หรือนำไปใช้พัฒนาตามความต้องการ ตลอดจนมีจุดมุ่งหมายเพื่อประเมินว่าผลิตภัณฑ์นั้นมีคุณภาพและ
ประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ขอบเขตเนื้อหา มีขอบเขตที่สำคัญ 3 ประการคือ

1) การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์

2) การประเมินความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์

3) การประเมินประสิทธิภาพของผลิตภัณฑ์

เทคนิควิธีการ เป็นเทคนิคที่ใช้ในการประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพของผลิตภัณฑ์ที่พัฒนา
ขึ้นมา มีสิ่งที่ควรพัฒนาดังนี้

1) เทคนิคการประเมินความเหมาะสม ที่นิยมใช้มี 2 วิธีคือ การประชุมสัมมนาวิพากษ์
และการใช้แบบสอบถาม

2) เทคนิคการประเมินประสิทธิภาพ ที่นิยมใช้มี 3 วิธีคือ การประเมินรายบุคคล
การประเมินโดยกลุ่มขนาดเล็ก และการประเมินในสถานการณ์จริง

การนำผลการดำเนินงานไปใช้ เป็นการนำผลการดำเนินงานแต่ละส่วนไปใช้เพื่อปรับปรุงแก้ไข
ผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดและพัฒนาคุณภาพให้ดียิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 การวิจัยเชิงทดลอง เป็นการดำเนินงานต่อจากขั้นตอนที่ 2 มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้
เชื่อมั่นได้ว่าผลิตภัณฑ์นั้นมีคุณภาพ และประสิทธิภาพในการใช้งานได้จริง

จุดมุ่งหมายการดำเนินงาน เป็นการทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ภายใต้สภาพการณ์ที่เป็นจริง เพื่อตรวจสอบและยืนยันคุณภาพและประสิทธิภาพของผลิตภัณฑ์ว่าเป็นไปตามผลการออกแบบผลิตภัณฑ์ และศึกษาถึงปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการใช้งาน และสามารถตอบปัญหาเหล่านี้ได้

- 1) ผลิตภัณฑ์สามารถใช้ได้จริงตรงตามทีออกแบบไว้
- 2) ปัญหาและอุปสรรคมีอะไรบ้าง
- 3) ผลิตภัณฑ์สามารถใช้ได้ง่าย
- 4) ผู้ใช้บรรลุตามจุดมุ่งหมายการใช้
- 5) ทราบถึงเจตคติของผู้ใช้ผลิตภัณฑ์
- 6) ทราบพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปหลังการใช้ผลิตภัณฑ์

ขอบเขตเนื้อหาต้องการเปรียบเทียบภายในกลุ่มเป้าหมายผู้รับการทดลอง โดยการเปรียบเทียบผลในระหว่างทดลองกับหลังการทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ หรือเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมก็ได้ เทคนิควิธีการ การดำเนินการขั้นนี้มี 3 ประเภทได้แก่ การวิจัยคล้ายธรรมชาติ การวิจัยกึ่งทดลอง และการวิจัยเชิงทดลองแท้

การนำผลการดำเนินงานไปใช้ ผลการดำเนินงานที่ได้จากการวิจัยเชิงทดลองจะเป็น การยืนยันได้ว่า ผลิตภัณฑ์ที่สร้างขึ้นนั้นมีคุณภาพและประสิทธิภาพหรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง ใช้ได้ตรงตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเพียงใด

ขั้นตอนที่ 4 การวิจัยเชิงประเมิน เป็นขั้นตอนต่อเนื่องจากการทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ในสภาพที่เป็นจริง ซึ่งผู้วิจัยควรจะได้รับทราบถึงความเหมาะสมในการขยายผลการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ได้ โดยพิจารณาจากข้อมูลที่ประเมินประกอบการตัดสินใจว่าจะยุติการวิจัย หรือจะปรับปรุงแก้ไขหรือขยายผลต่อไป มีข้อควรพิจารณาได้แก่

จุดมุ่งหมายการดำเนินงาน การประเมินควรพิจารณาว่า การทดลองใช้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายหรือไม่ มีประสิทธิภาพหรือไม่เพียงใด สภาพการณ์ทดลองมีความพร้อมหรือไม่ รวมทั้งประเมินผลกระทบอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นตามมาอันเนื่องจากการทดลองใช้ผลิตภัณฑ์

ขอบเขตเนื้อหาเป็นการกำหนดขอบเขตในการประเมินให้ครอบคลุมภาพรวมทั้งหมดที่เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น ความพร้อมด้านทรัพยากรที่ใช้ทดลอง การดำเนินงานในการใช้ผลิตภัณฑ์ ผลการดำเนินงาน และข้อค้นพบอื่น ๆ อันเนื่องมาจากการใช้ผลิตภัณฑ์

เทคนิควิธีการ การวิจัยเชิงประเมินเป็นการประเมินผลการใช้ผลิตภัณฑ์ ภายใต้ขอบเขตเนื้อหาที่มีเทคนิควิธีการที่ใช้คือเทคนิคการประเมินหลายรูปแบบ เช่น รูปแบบเชิงระบบ รูปแบบชิปปี้ เป็นต้น

การนำผลการดำเนินงานไปใช้ เป็นการประเมินในภาพรวมทั้งหมดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นมา เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจปรับปรุงผลิตภัณฑ์หรือขยายการใช้ผลิตภัณฑ์สู่วงกว้างต่อไป

จึงพอสรุปได้ว่า กระบวนการวิจัยและพัฒนาควรมีขั้นตอนในการดำเนินการที่สำคัญหลักอยู่ 4 ขั้นตอนคือ 1) การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ หรือสำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการวิจัย 2) การออกแบบผลิตภัณฑ์ 3) การนำผลิตภัณฑ์ที่สร้างไปทดลองใช้ และ 4) การประเมินและปรับปรุงผลิตภัณฑ์ เมื่อดำเนินการครบทุกขั้นตอนแล้วผลิตภัณฑ์มีคุณภาพตามที่กำหนดไว้จึงนำไปเผยแพร่ต่อไป ซึ่งในแต่ละขั้นตอนที่ดำเนินการจะมีจุดมุ่งหมายการดำเนินงาน ขอบเขตเนื้อหา เทคนิควิธีการ และการนำผลการดำเนินงานไปใช้ที่แตกต่างกัน

5.4 ข้อดีและข้อจำกัดของการวิจัยและพัฒนา

เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์ (2555: 582-583) กล่าวถึงข้อดีและข้อจำกัดของการวิจัยและพัฒนาพอสรุปได้ ดังนี้

ข้อดีของการวิจัยและพัฒนา

1. ทำให้เกิดนวัตกรรมเป็นสิ่งใหม่ในทุกศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นแนวคิด อุปกรณ์ ผลิตภัณฑ์ ฯลฯ ช่วยทำให้มนุษย์มีการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น สะดวกขึ้น มีความทันสมัยมากขึ้น
2. ทำให้เห็นทิศทางการเปลี่ยนแปลงอนาคตได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้เพราะการวิจัยและพัฒนามุ่งที่จะคิดไปข้างหน้าเพื่อสร้างนวัตกรรม ดังนั้นนวัตกรรมที่สร้างขึ้นจึงช่วยให้เราสามารถเห็นการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

ข้อจำกัดของการวิจัยและพัฒนา

1. ต้องใช้ระยะเวลาในการศึกษาวิจัย เนื่องด้วยการวิจัยและพัฒนาไม่สามารถกำหนดระยะเวลาของการศึกษาวิจัยได้อย่างชัดเจน เพราะการวิจัยและพัฒนาเป็นการสร้างสรรค์ความคิดใหม่ที่ได้จากการทดลองความคิดที่หลากหลาย เป็นการคิดไปข้างหน้ามีจุดประสงค์เพื่อให้ได้นวัตกรรมที่เป็นสิ่งใหม่ไม่สามารถกำหนดเวลาที่แน่นอนได้
2. ต้องใช้ต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายสูง เนื่องจากการวิจัยและพัฒนา มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ต้องมีการทดสอบและปรับปรุงตลอดกระบวนการของการวิจัยและพัฒนาจนกระทั่งประสบความสำเร็จอย่างแท้จริง
3. ต้องมีการติดตามผลระยะยาว บ่อยครั้งที่พบว่านวัตกรรมที่ถูกพัฒนาขึ้นแม้ว่าในระยะหนึ่ง ผู้วิจัยจะมีความเชื่อว่าประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้แล้วก็ตาม แต่ในหลายกรณีกลับเกิดผลกระทบข้างเคียงเกิดขึ้นซึ่งอาจใช้ระยะเวลาหลังจากนั้นไปแล้ว 5-10 ปี

กล่าวโดยสรุปได้ว่าการวิจัยและพัฒนา มีข้อดีคือ เกิดนวัตกรรมเป็นสิ่งใหม่ในทุกศาสตร์ และช่วยให้เห็นทิศทางการเปลี่ยนแปลงอนาคตได้อย่างชัดเจน ในส่วนข้อจำกัดคือ ไม่สามารถกำหนดระยะเวลาในการวิจัยได้อย่างชัดเจน ใช้ต้นทุนและค่าใช้จ่ายสูง และต้องมีการติดตามผลระยะยาวอย่างต่อเนื่อง

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา

สุภาพรณ์ กิตติรัชดานนท์ (2551: 157-162) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า

1. รูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย ประเด็นหลัก 7 ด้านและ 23 ประเด็นย่อย ดังนี้ 1) ด้านวัตถุประสงค์ของการนิเทศมี 1 ประเด็นย่อยคือ เพื่อส่งเสริมสนับสนุน ช่วยเหลือ และร่วมมือกับครูให้สามารถพัฒนาตนเอง พัฒนาวิชาชีพ และพัฒนาการเรียนการสอน ที่จะนำไปสู่คุณภาพของผู้เรียน 2) ด้านเนื้อหาการนิเทศมี 5 ประเด็นย่อย คือ การพัฒนาหลักสูตรอิงมาตรฐาน การออกแบบการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ การบริหารจัดการชั้นเรียน 3) ด้านกระบวนการนิเทศ มี 6 ประเด็นย่อย คือ การสร้างความตระหนักเกี่ยวกับคุณภาพ การวางแผนการนิเทศ การสร้างเครื่องมือสื่อการนิเทศ การนิเทศการเรียนการสอน การประเมินติดตามผล การขยายผลสร้างวัฒนธรรมคุณภาพโดยใช้กระบวนการ

จัดการความรู้ 4) ด้านวิธีการนิเทศ มี 4 ประเด็นย่อย คือ การนิเทศแบบตรวจตรา การนิเทศแบบให้ผลผลิต การนิเทศแบบคลินิก การนิเทศเพื่อพัฒนา 5) ด้านผู้นิเทศ มี 3 ประเด็นย่อย คือ ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครูวิชาการของโรงเรียน 6) ด้านระยะเวลาการนิเทศ มี 1 ประเด็นย่อย คือ นิเทศทั้งในและนอกเวลาที่ครูทำการสอน และ 7) ด้านปัจจัยเอื้อสำหรับการนิเทศ มี 3 ประเด็นย่อย คือ การจัดทำระบบรายงานผลการนิเทศภายในของสถานศึกษาที่เข้าใจง่าย ถูกต้องและเป็นรูปธรรมเพื่อการติดตามผลของหน่วยงานต้นสังกัด การพัฒนาความรู้ด้านการนิเทศภายในแก่ผู้บริหารสถานศึกษาและทีมผู้บริหาร การกำหนดบทบาทการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษาและทีมงานให้ชัดเจนมากขึ้น

2. รูปแบบการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เมื่อนำไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริง พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนสามารถปฏิบัติตามรูปแบบที่กำหนดได้อย่างเป็นรูปธรรม ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความพึงพอใจ

3. รูปแบบการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์และความถูกต้องอยู่ในระดับมาก

สุดใจ ท้าวประสิทธิ์ (2551: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาบทบาทการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 พบว่า 1) บทบาทการนิเทศภายในโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีการบทบาทอยู่ในระดับมากเป็นอันดับแรก คือ ด้านการจัดการเรียนการสอน รองลงมา คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตร และด้านการประเมินผลการสอนตามลำดับ 2) บทบาทการนิเทศภายในโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามทัศนะของครูผู้สอนซึ่งปฏิบัติการสอนในช่วงชั้นที่ต่างกัน โดยภาพรวมและรายด้านมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) บทบาทการนิเทศภายในโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามทัศนะของครูผู้สอนซึ่งปฏิบัติอยู่ในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน โดยภาพรวมและรายด้านมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 4) บทบาทการนิเทศภายในโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามทัศนะของครูผู้สอนที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

เกรียงศักดิ์ สังข์ชัย (2552: 391-396) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการนิเทศการสอนครุวิทยาศาสตร์เพื่อพัฒนาศักยภาพนักเรียนที่มีแววความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์ พบว่า รูปแบบการนิเทศการสอนครุวิทยาศาสตร์เพื่อพัฒนาศักยภาพนักเรียนที่มีแววความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์ ที่เรียกว่า “APFIE Model” ประกอบด้วยกระบวนการดำเนินงาน 5 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน และความต้องการจำเป็น (Assessing Need: A) ขั้นตอนที่ 2 จัดการให้ความรู้ก่อนการนิเทศ (Providing Information: P) ขั้นตอนที่ 3 วางแผนการนิเทศ (Formulating Plan: F) ขั้นตอนที่ 4 ปฏิบัติการนิเทศ (Implement: I) ขั้นตอนที่ 5 ประเมินผลการนิเทศ (Evaluation: E) โดยรูปแบบการนิเทศที่พัฒนาขึ้นนี้มีประสิทธิภาพโดยการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน และผลการนำรูปแบบการนิเทศการสอนไปใช้เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพเชิงประจักษ์พบว่า ครูวิทยาศาสตร์ผู้ทำหน้าที่นิเทศมีสมรรถภาพในการนิเทศการจัดการเรียนรู้หลังการใช้รูปแบบการนิเทศสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบการนิเทศการสอน ครูวิทยาศาสตร์ผู้ทำหน้าที่จัดการเรียนรู้ มีสมรรถภาพในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพนักเรียนหลังการใช้รูปแบบการนิเทศการสอนสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบการนิเทศการสอน นักเรียนที่มีแวว

ความสามารถพิเศษ ทางวิทยาศาสตร์มีความรู้และทักษะทางสังคมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ครูวิทยาศาสตร์ผู้ทำหน้าที่นิเทศ และครูวิทยาศาสตร์ผู้ทำหน้าที่จัดการเรียนรู้ มีความพึงพอใจต่อรูปแบบการนิเทศการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด และนักเรียนที่มีแนวความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์เห็นด้วยกับการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของนักเรียนของครูวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับมากที่สุด

อดุลย์ วงศ์ก้อม (2552: 203-208) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา พบว่า

1. องค์ประกอบของรูปแบบการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ คือ 1) การวางแผน 2) ดำเนินการนิเทศ 3) สื่อและเทคโนโลยี 4) ประเมินผล 5) การมีส่วนร่วม และ 6) ปรับปรุงและพัฒนา

2. องค์ประกอบรูปแบบการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เป็นรูปแบบที่ประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ 6 องค์ประกอบ ที่มีความถูกต้องเหมาะสมเป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย

วรรณพร สุขอนันต์ (2553: 162-171) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการนิเทศภายในสำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก พบว่า รูปแบบการนิเทศภายในที่เหมาะสมกับสถานศึกษาขนาดเล็กควรประกอบด้วย ปัจจัยการดำเนินการ 8 ปัจจัย ที่มีความสำคัญต่อการนิเทศภายใน ได้แก่ 1) การวางแผนกลยุทธ์ 2) เทคนิคการนิเทศ 3) บทบาทหน้าที่ 4) การประเมินผล 5) การสร้างเครือข่าย 6) การพัฒนา 7) สื่อและเครื่องมือนิเทศ และ 8) มนุษย์สัมพันธ์

กนิษฐา เชาววัฒน์กุล (2553: 235-239) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการดูแลให้คำปรึกษาแนะนำเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการสอนและทำการวิจัยในชั้นเรียนของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสาขาการสอนคณิตศาสตร์ พบว่า

1. รูปแบบการดูแลให้คำปรึกษาแนะนำเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการสอนการทำวิจัยในชั้นเรียน มีชื่อว่ารูปแบบการดูแลให้คำปรึกษาแนะนำ พีพีเอ็มอี (PPME Motoring Model) ประกอบด้วยองค์ประกอบเชิงหลักการและวัตถุประสงค์ องค์ประกอบเชิงกระบวนการ และองค์ประกอบเชิงระบบสนับสนุน รูปแบบการดูแลให้คำปรึกษาแนะนำที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยกระบวนการ 4 ระยะคือ ระยะที่ 1 ระยะเตรียมการ/เตรียมความพร้อม (Preparing Phase: P) ระยะที่ 2 ระยะวางแผนการดูแลให้คำปรึกษาแนะนำ (Planning Phase: P) ระยะที่ 3 ระยะดำเนินการดูแลให้คำปรึกษาแนะนำ (Motoring Phase: M) ประกอบไปด้วยการดำเนินการดังนี้ 1) การประชุมก่อน การดูแลให้คำปรึกษาแนะนำ (Preconference) 2) การสังเกตและการเก็บรวบรวมข้อมูล (Observation and Data Gathering) 3) การร่วมกันวิเคราะห์และสะท้อนความคิดและ การปฏิบัติ (Collaborative Reflection and Analysis) 4) การประชุมหลังกระบวนการดูแลให้คำปรึกษาแนะนำ (Post Conference) ระยะที่ 4 ระยะประเมินผลการดูแลให้คำปรึกษาแนะนำ (Evaluation Phase: E) ซึ่งรูปแบบการดูแลให้คำปรึกษาแนะนำที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพโดยการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 ท่าน

2. ผลการใช้รูปแบบการดูแลให้คำปรึกษาแนะนำพีพีเอ็มอี พบว่า สมรรถนะของอาจารย์นิเทศในด้านการดูแลให้คำปรึกษาแนะนำ อยู่ในระดับสูงมาก สมรรถนะด้านการสอนของนิสิต ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู อยู่ในระดับสูงมาก สมรรถนะด้านการทำวิจัยในชั้นเรียน อยู่ในระดับสูงมาก นอกจากนี้ระดับความพึงพอใจของอาจารย์นิเทศต่อรูปแบบการดูแลให้คำปรึกษาแนะนำอยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด

ความคิดเห็นของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูที่มีต่อรูปแบบการดูแลให้คำปรึกษาแนะนำอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด และเมื่อพิจารณาผลการเรียนของนักเรียน พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่สอนโดยนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในกลุ่มทดลอง มีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนและหลังเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

สามารถ ทิมนาค (2553: 261-264) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการนิเทศการสอนตามแนวคิดของกลี๊กแมนเพื่อพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนรู้ด้านทักษะการอ่านของ ครูภาษาไทย พบว่า รูปแบบการนิเทศการสอนตามแนวคิดของกลี๊กแมนเพื่อพัฒนาสมรรถภาพ การจัดการเรียนรู้ด้านทักษะการอ่านของครูภาษาไทย เรียกว่า “AIPDE Model” ประกอบด้วยกระบวนการดำเนินงาน 5 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การประเมินสภาพและสมรรถนะในการทำงาน (Assessing: A) ขั้นที่ 2 การให้ความรู้ก่อนการนิเทศ (Information: I) ขั้นที่ 3 วางแผนการนิเทศ (Planning: P) ขั้นที่ 4 ปฏิบัติการนิเทศ (Doing: D) ประกอบด้วยกระบวนการนิเทศการสอน 3 ขั้นคือ 1) การประชุมก่อนการสังเกตการสอน 2) สังเกตการสอน 3) ประชุมให้ข้อมูลย้อนกลับหลังการสังเกตการสอน และขั้นที่ 5 ประเมินผลการนิเทศ (Evaluation: E) ผลการตรวจสอบประสิทธิภาพของรูปแบบการนิเทศการสอนตามแนวคิดของกลี๊กแมน โดยผู้เชี่ยวชาญ 6 คน พบว่า รูปแบบการสอนมีประสิทธิภาพ และผลการตรวจสอบประสิทธิภาพเชิงประจักษ์รูปแบบการนิเทศการสอนตามแนวคิดของกลี๊กแมน โดยการนำไปใช้ในโรงเรียน พบว่า ครูผู้ทำหน้าที่นิเทศ มีสมรรถภาพการนิเทศการสอนหลังการใช้รูปแบบการนิเทศการสอนสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบ การนิเทศการสอน ครูผู้รับการนิเทศมีสมรรถภาพการจัดการเรียนรู้ทักษะการอ่านหลังการใช้รูปแบบ การนิเทศการสอนสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบการนิเทศการสอน นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการอ่านหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนมีพัฒนาการด้านพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือกันสูงขึ้น ครูผู้ทำหน้าที่นิเทศและครูผู้รับการนิเทศมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการนิเทศการสอน อยู่ในระดับมากที่สุด และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการสอนของครูภาษาไทย อยู่ในระดับมากที่สุด

ยุพิน ยืนยง (2554: 196) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการนิเทศแบบหลากหลายวิธีการ เพื่อส่งเสริมสมรรถภาพการวิจัยในชั้นเรียนของครู เขตการศึกษา 5 อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการนิเทศแบบหลากหลายวิธีการเพื่อส่งเสริมสมรรถภาพการวิจัยในชั้นเรียน มีชื่อว่า ซีไอพีอี (CIPE Model) ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการ และเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ 2) ผลการใช้รูปแบบการนิเทศแบบหลากหลายวิธีการ พบว่า (1) ครูผู้นิเทศมีสมรรถภาพการนิเทศอยู่ในระดับสูงมาก และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยในชั้นเรียน ก่อนและหลังการใช้รูปแบบการนิเทศแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (2) ครูผู้รับการนิเทศมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศแบบหลากหลายวิธีการก่อนและหลังการใช้รูปแบบการนิเทศ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีสมรรถภาพการวิจัยในชั้นเรียนอยู่ในระดับสูงมาก และมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการนิเทศอยู่ในระดับมากที่สุด (3) นักเรียนมีผลการเรียนรู้ก่อนและหลังการใช้รูปแบบการนิเทศแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นพพรพรรณ ญาณโกมุท (2558: 173-175) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในตามแนวคิดการศึกษาชั้นเรียนสำหรับโรงเรียนเอกชน พบว่า

1. รูปแบบการนิเทศภายในตามแนวคิดการศึกษาชั้นเรียนสำหรับโรงเรียนเอกชน มีองค์ประกอบด้วยกัน 4 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 หลักการของรูปแบบ ส่วนที่ 2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ส่วนที่ 3

กระบวนการนิเทศภายใน และ ส่วนที่ 4 การประเมินผล ผลการพิจารณาและประเมินคุณภาพของรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า รูปแบบการนิเทศภายในตามแนวคิดการศึกษาชั้นเรียนสำหรับโรงเรียนเอกชน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.51 และผลการประเมินความสอดคล้องของรูปแบบ อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 ซึ่งสามารถนำไปใช้ทดลองได้

2. ผลการใช้รูปแบบการนิเทศภายในตามแนวคิดการศึกษาชั้นเรียนสำหรับโรงเรียนเอกชน พบว่า ครูมีสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้และสมรรถนะในการนิเทศภายในสูงขึ้น โดยแยกเป็นรายด้านดังนี้ 1) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้และการนิเทศภายใน หลังการใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้และการนิเทศภายใน หลังการใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนใช้รูปแบบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ชญาภาญจร์ ศรีเนตร (2558: 124-126) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 25 พบว่า 1) สภาพปัจจุบันการนิเทศภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 25 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 25 โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 25 ประกอบด้วย 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการสำรวจความต้องการและความจำเป็น ด้านการวางแผนการนิเทศ ด้านการดำเนินการนิเทศ ด้านการประเมินและรายงานผลการนิเทศ และด้านการขยายผลยกย่อง และเชิดชูเกียรติ และค่าดัชนีความสอดคล้องของรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 25 เท่ากับ 1.00 สามารถนำไปใช้ได้ทุกข้อ และ3) ผลการประเมินรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 25 พบว่า มีความเหมาะสม และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

แพแจค (Pajak.1990: บทคัดย่อ) ได้สังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาโดยคำนึงถึงองค์ประกอบด้านความรู้ เจตคติและทักษะเกี่ยวกับการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของผู้บริหารสถานศึกษา ผลการสังเคราะห์พบว่า สมรรถภาพที่มีความจำเป็นสำหรับผู้นิเทศการศึกษา ประกอบด้วยทั้งหมด 121 ด้านและ 11 กลุ่ม คือ 1) การสื่อสาร 2) การพัฒนาบุคลากร 3) โครงการสอน 4) การวางแผนและการเปลี่ยนแปลง 5) การจูงใจและการจัดบุคลากร 6) การสังเกตการสอนและการประชุมนิเทศ 7) การพัฒนาหลักสูตร 8) การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ 9) การให้บริการแก่ครู 10) ความสัมพันธ์กับชุมชน และ 11) การวิจัยและการประเมินผลโครงการ

ดิวิ (Dew. 1994: 2814 - A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การรับรู้ของครูต่อสาระความรู้ในบทบาทตามกระบวนการนิเทศ จุดมุ่งหมายของการศึกษา เป็นการศึกษาทัศนคติของครูเกี่ยวกับความรู้ในการนิเทศการสอนโดยอาศัยข้อมูลจากแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ครูผู้สอนในโรงเรียนเขตชนบท รัฐแมริแลนด์ จำนวน 120 คน ผลการวิจัยปรากฏดังนี้ 1) ครูส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ความรู้เกี่ยวกับการนิเทศเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการนิเทศการเรียนการสอน 2) ครูมีความคิดเห็นว่า ความจำเป็นการให้เนื้อหาสาระของความรู้ในการนิเทศครูผู้สอนต้องปรับเปลี่ยนไปตามรูปแบบหรือวิธีการจัดการเรียนการสอนของครู 3) ครูที่มีวุฒิการสอนหลายวิชามีความเห็นว่า ผู้ให้การนิเทศต้องมีความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กนักเรียน 4) ครูที่มีประสบการณ์มากมีความเห็นว่า ผู้ให้การนิเทศต้องมีความรู้ในสาขาวิชาที่ให้การนิเทศ ส่วนครูใหม่ต้องการได้รับการนิเทศเกี่ยวกับการจัดชั้นเรียน

โรบินสัน (Robinson. 2000: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจในการนิเทศแบบคลินิกของครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ครูมีความพึงพอใจต่อการนิเทศภายในแบบคลินิก ที่ใช้การนิเทศแบบกัลยาณมิตรในการดูแลและกระตุ้นให้ครูปฏิบัติการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ซิลวา และดาน่า (Silva and Dana. 2001: 45-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การนิเทศแบบร่วมมือในโรงเรียนที่จะพัฒนาสู่ระดับมืออาชีพ ผลงานวิจัยนี้นำเสนอรูปแบบของการนิเทศแบบร่วมมือ โดยเน้นการตรวจสอบและการใช้ข้อมูล เพื่อพัฒนาโรงเรียนที่จะพัฒนาสู่ระดับมืออาชีพ ซึ่งมี 4 ขั้นตอน ที่บุคลากรในโรงเรียนจะต้องร่วมกันสร้างและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เริ่มจากขั้นตอนแรก คือ ขั้นเตรียมความพร้อม การนิเทศโดยตรง ผลของการนิเทศและความต้องการของครู ซึ่งในการนิเทศจะต้องยึดหลักทั้งสี่ผสมผสานกัน ในการนิเทศควรกำหนดหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ หรือครูและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหลังการนิเทศ จะช่วยทำให้ครูได้รับการพัฒนาทัศนคติ อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมให้ครูหันมาใส่ใจในการสอนยิ่งขึ้น

คัทซียูรูบะ (Kutsyuruba. 2003: p.2) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการนิเทศในโรงเรียนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การนิเทศภายในเป็นปัจจัยหนึ่งในการปรับปรุงพฤติกรรมครูผู้สอน พัฒนาและปรับปรุงวิธีการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การนิเทศภายในจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อการพัฒนาครู โดยเริ่มต้นจากการสนับสนุน และการให้ความช่วยเหลือครู เมื่อครูผู้สอนได้รับการนิเทศภายในอย่างถูกต้อง ก็จะส่งผลให้คุณภาพการศึกษาของนักเรียนดียิ่งขึ้น

เฟอร์นันโด; และเฮร์ลิฮี (Fernando; & Herlihy. 2010: บทคัดย่อ) ได้ออกไปศึกษาและสำรวจถึงวิธีการของผู้ที่ให้การนิเทศหลายหลายคน พบว่า การนิเทศเป็นการช่วยพัฒนาความสัมพันธ์และความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในกลุ่มผู้รับการนิเทศ บทบาทของผู้ให้การนิเทศจะต้องสร้างความตระหนักและควรเป็นกลางในการนิเทศ ผู้นิเทศจะต้องให้ความช่วยเหลือแก่ผู้รับการนิเทศและเปิดโอกาสให้กับผู้รับการนิเทศด้วย

ผลการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับการนิเทศ พบว่า การนิเทศภายในประกอบด้วยบุคลากรหลักที่สำคัญได้แก่ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ ซึ่งกระบวนการนิเทศการศึกษางานวิจัยส่วนใหญ่มีการดำเนินการที่เหมือนกันใน 3 ขั้นตอนคือ มีการวางแผน มีการดำเนินการหรือปฏิบัติการนิเทศ และ มีการประเมินผลจากการนิเทศ ส่วนในขั้นตอนอื่นที่แตกต่างกันได้แก่ เทคนิคการนิเทศ การสร้างเครือข่าย สื่อและเครื่องมือนิเทศ มนุษย์สัมพันธ์ การให้ความรู้ก่อนการนิเทศ การเตรียมความรู้ การมีส่วนร่วม การปรับปรุงและพัฒนา การวิเคราะห์วิจารณ์ การกำหนดเป้าหมายการพัฒนา และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผลจากการดำเนินการวิจัยพบว่า รูปแบบการนิเทศมีความสอดคล้องและเหมาะสมสามารถนำไปใช้ได้จริง โดยมีผลที่ได้จากการทดลองได้แก่ความสามารถของผู้ได้รับการนิเทศ นักเรียน นักศึกษา เพิ่มมากขึ้นกว่าก่อนใช้รูปแบบ นักเรียน นักศึกษา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการใช้สูงกว่าก่อนการใช้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ความพึงพอใจของครู นักศึกษาผู้รับการนิเทศที่มีต่อรูปแบบเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด และความพึงพอใจของนักเรียนที่ได้รับการสอนจากผู้รับการนิเทศ เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

ปราณี อ่อนศรี (2552: 106-116) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่ใช้สมองเป็นฐาน ของนักเรียนพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลกองทัพบก พบว่า 1) รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่ใช้สมองเป็นฐาน (ACTOR Model) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 ขั้นวิธีเพื่อผ่อนคลาย (Approach to relaxation) ขั้นที่ 2 ขั้นการใช้ผังมโนทัศน์ (Concept

mapping) ขั้นที่ 3 ขั้นการถ่ายโยงการเรียนรู้ (Transfer of Learning) ขั้นที่ 4 ขั้นการบริหารสมอง (Operation to Brain-Gym) และขั้นที่ 5 ขั้น การคิดไตร่ตรอง (Reflection) 2) ประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่ใช้สมองเป็นฐาน พบว่า นักเรียนพยาบาลมีคะแนนความรู้ในวิชาการวิจัยทางการพยาบาล 1 ก่อนและหลังเรียนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อพิจารณาคะแนนจุดตัดพบว่า คะแนนความรู้เฉลี่ยหลังเรียนมีค่าเท่ากับ 29.01 ซึ่งสูงกว่าค่าคะแนนจุดตัด(24) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนพยาบาลมีคะแนนเจตคติต่อวิชาการวิจัยทางการพยาบาล 1 ก่อนและหลังเรียนไม่แตกต่างกัน และนักเรียนพยาบาลมีคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนการสอนโดยรวมเฉลี่ยเท่ากับ 3.91 อยู่ในเกณฑ์ระดับมาก

แสงเดือน เจริญฉิม (2552: 193-212) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่สร้างเสริมมนต์ศน์และการแก้ปัญหาในวิชาฟิสิกส์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า 1) รูปแบบการเรียนการสอนประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ คือ หลักการ จุดมุ่งหมาย กระบวนการจัดการเรียนรู้ และการวัดประเมินผล ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย 6 ขั้น คือ การสำรวจความรู้เดิม การเฝ้าความสนใจ การทำมนต์ศน์ให้ชัดเจน การตรวจสอบมนต์ศน์ การนำมนต์ศน์ไปใช้ และการประเมินผล 2) ผลการทดลองใช้รูปแบบพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความเข้าใจในมนต์ศน์ทางฟิสิกส์ หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง และสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนกลุ่มทดลองมีความสามารถในการแก้ปัญหาหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง และสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ 0.50 และมีประสิทธิภาพ 80.37/81.04 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอนฟิสิกส์ มีความเห็นว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นสามารถพัฒนาความเข้าใจในมนต์ศน์ทางฟิสิกส์ และความสามารถในการแก้ปัญหา มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้กับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายได้

กิตติคม คาวีรัตน์ (2553: 222-233) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อสร้างเสริมสุขภาวะ สำหรับนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ พบว่า 1) ผลการพัฒนาได้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อสร้างเสริมสุขภาวะ สำหรับนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ (KAECPAR Model) ประกอบด้วย หลักการ คือ การเรียนรู้ เชิงประสบการณ์ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยการปฏิบัติจริง เป็นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ วัตถุประสงค์ คือ เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ การเรียนรู้ร่วมกันทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ขั้นตอนของรูปแบบ 5 ขั้น คือ การให้ความรู้และการสร้างความตระหนัก (Knowledge and Awareness) การสร้างเสริมความรู้ (Eubancement) การสร้างผลงาน (Construction) การนำเสนอผลงาน (Presentation) และการประเมินผลการเรียนรู้และสะท้อนกลับ (Assessment and Reflection) ในทุกขั้นตอนมีการดำเนินการขั้นตอนย่อย คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นปฏิบัติ และขั้นสรุป โดยมีเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ ประกอบด้วย หลักการตอบสนอง ระบบสังคม และระบบสนับสนุน 2) ผลการใช้รูปแบบพบว่าความรู้การสร้างเสริมสุขภาวะหลังการใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบ พฤติกรรมการสร้างเสริมสุขภาวะหลังการใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบ การใช้ทักษะกระบวนการหลังการใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบ การใช้ทักษะมนุษยสัมพันธ์หลังการใช้รูปแบบสูงกว่าก่อน การใช้รูปแบบ เจตคติการสร้างเสริมสุขภาวะหลังการใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบความรับผิดชอบของนักศึกษาหลังการใช้รูปแบบ

นักศึกษามีความรับผิดชอบอยู่ในระดับดีมาก และค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของอาจารย์อยู่ในระดับมากที่สุด

อารยา ช่ออั้งชัย (2553: 187-201) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่า 1) รูปแบบการเรียนการสอนนี้มีชื่อเรียกว่า PLOASE Model โดยมีองค์ประกอบดังนี้ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการเรียนการสอนสาระหลัก สิ่งที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ระบบสังคม หลักการตอบสนอง และสิ่งสนับสนุน รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมีกระบวนการเรียนการสอน 6 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมความพร้อมและกระตุ้นจิตใจในการเรียน (Preparing and Motivating step) ขั้นเรียนรู้กระบวนการคิดโดย ฝึกปฏิบัติ (Learning Thinking by Practice step) ขั้นจัดระเบียบความรู้ (Organizing Knowledge step) ขั้นประยุกต์ใช้กระบวนการคิด (Applying Thinking Process step) ขั้นสรุป (Summarizing step) และ ขั้นประเมินผล (Evaluation) และค่าประสิทธิภาพ (E_1/E_2) ของรูปแบบการเรียนการสอนเท่ากับ 86.11/87.67 เมื่อเทียบกับเกณฑ์ 80/80 ปรากฏว่ามีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 2) ความสามารถในการคิดแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะการคิดแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณและทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่สอนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ก่อนเรียนและหลังเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยความสามารถในการคิดปัญหาอย่างมีวิจารณญาณหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน 3) ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยนักเรียนพึงพอใจต่อการสอนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนด้านกิจกรรมการเรียน การสอนอยู่ในระดับมากที่สุด เพราะผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์และแสวงหาข้อมูลจากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ผู้เรียนรู้จากการปฏิบัติการคิดด้วยตัวเองและร่วมกันเรียนรู้กับผู้อื่น ครูเรียงเนื้อหาและกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม และนักเรียนสามารถสรุปความรู้เชื่อมโยงนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

จิระ ดีช่วย (2554: 167-176) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิซึ่มร่วมกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อเสริมสร้างมโนทัศน์ทางชีววิทยาและความสามารถในการสร้างองค์ความรู้ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 พบว่า 1) รูปแบบการเรียนการสอนตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิซึ่มร่วมกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อเสริมสร้างมโนทัศน์ทางชีววิทยาและความสามารถในการสร้างองค์ความรู้ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีชื่อว่า อาร์พีซีเอสอี (RPCSE Model) รูปแบบการเรียนการสอนมี 8 องค์ประกอบ คือ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการเรียนการสอน หลักการตอบสนอง ระบบสังคม สิ่งสนับสนุน สาระความรู้ และสิ่งที่ส่งเสริมการเรียนรู้ กระบวนการเรียนการสอนมี 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตรวจสอบความรู้เดิม (Reviewing Knowledge) ขั้นให้ความรู้และทักษะพื้นฐาน (Providing Fundamental Knowledge and Skill) ขั้นสร้างมโนทัศน์และฝึกทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (COnstructing Concepts and Critical Thinking) ขั้นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Sharing) และขั้นตรวจสอบความรู้ความเข้าใจ (Enumeration) 2) ผลการทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนอาร์พีซี พบว่า มโนทัศน์ทางชีววิทยาของนักเรียนกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ความสามารถในการสร้างองค์ความรู้ของนักเรียนกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่ม

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนเห็นด้วยต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบ การเรียนการสอนอาร์พีซีในระดับมาก โดยเห็นด้วยมากที่สุดด้านกิจกรรมการเรียนรู้ รองลงมาด้าน บรรยากาศในการเรียนรู้ และประโยชน์ที่ได้รับตามลำดับ

จิราภา เพียรเจริญ (2555: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทผู้บริหารในการส่งเสริม การจัดการเรียนรู้ของครูตามหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดปทุมธานี พบว่า 1) ผู้บริหารและครูมีระดับการรับรู้ในการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทผู้บริหารในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ ของครูตามหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดปทุมธานี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อ พิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านการกำหนดนโยบายและแผนการ จัดการเรียนรู้ของครู มีค่าเฉลี่ยของระดับคะแนนสูงสุด ด้านการจัดสรรงบประมาณและจัดทุนสนับสนุน การจัดการเรียนรู้ของครู มีค่าเฉลี่ยของคะแนนอยู่ในระดับต่ำ ส่วนด้านการส่งเสริมพัฒนาครู มี ค่าเฉลี่ยของคะแนนต่ำสุดตามลำดับ 2) ผลการเปรียบเทียบระดับการรับรู้ในการปฏิบัติของผู้บริหารและ ครูเกี่ยวกับบทบาทผู้บริหารในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของครู ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานใน โรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดปทุมธานี ตามข้อมูลภูมิสังคมคือ ตำแหน่ง ที่ตั้ง และขนาดของโรงเรียน พบว่า ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นผลการเปรียบเทียบตามขนาดโรงเรียนรายด้านพบว่า ด้านการกำหนดนโยบายและ แผนการจัดการเรียนรู้ของครู ที่มีระดับการรับรู้ในการปฏิบัติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และด้านการส่งเสริมพัฒนาครูแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ปัญหาและ ข้อเสนอแนะ ดังนี้คือ ด้านผู้บริหารพบว่า ผู้บริหารไม่เน้นการกำหนดนโยบายและแผนการจัดการเรียนรู้ ของครูให้ชัดเจนก่อนเปิดภาคเรียน ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้นิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูมีภาระงานมาก การนิเทศจึงไม่ต่อเนื่อง ครูผู้สอนไม่วางแผนล่วงหน้าในการใช้งบประมาณ จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร โรงเรียนพบว่า งบประมาณไม่เพียงพอ ครูบรรจุใหม่มีมากและขาดประสบการณ์ ครูไม่นำผลการนิเทศไป พัฒนาการจัดการเรียนรู้อย่างจริงจัง ครูมักคิดว่าถึงอย่างไรก็ได้ 1.5 ขึ้น เหมือนกัน จึงขาดแรงกระตุ้นใน การทำงาน ส่วนด้านครูพบว่า ครูมีภาระงานอื่นมาก ทำให้ครูบางคนไม่มีเวลาในการจัดทำแผนการจัดการ เรียนรู้ หลักสูตรและการจัดการหลักสูตรมีการเปลี่ยนโครงสร้างบ่อย ทำให้การดำเนินการของครูผู้สอน ไม่ต่อเนื่องยังไม่เห็นผลสัมฤทธิ์ การดำเนินงานและแก่นนำผู้รับนโยบายไม่สามารถถ่ายทอดให้ตรงตาม วัตถุประสงค์ของนโยบายบริหาร ครูยังขาดการส่งเสริมในการอบรมพัฒนาตนเองในด้านเทคโนโลยีและ ความรู้ที่ทันสมัย เซิร์ฟเวอร์ ของเว็บเบราว์เซอร์ ที่ให้ครูศึกษาเรียนรู้ ไม่มีขนาดใหญ่พอที่จะรองรับการ พัฒนาของครูได้ การดำเนินการไม่ได้สร้างความตระหนักแก่ครูผู้สอน ทำให้ครูผู้สอนส่วนหนึ่ง ไม่เห็นด้วย กับแผนพัฒนาครู อินเทอร์เน็ตของโรงเรียนช้ามากบางครั้งขาดช่วงใช้ไม่ได้ ด้านการจัดสรรงบประมาณและ จัดทุนสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ของครู งบประมาณไม่เพียงพอในการจัดการเรียนรู้ ส่วนการให้รางวัล และการเสริมแรงแก่ครูนั้นไม่ชัดเจน ไม่โปร่งใส ไม่มีการประกาศแจ้งครูรับทราบ

ผลการศึกษาทางานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้พบว่า วิธีการจัดการเรียนการสอนจากงานวิจัย ส่วนใหญ่มีการดำเนินการอย่างหลากหลายแตกต่างกันขึ้นอยู่กับบริบทการวิจัย เช่น วัตถุประสงค์การวิจัย สารที่ศึกษา แนวทางและทฤษฎีที่ใช้ประกอบการศึกษา และผลจากการดำเนินการวิจัยพบว่า รูปแบบการ จัดการเรียนการสอนมีความสอดคล้องและเหมาะสมสามารถนำไปใช้ได้จริง ผลที่ได้จากการดำเนินการ วิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ผลจากการใช้รูปแบบการจัดการ เรียนการสอนพบว่า ความสามารถ ทักษะ เจตคติของนักเรียน นักศึกษา เพิ่มขึ้นกว่าก่อนใช้รูปแบบ การจัดการเรียนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นักเรียน นักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการใช้

สูงกว่าก่อนการใช้ยังมีนัยสำคัญทางสถิติ ความพึงพอใจของนักเรียนที่ได้รับการเรียนโดยใช้การจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบ เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและพัฒนางานนิเทศภายในด้านการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนบางกะปิ ผู้วิจัยได้ศึกษาในเรื่องการบริหารวิชาการ การนิเทศการศึกษา การจัดการเรียนรู้ การออกแบบวิธีการจัดการเรียนการสอน การวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษาและการจัดการเรียนการสอน โดยการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สังเคราะห์วิธีการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ครูผู้สอนนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนกับนักเรียนที่เรียนวิชาภาษาอังกฤษพื้นฐานระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบางกะปิ รวมทั้งได้สังเคราะห์กระบวนการนิเทศภายใน ตามแนวคิดของแฮริส (Harris) แอลเลน (Allen) แกลทฮอร์น (Glatthorn) สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย วัชรา เล่าเรียนดี อัญชลี โพธิ์ทอง สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา และสงัด อุทรานันท์ พร้อมทั้งนำแนวคิดการจัดการเรียนรู้จากการปฏิบัติของคุณนี่ (Cooney) กอดอน (Gordon) และสเปนเซอร์ (Spencer) มาใช้ประกอบในการบูรณาการกระบวนการนิเทศภายในด้านการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนบางกะปิ ซึ่งกระบวนการในการนิเทศภายในจะเน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมา เพื่อให้ครูผู้สอนนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนกับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบางกะปิที่เรียนวิชาภาษาอังกฤษพื้นฐาน การพัฒนาการนิเทศภายในครั้งนี้ผู้วิจัยเน้นแนวคิดการจัดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ โดยมีขั้นตอนกระบวนการนิเทศภายในแบ่งได้เป็น 6 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน(Management by data : M) 2) ขั้นตอนการวางแผนการนิเทศ (Planning) 3) ขั้นตอนการให้ความรู้ก่อนการนิเทศ (Informing) 4) ขั้นตอนการจัดสรรทรัพยากร (Allocating Resources) 5) ขั้นตอนการปฏิบัติตามแผน (Doing) 6) ขั้นตอนประเมินผลการทำงาน (Assessing Process) โดยมีการให้ความรู้วิธีการจัดการเรียนการสอน 5 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างเสริมแรงบันดาลใจ 2) การใช้ผังมโนทัศน์ 3) การถ่ายโยงการเรียนรู้ 4) การเรียนรู้จากการปฏิบัติ 5) การสร้างความเข้าใจชำนาญ ขั้นตอนที่ 4 การจัดสรรทรัพยากร(Allocating Resources : A) ผู้วิจัยพัฒนากระบวนการนิเทศภายในด้านการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนบางกะปิ ด้วยวิธีการวิจัยและพัฒนา 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจปัญหา ความต้องการ ศึกษาและสังเคราะห์องค์ประกอบพื้นฐาน ขั้นตอนที่ 2 การสร้าง และตรวจสอบกระบวนการนิเทศภายในด้านการจัดการเรียนการสอน ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้กระบวนการนิเทศภายในด้านการจัดการเรียนการสอน และขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงแก้ไขกระบวนการนิเทศภายในด้านการจัดการเรียนการสอน โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาตามกรอบแนวคิดในการวิจัยดังกล่าวประกอบ 1

7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยและพัฒนาครั้งนี้ เป็นการพัฒนางานนิเทศภายในด้านการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนบางกะปิ ผู้วิจัยพัฒนากระบวนการนิเทศภายในด้านการจัดการเรียนการสอน ตามแนวคิด ของ แฮริส (Harris) แกลทฮอร์น (Glatthorn) แอลเลน (Allen) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย วัชรา เล่าเรียนดี อัญชลี โพธิ์ทอง และสงัด อุทรานันท์ เป็นแนวคิดหลัก มีกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้ (ภาพประกอบ 1)

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย